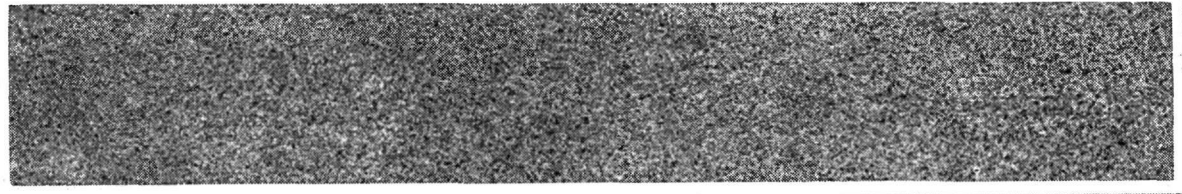
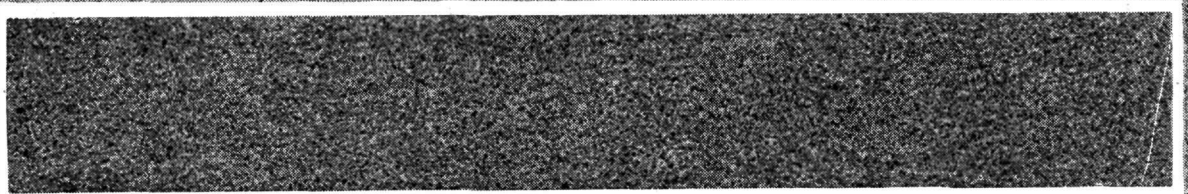

SÕDUR

XX AASTAKÄIK • 21.06.38. • NR. 24-26

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI „SÕDUR“

Nr. 24-26 — 1938.

Sisustik:	Lk.	Sommaire:	Pages
Võidupühaks	599	A propos de la Fête de la Victoire . . .	599
<i>Prof. dr. H. Sepp</i> : Suured teod viivad sihile	600	<i>Prof. dr. H. Sepp</i> : Les hauts faits réussissent	600
<i>Kolonelleitnant P. Villemi</i> : X Vabaduse Risti päev 12. juunil 1938.	602	<i>Lieut.-colonel P. Villemi</i> : 10-me jour de la Croix de Liberté, le 12 juin 1938 . . .	602
<i>Kindralmajor H. Brede</i> : Stonewall Jackson. Üks andekamaid ja silmapaistvamaid Lõunariikide sõjaväe juhte P.-Ameerika Ühendriikide kodusõjas 1861—1863. . .	607	<i>Général de brigade H. Brede</i> : Stonewall Jackson. Un des plus doués et remarquables chefs militaires des états du Sud dans la guerre de sécession des Etats-Unis (1861—1863)	607
<i>Kolonel E. Ahman</i> : Kahest ajalooliselt suurest ja ohtlikust merereisist . . .	617	<i>Colonel E. Ahman</i> : Deux grands et périlleux voyages sur mer historiques . .	617
<i>Ed. Laaman</i> : Landesvääri sõda Saksa sõjaministeeriumi valgustusel	621	<i>Ed. Laaman</i> : La guerre contre la Landwehr baltique d'après les données du Ministère de la guerre allemand . . .	621
TAKTIKA ALALT:		TACTIQUE:	
<i>Kapten E. Saidra</i> : Pealetung metsas . .	628	<i>Capitaine E. Saidra</i> : L'attaque dans les bois	628
<i>Kolonel M. Tuisk</i> : Mm-vägede kasutamine N. Vene 1936. a. välimäärustiku kohaselt	637	<i>Colonel M. Tuisk</i> : Emploi des unités motorisées et mécaniques d'après le Règlement sur le en campagne de l'URSS 1936	637
<i>San.-n.-leitn. G. Kull</i> : Lenduritelt nõutavad tervislikud tingimused	643	<i>Sous-lieut. méd. Kull</i> : Conditions de santé des aviateurs	643
<i>Kapten A. Rääk</i> : Ülevaade laskerekorditest	645	<i>Capitaine A. Rääk</i> : Les records de tir .	645
BIBLIOGRAAFIA.		BIBLIOGRAPHIE:	
— <i>P. L.</i> : Mõtteid vahekohtuteenistusest . .	648	— <i>P. L.</i> : Réflexions sur le service d'arbitrage	648
— <i>Kk.</i> : Tangitõrjesuurtüki meeskonna lahingulisest ettevalmistamisest	651	— <i>Kk.</i> : De la préparation pour le combat des servants de l'artillerie antichar . .	651
— <i>m.</i> : Šveitsi suurtükiväe uuest organisatsioonist	654	— <i>m.</i> : Nouvelle organisation de l'artillerie suisse	654
— <i>E. V.</i> : Rumeenia ratsaväe rekruteerimisest	656	— <i>E. V.</i> : Recrutement de la cavalerie roumaine	656
— <i>Läti</i> : „Militarais Apskats“ nr. 12 — 1937	657	— <i>Lettonie</i> : „Militarais Apskats“ No 12 — 1937	657
— <i>Prantsusmaa</i> : „Revue Militaire Générale“, jaan. 1938.	658	— <i>France</i> : „Revue Militaire Générale“, janvier 1938	658
— „Revue d'Artillerie“, veebruar ja märts 1938.	662	— „Revue d'Artillerie“, février et mars 1938	662
Sõjaväelisi teateid välisriikidest	663	Informations militaires de l'étranger	663
Sõjaväe elu	664	Vie militaire	664
Sport sõjaväes	666	Les sports dans l'armée	666
Juriidilisi küsimusi	667	Questions juridiques	667
Mäle	668	Echecs	668

Kaanepilt: Võidutuli Tallinnas Vabadusväljakul eelmisel aastal.

Vastutavtoimetaja major **Alfred Luts**.
Telefon nr. 477-20/40.
Tegevtoimetaja kapten **Evald Saidra**.
Telefon nr. 477-20/163.
Väljaandja: „SÕDUR“, Sakala nr. 33, Tallinn.
Tegevtoimetaja kõnetunnid
iga päev k. 0800—1200.
„Sõdur“ ilmub kuni 4 korda kuus.

„SÕDURI“ TELLIMISE HIND:

Aastas — kr. 6.00.
Poolaastas — kr. 3.00.
Veerandaastas — kr. 1.50.
Üksiknumber — kr. 0.20.

KUULUTUSTE HINNAD:

Lehekülj — kr. 40.
Tekstis — kr. 60.

SÕDUR

Nr. 24–26.

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

21. 06. 1938.

XX AASTAKÄIK

Võidupühaks.

Rahvaste ajalugu tõendab, et pole rahvast, kelle hinges ei peituks tung olla vaba, iseseisev, teistest rahvastest sõltumatu. Iga rahvas vaatamata arvukusele tahab evida õigust ise rajada oma riiki ja seda valitseda oma parima tõekspidamise ja arusaamise järgi. Paljudel rahvastel selleks on tulnud võidelda, saata korda kangelastegusid ja kanda suuri ohvreid. Väike-rahvastel nende iseseisvuse saavutamise pole olnud kuigi kerge. Kuid mida suuremate pingutustega on suudetud võita endale iseseisvus, seda kallim see on ja seda kõrgemalt tuleb hinnata rahvuskangelasi.

Vaadeldes meie ajalugu näeme, et ka eestlastel sajandite kestel mitme teise rahva surve all tuli elada läbi igasuguseid kannatusi ja kanda suuri ohvreid, selleks et säilitada rahvust ning võidelda endale sõltumatust.

Eestlaste vabadusvõitlustes on olnud üksikuid päevi ja hetki, mis eralduvad teistest säravate tähtedena. Üks neist paljudest suursündmustest on 23. juuni 1919 — Võnnu lahingu päev. Siin meie sõjavägi oma juhtidega eesotsas sai aru momendi tõsidusest ja võitluse edu või ebaedu tähtsusest. See ajalooline suursündmus on tunnustatud Võidupühaks.

See päev ei ole üksnes rõõmupühaks. 23. juunil tuletame meelde oma rahvuskangelasi ja värskendame Vabadussõja vaimu, mis raskel ajastul viis sihile meie sõjaväe. Ühtlasi 23. juuni tähistab vajadust tihedaks liitumiseks ühiseks ülesehitavaks riiklikuks tööks, milleks jaanipäeva eelõhtul üle kogu Vabariigi süüetatud võidutuled levitagu kõigi eestlaste südamesse indu ja vaimset jõudu.

Suured teod viivad sihile.

Võidupüha puhul „Sõdurile“ kirjutanud

prof. dr. H. Sepp.

Ääretu suure tähtsusega ajalooline ja tänapäeva tegur on üksikinimese ja rahvaste teoreem, mis nii üksikinimestes kui rahvastes tõstab meeoleu ja eneseväärtuse tunnet. Suurema väärtuse evib õnnestunud tegu, sest siin on saavutatud oodatud ja igatsetud tulemused. Teo õnnestumise ja saavutuse rõõm õnnestab nii põllumeest, sportlast kui iga tegevat inimest. Teoreem on terve inimese tunnus. Nii üksik inimene kui terve rahvas igatseb saavutada tegevusvabadust ja näha oma töövilja.

Terve noorus armastab tegu. Nooruse imellus sangarlikkuse ees pole midagi ebariilikku, kunstlikku, vaid on loomulik eluavalendus. Iga tõeline mees tahab olla julge ja teotseda. Igavesti noor loodus on teo- ja võitlusvõimeline.

Tegu võime võtta üksikinimese seisukohast, kuid ka terve rahva seisukohast. Üksikinimese tegu grupis on kas individuaalvõi ühistegu. Ja üksikisik on teatud määral midagi teist kui rühm, mis on sageli üsna oluliselt muud kui üksikinimene. Meie ei hakka siin muidugi jälgima gruppe, nende mentaliteeti. Ükski rahvas ega riik ei saa läbi ilma tubliduseta ja teovõimeta, kuid rahvas ja riik vajab veel ühistegu, üldtegu, see on gruppide tegu.

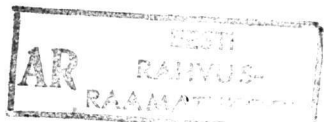
Üksiku, kuid ka üldsuse tegu on vajalik nii riigile kui rahvale, seega ka üksikule, sest rahva saatuse on tihedasti seotud üksikinimese saatusega. Eluavaldused ja teod vajavad kaitset. Enesekaitse evib kas individuaalset või kollektiivset iseloomu, nii näeme üksikute ja rühmade enesekaitset ka orgaanilises looduses — loomariigis.

Elujõulises inimühiskonnas moodustavad sellase reaalse kaitse-algraku kas üksikinimene või perekond, kus vanemad loomulike instinktide mõjul kaitsevad oma last. Vanemad, kaitstes oma last, kaitsevad ka oma ja rahva tulevikku. Terve ja eluvõimeline rahvas kaitseb ennast ja oma tulevikku, kodu ja kodumaad kui suurimaid väärtusi.

Rahvaste ajaloos võib tähele panna, et kõige suurem kohanemine enesekaitse organisatsioonilises tekib loomulikult seal, kus häda on kõige suurem; seal moodustuvad olude sunnil tugevamad riiklikud organismid ja eluvõimelisemad sõjalis-organisatsioonilised koondised.

Jälgides Muinas-Eesti elu iseseisvuse aja lõpul, näeme, et selle väite tõestamiseks leidub täiesti reaalseid andmeid. Nagu nüüdki oli Muinas-Eesti ümbritsetud naabreist, kellega suhtlemisest teataval määral oli tingitud üldrahvuslik teotsemine. Sakala evis lõunanaabritena läti-leedu tõugu rahvaid, esijoones lätlasi, kaugemal teovõimsaid leedulasi, idas olid naabreiks Pihkva linnriigis venelased. Saaremaa oli sõjalistes ja rahulikes kokkupuudetes esijoones Skandinaaviaga, kelle sõjalis-ühiskondlik mentaliteet oli siis tugevasti sugereeritud viikingiajast. Põhjas asusid soomlased, kes veel ei ulatunud tihedamate massidena Soome lahele, kirdes asusid aga soome tõugu rahvad, suurelt osalt eraldatud looduslikult barjeeritud aladega.

Vaenus oli kõige võimalikum läänest, lõunast ja kagust. Need on ka harilikud kokkupõrkesuunad muinsa iseseisvuse aja lõpul. Esijoones pidid võitlema mandril oma ja terve Eesti ala eest sakalased, ugalased ja saarlased, osalt ka mandri ranniku elanikud, läänemaalased, rävällased ja nende seljataga harjulased, kuna järvakad ja virumaalased olid hädaohtudest ja vaenlaste hoopidest enam kaitstud. Vastavalt maakondliku territooriumi iseäraldustele arendasid Muinas-Eesti maakonnad oma sõjandust. Saarlased vajasisid vaenlaste aktiivseks tagasiõrjumiseks ja pealetungiks laevu, Sakala ja Ugala aga esijoones maaväge — malevat. Loomulik, et muistsete saarlaste ja sakalaste sõjaväeliste jõudude organiseerimisvõime ja oskuse tingis tunduval määral vajadus kohanedada ohtudega. Nende sõjaline organisatsioon püüdis omandada tehnikat ja psüühhi, mis kindlustaks oma vägede koondamist parajal ajal. Sellases ühiskonnas moodustab sama meestekogu relvastatud kujul sõjalis-organisatsioonilises korras maleva ja sama kogu poliitiliselt-õiguslikult rahvakoosoleku. Enesekaitse ja poliitilis-õiguslik elu on seal kõige tugevamas seoses. Sellane ühiskond vajab häid, kogenud juhte ja head ja julget sõdurikonda. Tüsedate juhtide austamine ja valik on siin ikka enam eelistatud kui passiivsemates ühiskondades. Sobivaks ajalooliseks näiteks on siin Muinas-Sakala vanem Lembitu. Kahtlemata oli Lembitu kogenud, vastutusvõimeline ja lugupeetud juht, kes tajus vabadussõja poliitilist ja sõjalist orga-

niseerimist laiemas ulatuses, kes pidas vajalikuks ka laiemaid rahvusvahelisi sidemeid, et maakaitset viia õnnelikule lõpule. Lembitu oli teatud mõttes üldrahvuslik poliitik, kuid ka juhtiv sõjamees, kes kui juht pani lahinguväljal välja seda, mida pidi panema tõeline juht.

Riigid ei sünni ühe päevaga, sageli ei jätku aastakümneistki. Kulub pikki aegu, suuri kannatusi ja katsumisaegu, kuni tekib üldrahvuslik riik.

Lembitu, sakalased ja saarlased kui sõjaliselt enam kogenud, sammusid ajaloo sündmuste keerises ja sundimisel seda rada, mis pidi moodustama üldrahvusliku Eesti riigi. Asjaolude ja olukordade vajadus tegi vajalikuks ühise koordineeritud riigiorganisatsiooni.

See oli suur ja õilis ülesanne, suur üldrahvuslik tegu, mis Lembitu ja eeskätt sakalased ja saarlased on pärandanud tulevastele põlvedele. Mälestus Lembitust, sakalastest, saarlastest ja teistest eestlastest pole säilinud meie ajani kui mingisugune romantiline luulekogu, vaid kui ajalooline tõsiasi, millest kõneleb Läti Hindreku kroonika. Samuti pole mingi fiktsioon Muinas-Eesti vabadusvõitlus, vaid 20 aastat tõelist ajalugu tulvil suurt, pinevat ja ohvrimeelset võitlust. Põlvest põlve kandus traditsioon muistsest Eestist ja vabade eestlaste suurest ihast ja teost.

Üksikinimene ja rahvas oma hingelaadilt on kõige eluvõimelisem ja positiivsem siis, kui ta on vaba. Vaba ja vägev Läänemeri oma avarusega, oma dünaamiliste jõududega laulis nagu lõkkamatut vabaduslaulu, andes võitlusihast eriti saarlastele. Korduvalt tõstavad nad oma pead ja korduvalt püüavad raputada nad endalt võõra ikke ahelaid. Ka see pole luule, vaid ajalooline tõsiasi.

Ka manner pole surnud. Pärast vabadussõda püsib vabadusihast ka siin. Nagu poliitik Lembitu omal ajal püüdis koordineerida Eesti kaitse teostamiseks oma jõududega ka välisjõudu, nii teevad ka mandri eestlased, kes 1343. a. peavad silmas abimeestena soomlasi. See oli tõeliselt üks lüli hilisemast riikide poliitikast. Neid poliitilisi kombinatsioone vajas Rootsi riik algusest lõpuni, siis kui ta evis jalatalla-alust Läänemerest idapool. Ka see on ajalooline tõsiasi.

Suured ajaloolised ideed ei sure ühe päevaga, sest nende alus on reaalne ja nende osatähtsus rahvusvahelises elus suur.

Muinas-Eestit kandis suur teoisu ja rahvuslik võidutahe.

Tänapäev oleks igavam, hallim ja abitum, kui poleks suurt ja tunnustamisväärset minevikku. Sugereerivad esiisade teod,

sugereerib kodumaa territoorium. Ükski võõras maa-ala ei seo nii kui oma kodupind, mille lahutamatu osa ollakse; kuskil mujal pole võit nii vaimustav kui oma maal pärast endisi ebaõnnestumisi. Nii näit. maa-ilmastõjas tundsid sakslased erilist rahuldust Tannenbergi lahingu puhul. Nii on olnud see ka meil.

Territoorium ja minevik avaldavad suurt sugestiivset mõju tulevikule. Ka meie Vabadussõda 20 aastat tagasi on suur sugestiooni vili. Oleme võidelnud, kannatanud ja saavutanud võidu — ülima, õilsaima ja ilusaima, mida suudab anda ühine rahvuslik tegu. Mineviku tegude suurus ei varise ühes isikute füüsilise hääbumisega, vaid see kandub üle aegade, püsib põlvest põlve. Eesti rahva psüühiline jõud pole lakanud ialgi, küll aga on olnud see aegade ja olude sunnil peidetud, et õnnelikumate ja soodsamate olukordade juures uuesti aktiivsusele puhkeda.

Rahvas peab säilitama tahet, oma psüühhi, milleta tema edasikestus pole võimalik.

Elu Läänemere idarannikul pole olnud kerge. Suured ja valusad saatuselöögid on löönud korduvalt siia sisse. Sageli on olnud küsimus, kas olla või mitte olla. Sõdade läbi laastatud maad on ähvardanud tugeva võõra laine sissetung. Tuli leida sellestki väljapääsu ja rahvas on seda leidnud. Juba muinasajal *paikne*, kindla kodukohaga eestlane on olnud suuteline oma kodumaise psühholoogiaga päästma end hädaohtude eest. Eesti visadus on aidanud säilitada oma territooriumi. Seega ainult kindel paiksusetunne on kodumaa-tunde õige alus. Nagu statistikagi näitab, on paiksus alati kuulunud eestlaste põhitunnete hulka, ainult paiknedes ja evides oma kodu on eestlane intensiivsemalt abiellunud. Uurides näit. 1881. a. statistikat, selgub, et kaugelt suurem protsent Põhja-Eestis maal-abiellunuist kuulub just nende hulka, kellel on oma kodukoht, eeskätt oma talu; ka paiksemad käsitöölised on abiellunud suuremaprotsendiliselt kui rändkäsitöölised. Muidugi on siin osalt ka teisi põhjusi, nagu bioloogilisi jne.

Paikne inimene on riigile kõige kaitsekõlblikum kodanik. Paiksuse arendamiseks on meie iseseisvuse kestusel tehtud suurt tööd. Inimene, kes armastab oma kodukohta, peab armastama ka oma kodumaad, sest kodumaa vabadus on ka tema paikse kodu vabadus. Paiksuse-tundeta poleks meie suutnud säilitada oma seisukohta Läänemere rannikul. Pärast laastavaid sõdasid tuli täita kodumaa paiksete eesti kodudega. Paiksus on arendanud eestlases ka kindlat tahet ja individualismi: igal mehel oma krunt ja dispositsioonivõime.

Nagu sõdurid pesataktika juures, nii asetsevad meie talud üksteisest eraldatud kauguses, nii seisavad sõduritena talud meie isa-isade maal keset kibedat elu ja majanduslikku võitlust. Individualism aga ei tohi areneda äärmuseni, sest on vaja ka teisi, kaasinimesi. Individuaalne tahe peab suutma end siduda vajaduse korral üldtahtega. Üksiku inimese tegudest veel ei jätku suurteks üldrahvuslikeks tegudeks. Selleks on vaja arendada tugevat isikut ja raugematut kokkukohaid. Ainult neist kahest elemendist on olemas sisemine võiduvõimalus, kui rahvas end tahab kaitsta. Võideldes 20 aastat tagasi, oleme võitnud individuaalselt, kuid seejuures oleme võitnud ka kui rahvas, kes oskab ja suudab kokku hoida. Oleme suutnud ühise rahvana täiel määral rakendada individuaalset võimet — tahet. Oleme seega indiviidid, kuid peame jääma ka edaspidi ühiseks ja teadlikuks rahvaks, kelle ülimaldaks kehastuseks on oma riik ja vaba kodumaa.

Elus on palju diferentseeruvat, nii meil kui ka mujal, inimesi on mitmesugustes elukutsetes. See on paratamatu. Elu ja olukorrad annavad üksikule inimesele seisukohad ühiskonnas, kuid inimeste tegude väärtus ei olene üksnes sotsiaalsest seisukohast, vaid teo tublidusest. Teovõime ja tublidus

on ikka olnud selleks mõõduks, millega eestlane on hinnanud oma kaasinimesi. „Tema on tubli ja õige mees,“ nii on lausunud töökatest ja ausatest kaaskodanikest, kusjuures on peetud silmas, et sellastel inimestel on olnud aus suhe teoga, tööga, kaasinimestega ning ümbruskonnaga.

Inimeste füüsiline keha kõduneb, kuid nende teod jäävad järele. Perekonvalt jäävad lapsed, lastelapsed jne. Ka rahvastel kaovad põlved põlvede järele, kuid rahvaste teod jäävad lakkamatusse eluprotsessi ja kajastuvad aegadest aegadesse.

Oleme eestlased, jäägem eestlasteks ja kui eestlased tundkem rõõmu sellest, mis teinud meie eisiisad ja mis oleme teinud õilsalt ise. Olgu meie rõõm Vabariigi Võidupüha korral aus, siiras; mõtelgem eisiisade ja eneste kannatusele, mis meid õnnesilmapilgul õilistab, sest kannatusteta pole suurt tegu ja loomingu.

Oma sisemise tungi mõjul sõdur rindel ruttab abistama oma ohusviibivat kaaslast; ta teeb seda isegi käsku saamata, kuigi ta enda elu on hädaohus. Olgu ka rahval sellane tahe astuda välja oma kodumaa pinna eest, mis korduvalt on nõudnud pingutusi ja suuri tegusid, et pääseda õitsele terviku huvides.

X Vabaduse Risti päev 12. juunil 1938.

Kolonelleitnant P. Villemi.

Vabaduse Risti Vendade Ühendusel on kujunenud õilsaks traditsiooniks igal suvel korraldada ekskursioon Vabadussõja lahinguväljadele „Vabaduse Risti päeva“ nime all. Nende päevade eesmärgiks on vabadussõjaegsete mälestiste elustamine, Vabadussõja lahingute uurimine, Vabaduse Risti kavaleride omavahelise kokkusaamise võimaldamine, Vabadussõja ning Vabaduse Risti populariseerimine ja Vabadussõja vaimu süvendamine ning edasiandmine. Tänavu oli kümnes — seega juubeli Vabaduse Risti päev. Vabaduse Risti päevi on seni peetud järgmistes kohtades: I Narvas Virurinde lahinguväljade vaatlemiseks (1929. a.); II Petseris ja Irboskas; III Kundas ja Utrias; IV Tartus; V Viljandis; VI Tallinnas; VII Võrus; VIII Tapal; IX Saaremaal ja nüüd X Valgas.

Vabaduse Risti kavalerid üle kogu maa koondusid Valka 12. juuni hommikul rongidega raudteel, autodega ja omnibustel.

Tallinnast Tapa, Tartu kaudu saabus sel puhul Valka isegi erarong Vabaduse Risti kavaleridega. Vabaduse Risti päevast võtsid osa Vabaduse Risti Vendade Ühenduse kõik osakonnad, kokku ca 600 Vabaduse Risti kavaleri ja ca 100 nende poega. Päevale olid ilmunud Sõjavägede Ülemjuhataja kindral L a i d o n e r, Vabaduse Risti Vendade Ühenduse Keskjuhatause esimees kindral S o o t s, Sõjaminister kindral L i l l, kaitseliidu ülem kindral O r a s m a a, 2. Diviisi ülem kindral K r u u s ja kindralid T õ n i s s o n, J o n s o n, K a u l e r ja J e r v a n. Saabusid kohale ka Pohjan Poegade rügemendi esindajad leitn. Eero K u r e j o k i, rektor A i m o L a h t i, Teuvo P a a v i l a i n e n, Kunno S a l m i n e n ja Väinö S a a v o l a i n e n, kes kõik on osa võtnud Paju lahingust.

Saabujaid võttis vastu Valga jaamas Vabaduse Risti Vendade Ühenduse Valga osakond, eesotsas sõjaväeringkonna ülema

Vabaduse Risti vennad marsivad rivikorras läbi Valga linna.

kolonel Trossiga ja kohaliku omavalit-
suse juhtidega.

Valgalinn ja maakond oli ehitud
päeva puhul sõjasangarite auks
lippudega, mis kõikjal rõõmsasti leh-
visid hommikuse päikese kullas.

Jaamast Vabaduse Risti vennad liikusid
2. Diviisi orkestri saatel Valga garnisoni
spordiplatsile, kus rivistuti üles paraadiks.

Sõjavägede Ülemjuhataja ter-
vitas kokkutulnud Vabaduse Risti kavalere
Vabariigi Presidendi ja enda nimel ning
avaldas lootust päeva heaks kordamine-
kuks. Veel tervitas Vabaduse Risti kava-
lere Valga Maavanem V. Velner ja Valga
linnapea asetäitja J. Ilves. Vabaduse
Risti Vendade Ühenduse Keskjuhatuse esi-
mees kindral J. Soots ütles Vabaduse
Risti kavaleride nimel tervitusi Ülemjuha-
tajale kindral J. Laidonerile kui ko-
halviibivale vanemale (kahe 1. järgu) Va-
baduse Risti kavalerile. Järgnes paraad-
marss. Vabaduse Risti kavalerid liikusid
hoogsal sammul Sv. Ülemjuhataja eest
mööda. Seejärel kella 0900 paiku koha-
liku kodukaitse nobedad käed pakkusid
Vabaduse Risti kavaleridele hommikueinet.
Pärast einet sõideti Paju lahinguväljale.

Paju lahinguväljal

esines referaadiga kolonelleitn. J. Soodla
VR II/2 ja 3 teemal „Paju lahing 31.01 19“.
Referent andis kokkuvõtlikes sõnades
tõhusa ülevaate üldisest olukorrast Lõuna-
rindel Paju lahingu eel ja Paju lahingust
isiklikult osavõtjana ta kujukalt kirjel-
das ning analüüsis selle lahingu käiku, kus
kuperjanovlased koos hõimuvendade soom-
lastega võitlesid ülima vaprusena umbes
kahekordses ülekaalus oleva vaenlase vas-
tu. Pealegi oli maastik vastasele kaitseks
soodus. Paju lahing oli üks kõige ägeda-
maid ning verisemaid Vabadussõjas. Pea-
letungiva Kuperjanovi Partisanipataljoni
kaotused selles lahingus olid 25% ja Poh-
jan Poegade rügemendi kaotused 20% koos-
seisust. Vaatamata suurtele kaotustele,
eriti veel juhtivas koosseisus, need üksus-
ed võitlesid lõpuni mehiselt. Lahingus sai
surmavalt haavata lahingu tegelik juht —
leitnant J. Kuperjanov.

Kohapeal võis saada ajakirjandust
(„Lõuna-Eesti“) ja eriväljaandeid, milles
oli kirjeldatud Paju lahingu käiku ja Paju
monumendi saamislugu üksikasjalisemalt.

Kol.-lt. Soodla ettekande järele võttis

Kolonelleitnant J. Soodla selgitab Paju lahingu käiku.

sõna Sõjavägede Ülemjuhataja kindral Laidoner. Kõigepealt Ülemjuhataja tänas referenti huvitava ning põhjaliku ettekande eest ja seejärel avaldas täiendavaid mõtteid Paju lahingu analüüsi kohta. Kindral Laidoner märkis, et vabadussõjaeagsete juhtide otsuste ja tegevuse hindamisel tuleb end asetada tollesse olukorda, milles need juhid tegelikult olid. Nüüd tagant-järele meil on tihti üksikasjades teada näiteks toleaegse vastase suurus, tema jõudude asetused ja kavatsused. Tookord meie juhtidel harilikult puudusid need andmed — nad pidid tihti teotsema väga ebamääraste ja isegi ekslike andmete varal. Ülaltoodu on täiel määral maksev ka meie juhtide tegevuse kohta Paju lahingus: nendel polnud täpsaid andmeid vastase jõudude juurdevoolu kohta.

„Vaatomata sellele“, jätkas Sv. Ülemjuhataja, „et Paju lahingus langes rivist välja meie võitlevate vägede kohapealne üldjuht leitn. Kuperjanov ja hulk teisi eesti ja soome ohvitseri, meeskond võitles edasi vaprasti. Teame, et sellega võib tulla toime vaid väga kõrgeväärtuslik sõjavägi. Siin näeme õiget Vabadussõja vaimu, mis seisnes julguses ning aktiivsuses, kindlas usus oma võimetesse ka raskemaiski olukordades, heas ning teadlikus distsipliinis ja võimu koondamises ehk juhtimise tsentraliseerimises kohusetruude ning vastutust mittekartvate juhtide kätte. Seda õiget Vabadussõja vaimu tuleb meil hoida ja anda edasi järgnevatele põlvedele. Pole põhjust häbeneda ega varjata, et Vabadussõja algpäevil meil veel polnud

sedat õiget Vabadussõja vaimu vajalisel määral. Ka võimu keskendamine polnud teostunud tarvilikus ulatuses — isegi Vabariigi Valitsuse käsud ja korraldused ei leidnud täit respekti. Et sõjaväes viidi läbi juhtimise tsentralisatsioon ja et see täiel määral kogu oma mõjuvõimuga toetas Vabariigi Valitsust, siis järk-järgult kõvenes ka riigi ning sõja poliitiline ja majanduslik üldjuhtimine. Kui Vabadussõja algul õige laialdaselt ei leidnud täitmist Vabariigi Valitsuse poolt antud mobilisatsioonikäsk ja võttis maad väejooks väe osadest, siis 1919. a. jaanuarikuus oli olukord täieliselt muutunud. Seda tõendab kõige kujukamalt leitn. Kuperjanovi avaldus oberst Kalmile Paju lahingu eelpäeval Sangaste jaamas: „Partisanid on Elvast alates võidelnud esirinnas ja nendel on soov ning moraalne õigus ka esimestena Valka tungida“.

Kindral Laidoner tuletas ühtlasi suurima tänutundega meelde soomlaste abi, kes saabusid õigel ajal ja juba üksi oma ilmumisega tõid suurt moraalselt tuge meie sõjaväele ja rahvale. Ülemjuhataja märkis ühtlasi, et seda tuleb lugeda täiesti harukordseks, kus kahest rahusest sõjaväe üksused lahingus külgkülje kõrval võitlevad nii sügava teineteise mõistmise ja vastastikuse abistamise vaimus, kui see leidis aset eestlaste ja soomlaste vahel Vabadussõjas, eriti Paju lahingus.

Ülemjuhataja nentis rõõmustava nähtena, et eriti viimaseil aastail meie riigivõimu ja kogu rahva arusaamine riigikaitse tähtsusest on süvenenud suuresti. Ühes sellega on süvenenud ka lugupidamine nende, eriti aga Vabaduse Risti kavaleride vastu, kes võitlesid kätte meie riikliku iseseisvuse. Vabaduse Risti algul ei andnud nende kandjale mingisuguseid materjaliseid soodustusi. Hiljem on antud aga Vabariigi Valitsuse poolt neile mitmesuguseid soodustusi ja alles hiljuti Vabariigi Valitsus arutas Vabaduse Risti kavaleridele ja invaliididele priisõidu andmise küsimust riiklikel liiklemisvahendil. Kuid igasugused eesõigused ja soodustused panevad nende kandjale ka suuremaid kohustusi. Vabaduse Risti kavaleride suurimaks kohustuseks on olla alati valmis meie riikliku iseseisvuse kaitseks ja säilitada ning anda edasi Vabadussõja vaimu.

Edasi kindral Laidoner puudutas üht valusat küsimust. Ta ütles: „Vabaduse Risti Vendade Ühendus käesoleval kujul on väljasurev organisatsioon. Iga aastaga

harveneivad Vabaduse Risti kavaleride read. Meist keegi aga ei soovi sõda ainult selleks, et saada juurde uusi liikmeid Vabaduse Risti Vendade organisatsiooni. Seepärast tuleks mõelda Vabaduse Risti Vendade organisatsiooni, eriti aga selles valitseva sügavalt isamaalise vaimu edasikandmisele teisel loomulikumul teel. On tõstetud üles mõte võtta meie organisatsiooni ka neid, kes juba oma vanuse tõttu ei saanud võtta osa Vabadussõjast, kuid kes pärast Vabadussõda paljude aastate jooksul on teinud tõhusat ning väga tunnustusväärset tööd meie riigikaitse huvides, näiteks sõjaväes ja kaitseliidus. Ma mõtlen selle all Kotkaristi kavaleri. Leian, et just siin sellel lahinguväljal ning tänasel tähtsal päeval on kohane aeg ja koht selle väga olulise mõtte esitamiseks laiematele hulkadele, sest üksi sel lahinguväljal langenute veri kohustab meid tõsiselt mõtlema, kuidas säilitada ning anda edasi tulevastele põlvedele Vabadussõja vaimu ja meie õilsaid traditsioone. Palun selle küsimuse üle järele mõelda ja mõtteid vahetada.“

Nurgakivi Paju lahinguvälja mälestussambale.

Päeva kava kohaselt avas mälestusmonumendi nurgakivi asetamise talituse Paju Lahinguvälja Mälestamise Komitee abiesimees Valga maavanem V. Velner. Ilusa ilma tõttu oli kogunenud ehituseloleva monumendi jalale umbes paar tuhat inimest Valgast ja ümbruskonna valdadest. Mälestussamba aluse ees oli auvärv eesti ja soome lippudega. Avatalituse järele mälestati Vabadussõjas langenud kangelasi ja loeti ette nurgakivvi asetatava akti sisu. Soomlaste poolt tõi tervitusi Pohjan Poegade esindaja rektor A. Lahti. Ta oli toonud Soomest kaasa mulda, mida siia asetades ütles: „Ühinegu Soome muld Eesti mullaga samuti nagu siin lahinguväljal eestlaste ja soomlaste veri ühines.“ Oma hoogsa ning südamesttuleva kõne lõpetas A. Lahti sõnadega: „Siin lahinguväljal sõlmitud Eesti-Soome sõprus püsigu igavesti põlvest põlve!“

Seejärel Sõjavägede Ülemjuhataja pidas kõne nurgakivi panemisel, üteldes: „See Paju lahinguvälja mullast kokkukantud monument-küngas tuletagu möödakäijatele alati meelde, missuguse kindluse ja ohvrimeelsusega siin võideldi meie rahva vabaduse ning riikliku iseseisvuse eest. Andku see sümbolne samm jul-

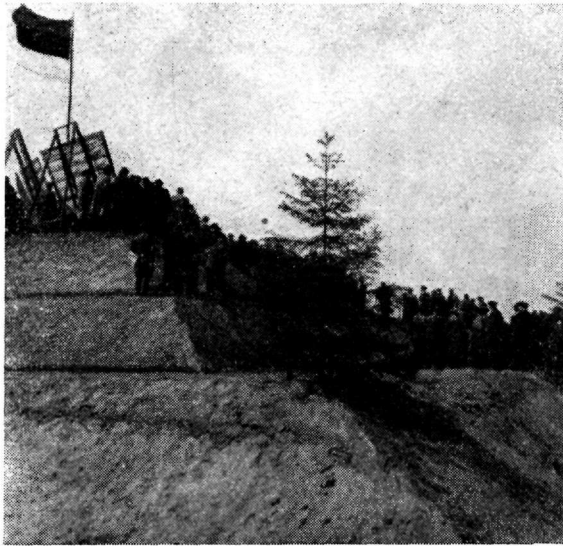

Kindralleitnant J. Laidoner asetab Paju lahinguvälja monumendi alusesse vaskurni dokumentidega.

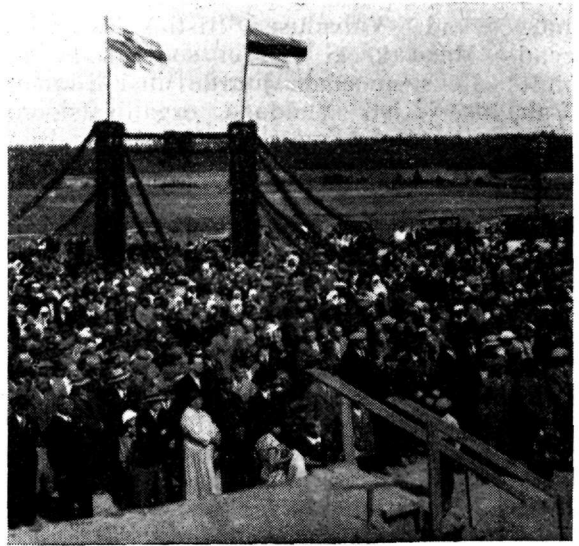
gust ja vaprust isamaa kaitsjatele ka tulevikus. Olgu see mälestusmärk ühtlasi, nagu juba rektor Lahti tähendas, sõpruse ja kokkuhoiu märgiks kahe vennasrahva vahel.“

Nüüd kindral Laidoner kirjutas alla aktile, mis koos teiste dokumentidega ja meil käibelolevate rahamüntidega asetati vaskurni, mis kohapeal kinni tinutati. Selle urni laskis kindral Laidoner monumendi alusesse valmistatud tsementbetoon avasusse, mis kaeti kaanega ja betoneeriti.

Järgnesid vaimulikud talitused õpetaja A. Tammik'ult ja ülempreester J. Melts'ilt. Nurgakivi panemise talituse lõpetas hoogsa lõppsõnas Paju Lahinguvälja Mälestamise Komitee abiesimees V. Velner. Ta tuletas tänuga meelde ka Paju lahingu-

Vaade ehituselolevale Paju lahingu mälestusmonumendile.

Paju lahinguväljal ettekannet kuulamas.

väljale mälestusmärgi püstitamise mõtte algatajat kindral N. Reek'i, kes 2. Diviisi ülemana sellele üritusele pani aluse.

Valka tagasi jõudnud, asetati pärgi Vabaduse Risti Vendade Ühenduse keskjuhatuse esimehe kindral Sootsi ja Pohjan Poegade esindaja leitnant E. Kurejoki poolt Vabadussõja mälestussambale Valga linnapargis. Kindral Soots pani pärja valgetest roosidest, leitnant Kurejoki, kes kompaniülemana Paju lahingus haavata saanud, pani pärja mälestussambale punastest roosidest.

Toitev lõunasöök pakuti samades 8. Üksiku Jalaväepataljoni ruumides, kus anti hommikueinegi.

Mõnistes.

Pärast lõunasööki toimus väljasõit Valgast 50 km kaugusel asetsevasse Mõniste mõisa. Liiguti pika lohena 22 veoautol ja umbes samapaljul sõiduautol. Kogu tee ulatuses, nii kaugele kui silm seletas nägema, lehvisid taludes ja töölistmajadel lipud sõjasangarite tervituseks. Tee äärde kogunenud rahvas tervitas päris lõunamaise temperamendikusega vapraid kodumaa vabastajaid. Mõniste mõisa oli kogunenud suur rahvahulk ümbruskonnast, oli püstitatud auvärv ja seatud üles kaitseliidu aukompani. Võru maavanem ütles tervitust. Naiskodukaitsse kostitas külalisi karastavate jookide ja piimaga. Vastuvõtt kohaliku rahva poolt oli väga soe ja südamlük. Ei puudunud isegi jalakeerutus haljal murul sõjaväe orkestri valsihelidel.

Mõniste mõisas esinesid ettekannetega major M. Müllerstein VR II/3 ja n.-leitnant E. Peebus VR II/3.

Major M. Müllerstein kirjeldas peamiselt isiklike mälestistena Kalevalaste Maleva heroilisi võitlusi Mõniste mõisa rajoonis aprillis 1919. Ettekande vastu tundis elavat huvi ka kohalik rahvas, nii vanad kui noored, kaasa arvatud ka auväärased vanemad perenaised. Kahjuks oli aga ettekande kuuldavus väike ja ettekande platsi piirav mõisa park ei võimaldanud kirjeldatavaid lahingukohti näidata maastikul.

Teisena esines ettekandega n.-leitn. E. Peebus. Ta jutustas elavates värvides mälestisi laiarööpmelise Soomusrong nr. 3-da dessandi ülivaprast võitlusest Mõniste mõisa ja Mõniste raudteesilla rajoonis 1919. a. jüripäeva paiku.

Kavas ettenähtud referaat res.-kolonelleitn. R. Uritamilt VR I/3 teemal „2. Ratsapolgu lahingutegevusest Mõniste rajoonis aprillikuu lõpul 1919“ jäi ära, sest eelkõneleja puudutas paari lausega ka ratsapolgu tegevust.

Mõnimest lahkumise eel kindral Soots tänas ettekandega esinenuid ning ütles tänu maavanemale, kohalikele kaitseliidulüksusele ja naiskodukaitsle. Algas tagasisõit Valka, kus õhtusöök maitses hästi. Täna ja lasti eladi virku Valgamaa naiskodukaitsjaid ja siis marsiti rivikorras orkestri saatel läbi linna jaama. Algas koju sõit. Kõigil oli tunne — Vabaduse Risti päev on hästi korda läinud.

*

Vabaduse Risti päevad on alati jätnud sügava ning meeldiva mulje nendest osavõtjaisse. Ka kogu rahvas ja ajakirjandus on suhtunud nendesse päevadesse täie soojuse ning tunnustusega. Nende ilusate päevade korraldamise eest võlgnevad Vabaduse Risti vennad sügavat tänu kõigepealt Vabadussõjajaegsele ja nüüdsele Sõjavägede Ülemjuhatajale kindral J. Laidonerile, kelle algatusel ja hooletel organiseeriti Vabaduse Risti Vendade Ühendus. Kindral Laidoner oli ka Vabaduse Risti päevade korraldamise mõtte algataja ning selle mõtte tegelik elluviija. Kindral Laidoner on juhtivalt võtnud osa ka kõikidest Vabaduse Risti päevadest, välja arvatud IV Vabaduse Risti päev Tartus, mil

ta viibis Eesti esindajana tähtsate ülesannete täitmisel Rahvasteliidu juures Genfis.

Teiseks on Vabaduse Risti päevade heaks kordaminekuks kõigiti aidanud kaasa diviisi ülem, missuguse diviisi piirkonnas päev korraldatakse, ja vastava väekoondiviisi ning väeosa ülem, samuti kohalikud omavalitsuslikud asutised ja seltskonnategelased. Tänavu lasus peremehelik vastuvõtuhool 2. Diviisi ülemal kindral Kruus'il ja Valga sõjaväeringkonna ülemal kolonel Tross'il.

Eriliselt tunnustamisväärset vaeva ja hoolet on kõikjal näidanud üles naiskodukaitse, kes rohkearvuliselt kokkutulnud Vabaduse Risti vendade toitlustamise on võtnud oma südameasjaks.

Stonewall Jackson.*)

*Üks andekamaid ja silmapaistvamaid Lõunariikide sõjaväe juhte
P.-Ameerika Ühendriikide kodusõjas 1861—1863.*

Kindralmajor H. Brede.

4. Kindral Jackson'i sissetung Maryland'i ja operatsioon Frederick'i juures.

Peab tunnistama, et konföderaatide edu 1862. a. kevadel ja suvel oli eriti suur. Kuue kuu jooksul nad löid kahte suurt armeed: Mc Clellan oli evakueerinud Yorktown'i poolsaare ja Pope pidi lahkuma Rappahannock'i pealt.

Pealinn Richmond oli jälle vaba igasugustest ähvardustest ja Shenandoah'i orus võidi rahulikult asuda viljalõikusele.

Kevadel põhjapoolsed algasid sõjakäiku kindlas veendumuses, et varsti vallutavad vaenlased pealinna — ja nüüd suve lõpul oli väga küsitav, kas nemand ise suudavad päästa oma pealinna vaenlase eest.

Selles asjaolus ei oleks olnud midagi isearalikkku, kui mõlemad pooled oleksid olnud enam-vähem võrdsed. Tegelikult aga olid põhjapoolsed võrreldamatus arvulises ülekaalus ja nende ressursid — rahalised ja materjalsed, ületasid lõunapoolsete omi mitmekümnekordselt, ja kui üldine resultaat oli sellane nagu meie seda praegu tähendasime, siis on selge, et see oli lõunapoolsete juhtide teene.

Aktiivne, liikuv strateegia on alati olnud

lõunapoolsete peamiseks relvaks ja see õigele alusele rajatud strateegia võimaldas neile võidelda tugevama vastasega edukalt.

Kuid nüüd jõudsid ka lõunapoolsete juhid otsusele, et kui pidada sõda edasi Virginia pinnal — ei ole lootust, et põhjapoolsed tunnistaksid end lööduks. Et saavutada põhjapoolsete kapituleerimist, on tarvis sõda kanda üle vaenlase territooriumile ja eeskätt okupeerida tema pealinn, ning teiseks viia kõik sõjakoledused laialiste rahvamaside hulka nende oma kodus — ainult siis võib loota, et murdub vastase võitlustahe.

Juba 2. septembril võetaksegi lõunapoolsete juhtide poolt vastu sellane otsus ja president kinnitab selle otsuse.

Jackson peab algama oma diviisiga liikumist, moodustades põhjapoolsete territooriumile sissetungiva armee eelväe.

Kuid samal ajal kindral Lee tunneb kogu operatsioonis suurt kahtlust. On suur puudus transpordibinõudest, hõbused on äärmiselt väsinud, suurtükivägi on nõrk ja tekib küsimus, kas mehed võitlevad väljaspool oma kodumaa piire sama kindlalt kui oma talude juures, ja ka sõjapidamiseks vajalikku laskemoona on äärmiselt vähe.

Kõik need ei olnud mitte ainult teoreetilised kartused, vaid siin olid mitmed asja-

*) Vt. „Sõdur“ nr. 20-21 ja 22-23 s. a.

olud, mis tekitasid juhtidele, eriti ülemjuhatajale palju muret ja sundisid sellele tõsiselt mõtlema. Väga suureks ja oluliseks puuduseks oli asjaolu, et palju mehi oli omavoliliselt rügementidest lahkunud ja läinud koju. Need mehed ei olnud sugugi teadlikud sellest, et omavolilise lahkumisega teevad suurima kuriteo. Nad olid arvamisel, et nemad on paljudes lahingutes täitnud oma kohuseid, et nende riided on hilpudes, on tarvis kodunt võtta uusi, on tarvis natuke järele vaadata ja korraldada oma farme, ja et nüüd, kus vaenlane on igal pool tagasi löödud, on selleks kõige soodsam aeg — ja läksid lihtsalt koju, et kui tarvis, siis jälle tulla. Muidugi oli sellaste korralike meeste keskel mitte väike arv ka neid, kes paha-tahtlikult kasutasid juhust ja lihtsalt läksid ära.

Kindral Jackson üldiselt oma uue ülesandega oli rahul, sest sõjategevuse ülekandmine vastase territooriumile ja pealetung Washingtoni suunas — oli juba ammugi tema palavamaks sooviks.

Juba 6. septembril ületab ta White Ford'i juures Potomac'i ja 7. septembril okupeerib Marylandis Frederick'i linna.

Suurte lootustega astub Jackson linna, kus loodab leida üldist poolehoidu lõunapoolsetele, aga varsti selgub, et entusiasmi tema tuleku puhul ei olegi kuigi suur.

Naised veel väljendavad seda natuke, aga mehed on külmad ja väga tagasihoidlikud ja soovijaid tema rügementidesse astumiseks on vaid üksikuid. Hirm põhjapoolsete eest, kes ju võivad varsti tulla tagasi, hoiab kõiki Jackson'ist eemal.

Teiselt poolt võib ka olla, et pilt, mida endast pakkusid Jackson'i rügemendid, ei olnud kuigi meelitatav: hilpudes riided, nõõrid võõrihmade asemel, palja jalu või omatehtud pasteldes ja viletsalt relvastatud — ei kannatanud need pataljonid mingisugust võrdlust nende ilusate sinistesse vormidesse riidetatud ja tip-top varustatud põhjapoolsete pataljonidega, kes seni asusid siin, ja resultaat oli — keegi ei tulnud!

5. Harper's Ferry vallutamine ja Antietam'i lahing.

Samal ajal kui kindral Jackson tegeles Maryland'is, oli Mc Clellan evakueerinud kõik jõud, mis temal olid Shenandoah'i rajoonis lõuna pool Potomac'i, kuid hoidis enda käes Harper's Ferry, kust alatiselt ähvardas Jackson'i kommunikatsiooniliini. Selle punkti otsustab Jackson vallutada ja 10. septembril algabki vastavat operatsiooni. 12.

septembril läheb ta Williamsport'i juures tagasi üle Potomac'i lauluga: „Carry me back to old Virginny!“ ja okupeerib Martinsburg'i ning juba 13. septembri õhtul seisab Harper's Ferry ees, asetades oma suurtükiväge positsioonile. Selle suurtükiväe ülesanne on suur — tema peab järgmisel päeval lõikama ära vaenlase ülepääsud Potomac'il ja seega neid sundima alla andma, kui algab üldine rünnak. Ja nii see tegelikult sünnibki; kui on vallutatud Harper's Ferry eelsed positsioonid, algab põhjapoolsete suur tung sildadele, kuid nüüd on ka kogu suurtükiväe tuli suunatud ülekaikudele. Tekib kirjeldamatu segadus ja kell 0730 tõusevad vaenlase pool valged allaandmise lipud.

12 520 meest ühes 73 suurtükiga on ennast Jackson'ile vangi andnud! See on suur võit. Sellest kaotusest on põhjapoolsete moraal tugevasti löödud ja Washingtonis valitseb üldine närvlikkus, kus Jackson muutub juba sellaseks kardetavaks vastaseks, kellest tekib nüüd arvamine, et Põhjariigid temast jagu ei saagi, ja ollakse juba veendumisel, et kui asi sellaselt edasi kestab, siis võib oodata Jackson'i ilmumist lähimas tulevikus Washingtoni väravate ette.

Samal ajal kui Jackson saavutas hiilgava võidu Harper's Ferry juures, seadsid end poolte pearmeed võitlusvalmis Bohrersville-Sharpsburg'i rajoonis.

„Esimesed põhjapoolsete luurajad“ — justustas kindral Longstreet — „ilmusid puude vahelt Antietam'i oja kaldale umbes lõuna ajal, 15. septembril. Nende arv suurenes ja ikka laiemaks ja laiemaks muutus siniste mundrite meri, kuni ta ulatus silmapiiri lõpuni. Oli hirmuäratav pilt vaadata, kuidas see suur mass ikka rohkem ja rohkem lähenes lahingutest ja pikkadest rännakutest surmaniväsinud lõunapoolsete ridadele.“

Aga Mc Clellan ei rutanud sugugi oma rünnakuga ja alles järgmise päeva õhtuks oli tema oma luuramistega lõpule jõudnud ning alles nüüd arvas, et ta on valmis rünnakuks.

Seda aega aga kasutas Jackson oma jõude kohaletoomiseks ja juba lahingu algul seisis ta oma diviisiga lõunapoolsete pearmee lähedal.

Ei olnud Jackson'il kerge jõuda siis kohale. Tema mehed olid lõpuni ära kurnatud, sest juba nädalapäevad ei olnud nemad ei korralikult söönud ega maganud. Teed olid liivased ja rasked, jalanõud väga halvad — paljud palja jalu. Aga kindral Jackson teadis, mis seisis kaalul ja oskas oma mees-telt nõuda üleinimlikku jõupingutust, mida need ka tõrkumatult täitsid.

17. septembril päikesetõusu ajal algavad põhjapoolsed rünnakud — neid on kokku 87 164 meest ja 275 suurtükki. Neile suudab asetada vastu kindral Lee vaevalt kõik kokku ainult 39 000 meest ja 194 suurtükki. Kell 0630 on tagasi löödud esimene pealetung.

Kell 0730 algab põhjapoolsete uus atakk värskete jõududega. Kindral Lee on juba ära kasutanud osa oma varudest. Ka Jackson'i diviis seisab juba osaliselt lahingus. Kell 0900 on lõunapoolsete paremal tiival põhja pool Sharpsburg'i lahing käimas kõige intensiivsemalt. Kindral Jackson jälgib terava pilguga lahingu käiku ja ootab õiget momenti, et anda vastulööki kogu oma jõududega. Kell 1000 on selleks kätte jõudnud soodus moment. Põhjapoolsed on kõik oma jõud paisanud lahingusse; nende kaotused on küll suured, kuid pressivad siiski järjekindlalt edasi ja on karta, et varsti on lõunapoolsete liin täielikult sisse ja läbi murtud, ja siis on käes möödapääsematu katastroof.

Nähes sellast olukorda, Jackson tõmbab kõik oma jõud kokku ja annab kiire ja võimsa löögi vastase vasakule tiivale. See löök on nii tugev, et surub tiivalasuva vastase diviisi paaniliselt põgenema. Nüüd *kandub kindral Lee oma jõududega rinnetpidi* edasi ja varsti on üldine põhjapoolsete rünnak seismas. Põhjapoolsed oma suurearvulise ülekaalu tõttu suudavad veel organiseerida mitmed rünnakud, kuid varsti varisevad ka need kõik kokku, sest nii juhid kui mehed kaotasid pärast Jackson'i esimest vastulööki täielikult usu võiduvõimalustesse.

Kui lõppeks jõudis kätte pimedus, olid kõik üksused lahinguväljal segamini paisatud ja kaotused olid mõlematel väga suured, kuid siiski oli lahingu resultaat veel otsustamata.

Hiljaõhtul kutsus ülemjuhataja Lee kokku kõik diviisiülemad. Nende ettekanded olid pessimistlikud, isegi kindral Jackson ülemjuhataja Lee küsimusele: „Kus asub Teie diviis?“ — vastas kurvalt: „Ta lamab laiali üle lahinguvälja ja enam kokku ei tule!“

Kui kõik olid oma üksuste seisukorra ette kandnud, ütles kindral Lee: „Meie jääme seisma kus meie praegu oleme ja anname homme uue lahingu!“ Diviisiülemad sõitsid vaikselt laiali, jättes ülemjuhataja üksi oma suure vastutusega.

Järgmisel hommikul olid mõlemad pooled kaitseseisukorras. Kindral Lee'l oli idee katsuda 50 suurtüki tulega purustada vastase parem tiib, kuid kõik suurtükiväejuhid ja ka kindral Jackson kui suurtükiväeohvitser

olid arvamisel, et seda teha ei suudeta ja Lee loobus oma kavatsusest. Päeva jooksul saadi andmeid, et vastane saab juurde tugevaid abijõude ja seetõttu Lee otsustas evakueerida pimeduse kattel oma positsioon ja minna tagasi Potomac'i taha, mis teostatakse öö jooksul, ilma et põhjapoolsed neid takistaks või jälitaks.

Mc Clellan kuulutas Sharpsburg'i lahingu oma suureks võiduks, aga tähendas samal ajal ka president Lincoln'ile, et sel ajastul enam midagi suurt teha ei saa, sest armee on tarvis uuesti organiseerida ja korraldada ja liiga palju mehi on jooksus. Ühes korpus oli näiteks: kohal 13 000 meest, aga jooksus 15 000 meest, kellest umbes 8 000 meest töötas rahulikult oma kodus.

Veel palju suuremal määral nõudsid puhkust ja korraldamist lõunapoolsete diviisid ja seda tahtis kindral Lee nendele ka võimaldada.

11. oktoobril kõrgendati brigaadikindral Jackson diviisikindraliks ja määrati organiseerimisel oleva II korpuse ülemaks.

Kuigi mõlemad pooled soovisid puhata ja olid arvamisel, et käesoleval aastal enam uusi operatsioone ette võtta ei saa — pidi Mc Clellan ajalehtede ja ka president Lincoln'i isikliku surve tõttu varsti loobuma oma puhkusest, et alata ettevalmistust uueks operatsiooniks. Niipea, kui esimesed teated nendest ettevalmistustest jõudsid kindral Lee'ni, otsustas tema kohe omalt poolt ette võtta ratsaväereide vaenlase rajooni, eesmärgiga:

— koguda andmeid vaenlase kavatsuste kohta ja

— üles näidata oma aktiivsust ja kiskuda enese kätte tegevuse algatust.

See ratsaväe tegevus algas 9. oktoobril, läks üle Darkesville'i, Chambersburg'i, Gettysburg'i, Emmitsburg'i, Hyattstown'i ja White Ford'i — kokku 200 km ümber. Resultaadiks palju saaki, võrdlemisi täppis informatsioon vaenlase asetuse üle ja vaenlase moraali allasurumine.

6. Tegevus novembris ja detsembris 1862. a. ja Fredericksburg'i operatsioon.

Novembri alguks oli Mc Clellan'i armee umbes 6 korpus, kuna lõunapoolsetel seisis nende jõudude vastas vaevalt kolm korpus.

7. novembril otsustas Mc Clellan alata oma uue pealetungiga. Ta oli suve jooksul kurbade kogemuste najal õppinud tundma oma vastaseid Lee'd ja Jackson'i ja oli nüüd valmis pareerima kõik nende haaramisemännöövrid, kuid saatus otsustas nüüd sootuks

teisiti. 6./7. novembri ööl saabus president Lincoln'ilt telegramm teatega, et Mc Clellan on tagandatud ja uueks armee juhatajaks on määratud kindral Burnside.

Selgus, et Mc Clellan kui president Lincoln'i poliitiline võistleja oli langenud peamiselt ajakirjanduse ohvriks, kus tema nime ümber käis tugev poleemika.

Burnside oli ühe väikese aga aktiivse poliitilise grupi protežee. Ta oli kõigiti kena mees, kuid just kõige vähem silmapaistvad olid tema sõjalised omadused ja juhtimisvõimed.

Burnside algas oma tegevust seega, et muutis ära kõik Mc Clellan'i poolt pealetungiks tehtud korraldused ja algas uue plaani väljatöötamist, kus tema ei soovinud mitte Jackson'i hävitada, vaid tahtis otsekohe ähvardada Richmond'i ja marssida kiirelt Fredericksburg'i peale. Burnside lootis, et jõuab ruttu oma kiire marsiga üle Rappahannock'i ja Lee'l ei olegi aega oma jõudude koondamiseks, et temale astuda vastu. Kuid see lootus oli täiesti ilma igasuguse aluseta, sest lõunapoolsed olid juba varakult täpsalt kursis Burnside'i liikumiste ja kavatsustega ja nende rännakud ja jõudude koondamised olid veelgi kiiremad.

Kui 12. detsembril Burnside'i armee jõuab Fredericksburg'i, on Lee oma jõududega juba samas rajoonis ja asub heal positsioonil, evides väga tugevaid varusid.

13. detsembril kell 0900 algavad põhjapoolsed rünnakud; kuid juba algusest peale on näha, et nemad lähevad lahingusse vastu tahtmist; kõigil puudub see energia ja massiline tung, mida varemalt alati võis märgata põhjapoolsete esimeste atakkide ajal. On selge, et nii ohvitseridel kui meestel puudub usk oma uue juhi võimetes! Ja sellases olukorras ei võinudki olla teist resultaati, kui et kõik rünnakud lüüakse tagasi ja kell 1345 läheb kindral Lee ise üle vastupealetungile. Jackson'i korpus viib pealöögi ja kell 1500 on kõigil selge, et Burnside'i armee on läbi murtud ja pooled tema üksustest täielikult segi paisatud ja demoraliseeritud.

Selle tulemusena taandub Burnside järgmisel päeval oma jõudude riisemetega üle Potomac'i. Tema armee oli lahingus kaotanud 12647 meest.

Jälle on lõunapoolsed saavutanud suure võidu ja vastase moraal on löödud, kus üksused on juba kaotanud usu oma juhtide võimetesse, seda rohkem, et ka uus armeejuhataja kindral Burnside ei suutnud siin olukorda parandada, vaid pidi alistuma vastasele.

Kodusõja olukord 1863. a. algul, operatsioonid kevadel ja kindral Jackson'i surm.

1. Lõunapoolsete edu põhjused.

Pärast Fredericksburg'i võitu lõunapoolsed on heas olukorras. Kuid ülemjuhataja juures peetud korpuseülemate konverentsil seatakse üles küsimus ja avaldatakse arvamist, et sellasel teel ikkagi lõppvõitu kätte ei saa. On tarvis organiseerida ja viia läbi löök Washingtoni peale ja see vallutada. Kindral Lee sõidab vastavate ettepanekutega president Davis'i juurde, kuid viimane ei taha sellest kuuldagi. Presidendi arvamise järgi sõda ongi juba möödas, sest tema on saanud kindlad andmed, et 30—40 päeva pärast tunnustavad Euroopa suurriigid Lõunariikide iseseisvust ja selle järele kuulutatatakse välja üldine rahu. Siin jääb aga kindral Lee oma kava juurde, ei usu neid jutte, pidades kõigiti vajalikuks operatsioonide ettevõtmist Washingtoni peale, sest vastane ei ole veel hävitatud ja enne kui Lõunariigid leiavad tunnustamist välisriikide poolt — võib vaenlane veel midagi ette võtta.

Sel ajal asusid Lõunariikide korpused Rappahannock'i peale talvekorteritesse ja ainult Stuart'i ratsavägi võttis ette 18.—26. detsembri vahel veel ühe reidi Washingtoni suunas. Jõudes välja umbes 20 km Alexandria'st, võttis sealt saagiks mitusada veolooma ja saatis humoristliku telegrammi Washingtoni — põhjapoolsete kindral-intendandile, kaevates, et tema poolt väljasaadetud veoloomad ei ole sugugi head ja paludes järgmine kord hoolt kanda paremate eest.

Kõik põhjapoolsete üksused puhkavad talvkorterites.

26. jaanuaril tagandatakse jälle kindral Burnside ja tema asemele määratakse kindral Hooker.

Nähes sellaseid resultaate, peab ikka ja ikka jälle endale esitama küsimuse, millega on seletatav põhjapoolsete kui tugevama poole alatine lüüasaamine ja nõrgema poole edu.

Kui hinnata sõdivate poolte sõdureid ja neid võrrelda omavahel, siis peab tunnustama, et see on ühesugune hea materjal mõlemal poolel, kus ka välismaalaste % on enam-vähem ühesugune. Poolte ohvitseride koosseis ei lähe ka palju üksteisest lahku, sest mõlemal poolel on juhtivad jõud välja tulnud West-Point'i kadetikorpusest ja teised on alanud oma teenistust vabatahtlikena.

Seega siis teenistuslikud kogemused on kõigil ühesugused.

Paistab, et poolte edu ja ebaedu tuleb seletada kahe järgmise asjaoluga:

- kindralite Lee ja Jackson'i kui andekate juhtide individuaalsete omadustega, keda saatus oli seadnud lõunapoolsete jõudude etteotsa, ja
- selle juhtimissüsteemiga, mida poolte presidendid olid oma poolel maksma pannud.

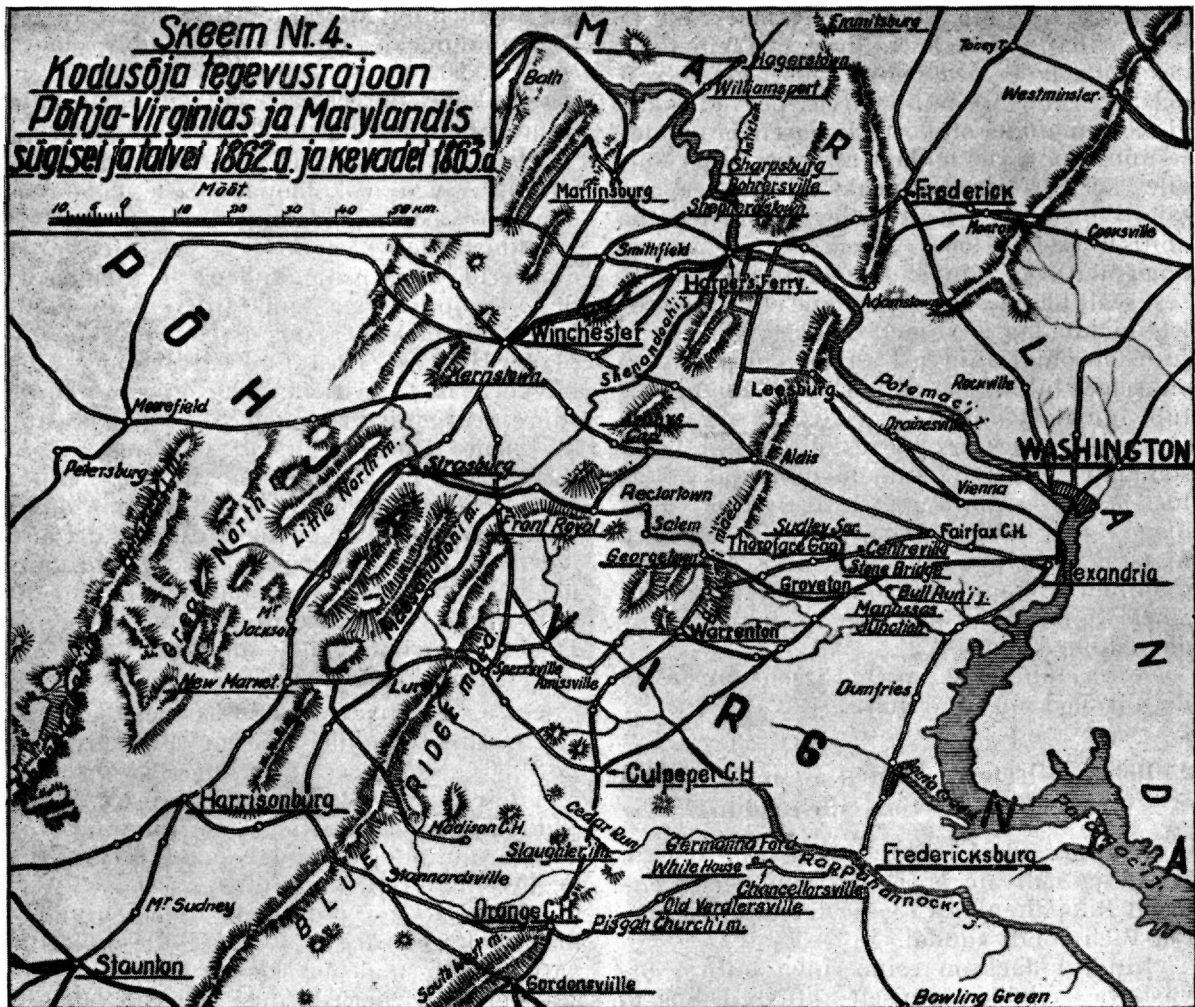
Põhjarikkide president Abraham Lincoln oli tulise ülekeeva iseloomuga, suure usuga oma võimetesse kõigil aladel ja soovis ise olla oma sõjaväe kõrgemaks juhiks. Seepärast näeme meie seal juhtimise äärmist tsentraliseerimist. Kõik tahetakse korraldada ülemuse käskudega, mis aga tihti hilinevad. Et siiski täita neid hilinenud käskke, katsub iga astme juht hoida endal võimalikult suured varud, ja sellest tulebki, et vaatamata üldisele arvilisele ülekaalule — tuleliinil põhjapoolsetel ei olegi nii suurt jõu-

dude ülekaalu. Näiteks oli siin olukord isegi sellane, et kindral Porter, kes katsus ükskord juhtida lahingut oma äranägemise järgi, kaldudes kõrvale ülemuse korraldustest — sattus isegi sõjakohtu alla!

Lõunapoolel meie näeme just vastupidi-seid juhtimise põhimõtteid. Siin süvendati kõigis teadmine, et iga mees peab esimeses järjekorras lootma ainult iseenesele ja selle mõjul iga juht püüabki kasutada ära kõik soodsad momendid, mida vaenlane talle pakub. Iga alluva algatust hinnatakse kõrgelt. Kui keegi on eksinud olukorra hinnangus ja seetõttu ka lüüa saanud, ei seata seda temale süüteks. Juhte kõrvaldatakse ainult passiivsuse pärast, mitte kunagi aga kaotatud ürituste ja lahingute pärast.

Ja need asjaolud olidki põhjuseks, et põhjapoolsete armee oli mingisugune inertne mass, kuna aga Lõunariikkide armee oli elav ja elastne organism.

Kõigil neil põhjusil suutsid Lõunariigid oma 8,5 miljoni elanike arvuga, kelle sõ-

jaliste jõudude üldarv ületas harva 200 000 võitlejat, edukalt vastu panna 4 aasta jooksul 22 miljoni elanikuga riigile, kelle materjalsed ressursid olid võrreldamatult suuremad ja kes valitses merede üle.

Nagu juba tähendasime, asusid poolte jõud pärast Fredericksburg'i lahingut talvkorteritesse ja Rappahannock'i kallastel seisid ainult vahipostid: „Jänkid“ põhjakaldal ja „Johnnid“ lõunakaldal. Nende vahekorrad olid päris rahulikud, vahetati tasapisi ja salamahti kaupa — lõuna poolt anti tubakat ja saadi vastu kohvi; siin vahetati isegi mõtteid oma juhtide omaduste ja võimete üle.

Juba eespool mainisime, et kindral Jackson'i nimi oli laialt tuntud ka põhjapool. Kord, kui Jackson ratsutas Rappahannock'i kaldal vahipostide liinil ja kontrollis nende teenistust, kuulis ta põhjapoolt kaldalt hüüdeid: „Kivimüür Jackson'ile — hurra!“

1863. a. jaanuarikuu algul sai kindral Jackson ülemjuhatajalt käsu koostada kirjalik ja täielik ettekanne oma tegevusest sõja algusest kuni 1. jaanuarini 1863.

Kuigi Jackson oli hea kirjamees, oli ta väga pahane selle korralduse üle, tähendas: „Mis jaoks pean mina seda tegema, sest need, kes tulevad minu järele, peavad ikkagi teotsema oma olukorra kohaselt ja nendele minu motiivid midagi ei anna, kuna kõigile kõrvalseisjatele peaks olema see aga täiesti ükskõik!“ Kord ütles ta ühele oma abilisele selles töös: „Meie peame võtma, nagu alati, ka siin endale eeskujuks piibli, sest seal leiame, kuidas sellane ettekanne tuleb kirjutada, ja nimelt kohast, kus Josua jutustab oma lahingust amolekkidega — see on selge, lühike ja näitab, et võidu põhjus tuli Jumala armust!“

Oma tegudes ja otsustes oli kindral Jackson alati iseseisev, kandis täiel määral vastutust ja teotses alati ennastalgavalt ja vähe-magi auhnutseta. Näiteks Jackson, nagu marssal Turenne, kõneldes oma edust, ei rääkinud kunagi „mina võitsin“, vaid alati „meie võitsime“ — aga ebaedu puhul tähendas „mina kaotasin“.

Need lühikesed mõtted iseloomustavad ilmselt Jackson'i kui juhti.

2. Põhjapoolsete pealetungi algus 29. aprillil 1863 ja Chancellorsville'i lahing.

Aeg läks edasi, varsti jõudis kätte 1863. a. kevad ja sõdivate poolte peajõud seisid endiselt Rappahannock'i kallastel — Washington-Richmondi suunal.

Kindral Jackson esitas juba mitu tegevuskava — kõik äärmiselt aktiivsed, kus ta

nõudis, et lõunapoolsed võtaksid kogu algatuse enda kätte, aga vastust ega korraldusi neile ettepanekuile ikka veel ei tulnud.

Nüüd aga järsku 29. aprillil keskhommiku ajal avasid põhjapoolsed tugeva suurtükiväe tule lõunapoolsete asukohtadele ja varsti tulid ka teated, et vastane algab Rappahannock'i jõe ületamist.

Vahepeal oli Lõunariikides sõjaministriks nimetatud keegi mr. Seddon, kes tahtis jälgida oma põhjapoolse kolleegi Mr. Stanton'i tegevusviise ja hakkas end segama operatsioonide läbiviimisse. Tema pealekäämimise tagajärjel viidi Rappahannock'i pealt umbes 25 000 meest kindral Longstreet'i juhtimisel mereranniku kaitseks. Jackson protestis küll selle teguviisi vastu, juhtides tähelepanu, et siit on ähvardamas palju suurem oht kui mererannikult, kust vastasel peale mõne üksiku ford'i üldse jõude ei ole. Fordid ise aga on kõvasti kindlustatud ja neid rünnata ei ole mõtet, sest selle verehind oleks liiga kallis.

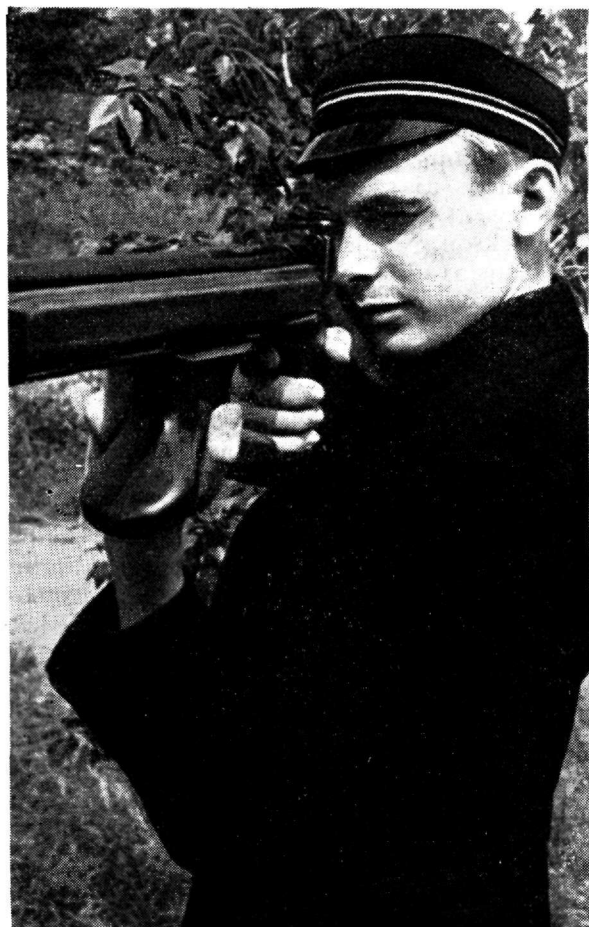
Nii kujuneski, et tähtsal ja vastutusrikkal momendil, kui kindral Hooker algas Rappahannock'i ületamist, puudus Jackson'il 25 000 meest, kellega oleks olnud võimalus kohe pareerida kallaletungi, kuid nüüd asusid need jõud 200 km kaugusel.

Hooker'i kava seisis selles, et anda tugeva ratsaväega löök lõunapoolsete tagalasse, sundida vastast midagi ette võtma oma ühendusteede päästmiseks, ja siis alles atakeerida oma peajõududega Jackson'i rindelt, kusjuures iga tema tiib on nii tugev kui kogu Jackson'i korpus.

Ja Hooker ei istunud talvekuudel oma talvkorteris tegevuseta — ta oli siin teinud suure reorganiseerimistöö. Kui tema võttis üle armee Burnside'ilt, oli see väga halvas seisukorras ja eriti just moraalselt. Armeed oli mitu korda järjesti löödud ja tume tuleviku perspektiiv kutsus esile laialdase deserteerimise. Iga päev kõik rongid, mis jõudsid talvkorterite rajooni, tõid sisemaalt sadasiid pakke — kõik ainult erariietega, mis saadeti sõduritele nende sugulaste poolt eesmärgiga kergendada deserteerimist.

Selle tagajärjel puudus armeest jaanuaris ametlike andmete järgi 2 922 ohvitseri ja 81 964 allohvitseri ja reameest ning suurem osa nendest teadmata põhjustel. Paljud vanematest juhtidest ei tundnud valitsuse sammudele sugugi kaasa ja kus vähegi võimalik näitasid oma passiivset vastupanu. Hooker pidi kõike seda parandama. Ja tema tegi ka seda. Desertööride vastu pandi maksma kõvad kontrollid ja karistused, formeeriti uusi üksusi, vahetati

Pilte koolinoorsoo kevadistelt sõjalistelt õppustelt Tallinnas 1938.

juhte, organiseeriti taktikalisi õppusi ja lahingulaskmisi. Resultaat oli üle lootuste hea. Tuli tagasi usk oma jõusse ja 29. aprillil algas põhjapoolsete üldine hoogus pealetung.

Niipea, kui kostsid esimesed paugud, oli Jackson eesliinil, et isiklikult selgitada, mis siin sünnib.

Varsti ilmes, et rindelt vaenlane ei surugi väga tugevasti peale. Kuid ka kohe selgus, et vastase suuremad jõud on tulnud üle Rappahannock'i Germanna Ford'i juures ja tahavad haarata lõunapoolsete vasakut tiiba. Jackson järeltas kohe — kui tahetakse haarata, on jõud jaotatud kaheks ja seetõttu neid grappe võib lüüa üksikult! On tarvis ainult otsustada, missuguse grupi vastu esimesena alata tegevust.

30. aprilliks olid teated vaenlase kohta enam-vähem täpsustatud; oli selgunud, et Jackson'i rinde ees seisab umbes 35 000—40 000 meest ja suurem osa, 60 000—70 000 meest on haaramisel.

Jackson'i esialgne kava oli — kohe rünnata väiksemat gruppi oma ees, kuid kindral Lee, kes oli ka kohapeale jõudnud, juhtis tähelepanu sellele, et maastik on siin äärmiselt raske ja vastase positsioon kindlustatud. Siis otsustati jätta 10 000 meest rindele vaenlase jõudude sidumiseks ja alata manöövrit 55 000 mehega, et haarata ise vastase haaravaid jõude.

30. aprilli õhtuks on Hooker oma jõududega juba välja jõudnud Chancellorsville'i ja asub seega Jackson'i jõudude tagalas. Ta on kõige paremas meeleolus ja soovib käskkirjas oma armeele õnne ning ennustab, et nüüd ei jää vastasel muud üle, kui kas taanduda kiirelt või astuda lahingusse lahtsel väljal halbades tingimustes.

Siin oli ainult kaks asjaolu, mis panid Hooker'i natuke mõtlema:

- temal puudus täppis informatsioon vastase kohta ja
- teda tegi rahutuks fakt, et tema liikumine on seni olnud vaenlase ratsaväe vaatluse all.

Aga varsti Hooker rahunes, sest kõik need puudused ei olnud väga tähtsad ja temal oli kindel telegraafiside oma parema tiivaga. Peale selle kolm vaatluspalli pidid selgitama õhust järgmisel päeval vaenlase liikumist ja seisukohti; ühe sõnaga oli tehtud kõik, et ühel või teisel teel hävitada lõplikult Jackson'i korpus.

Nüüd selgus ootamatult, et kõik Hooker'ilt suure hoolega korraldatud side- ja vaatlusteenistus ei aidanud midagi, sest Jackson tundis hästi õiste rännakute pare-

musi ja kui 1. mail päike hakkas tõusma läbi paksu udu, oli Jackson tähelepanematult oma jõududega välja jõudnud Chancellorsville'i juurde. Juba kella 0800-ks oli positsioon korraldatud, isegi kindlustatud ja positsiooni tiivad olid kaitstud looduslike tõketega. Aga Jackson ei tahtnud siin ainult ära oodata vaenlase pealetungi, vaid tema idee oli olla ise aktiivne ja kasutada seda organiseeritud kaitsepositsiooni ainult siis, kui ta lüüakse tagasi.

Kella 0900 paiku algab Jackson kallale tungi põhjapoolsete parema tiiva jõududele. Hooker asub kohe kaitseisukorda ja peab kõvasti vastu. Tugev tulevahetus ja üksikud rünnakud siin ja seal kestavad kogu päeva. Kindral Hooker on täiesti teadmatuses, kui palju vaenlasi tema ees seisab, seda rohkem, et ta on saanud kindral Sedgewick'ilt, kes juhatab rinde tegevuseks määratud jõude, kindla ettekande, et tema ees ei ole vaenlane liikunud — tähendab Jackson'i jõud peavad olema seal, ja siin paremal tiival Hooker'i haaramise rajoonis peavad olema siis mingisugused uued senitundmata tugevad jõud!

Õhtu jõuab kätte ja seni ei ole veel midagi selgitatud.

Kella 2300-ks on kindral Hooker Chancellorsville'i linnapea majas kokku kogunud kõik oma alljuhid ja peab nõu, mis homme ette võtta. Siin lähevad arvamisid lahku, kuid enamus ja Hooker ise kalduvad arvamusele, et tuleb jääda kaitseisukorda ja see arvamus jääb ka otsuseks.

Samal ajal, 5 km ida pool, ühe suure tamme all peavad samuti nõu kindralid Lee ja Jackson. Nende vahel lahkarvamisi ei ole ja otsustavad: kui homme päikesetõusu ajal Hooker ei ole veel alanud taandumist, algab üldrünnak kogu rindel.

See otsus oli seotud suure riisikoga, sest vaenlase positsioon oli väga tugev ja seepärast valiti rünnakuks tema nõrgem koht, milleks arvati olevat vaenlase parem tiib.

Jackson viis kohe öösel 1/2. mail osa oma jõududest (umbes 2/3) vaenlase tiiva taha, et hommikul sealt rünnata kõige paremates tingimustes. Kell 0330 algas see liikumine läbi metsa, kõige primitiivsemaid teid mööda. Nelja tunniga läbistati 16 km ja kell 1100 oldi lähtepositsioonil valmis rünnakuks.

Vaenlane aga on neid juba pannud tähele ja paar patareid tulistavad nende suunas. Muidu on aga kõik vaikne ja vaenlase jalavägi nähtavasti ei oota pealetungi, sest nemad valmistavad endile lõunat. Jackson käis ise veel kord isiklikult luurel, andis veel mõningaid korraldusi vägedele ja kell

1400 anti käsk üldiseks pealetungiks. Kell 1600 oli esimene positsioon võetud ja kõik pressisid edasi. Jackson ise ratsutas ühes patareidiga. Varsti tuli igal pool ilmsiks suure võidu tundemärke: suured salgad vange viidi tahapoole, igal pool lamasid vaenlase surnud ja haavatud, mahajäetud suur-tükid ja vankrid seisid teedel ja palju seljakotte vedeles igal pool maas. Nüüd selgus, et Hooker'i parem tiib oli täielikult purustatud ja taandus korratuses, avaldamata vähematki vastupanu.

3. Kindral Jackson'i haavataasaamine ja surm.

Kell 1900 hakkas juba minema pimedamaks ja kõik olid surmaniväsinud, kuid Jackson nõudis igal tingimusel jälitamise jätkamist ja kella 2000-ks olid vastast jälitavad üksused juba välja jõudnud umbes 1 km Chancellorsville'ist. Oli kottpime ja valitses kõikjal suur segadus nii üksustes kui teedel. Selles olukorras oli kõigil juhtidel selge, et on viimne aeg luua kindel kord üksustes ja teedel ning alles siis võib mõelda sellele, mis teha edasi. Selle korra loomisele asuski kindral Jackson oma staabiga ja ratsutas paari ohvitseriga mööda metsateed White House'i poole, andes meestele juhtnööre kuhu koguda. Siin suures metsas olid veel mõned üksikud vaenlase grupid ja aegajalt algas jälle mitmes kohas püssituli. Üks staabiohvitseridest hoiatas kindral Jackson'i, et nii edasi ratsutada on väga ohtlik, kuid kindral ütles: „Midagi ei ole karta, sest vaenlane on siit juba ammugi ära“. Vaevalt jõudsid nad veel edasi mõnisada meetrit, kui juba nende seljataga algas tulevahetus. Kindral Jackson oma grupiga pööras kohe tagasi, et selgitada, mis seal sünnib, ja mõne sekundi järele kostis uus kogupauk, mis oli suunatud otse nende pihta. Kaks ohvitseri ja mitu hobust langesid kohe surnutena maha. Jackson sai kolmest kuulist raskelt haavata, millest üks kuul purustas tema parema käsivarre, lõigates läbi peaarteria. Samal ajal Jackson'i hobune tegi hüppe kõrvale ja lõi kindral Jackson'i pea vastu kõrvalseisvat puud. Kindral langes maha ja jäi raskelt vigastatuna lamama.

Kohe selgus, et kogupauk, mis raskelt haavas kindral Jackson'i, oli antud ühest oma kompanist. See kompani (18. Karolina Rügemendist) oli siin tee ääres metsa all sattunud kokku mõne mahajäänud vaenlase salgakesega ja algas tulevahetus, mida ka Jackson kuulis. Kuid natuke aega hiljem näinud kompani pimedas nende poole liiku-

vat ratsagruppi ja olles arvamisel, et see on vaenlane, avanud tule.

Haavatud kindral transporditi kiirelt ja suure hoolega tahapoole ühte välilaatsaretti, kus kohe amputeeriti purustatud käsi. Kogu aeg oli kindral ärkvel ja küsis isegi, kuidas lahing areneb, ja siis alles jäi magama.

Kuigi lahinguväljal ei olnud veel teada, et kindral Jackson on saanud haavata, oli siiski varsti tunda, et Jackson'i ei ole enam siin, sest ei tulnud mingisuguseid korraldusi. Ka jäi ära Jackson'i poolt kavatsatud õine atakk, mis andis nüüd vastasele võimaluse end koguda ja korraldada.

Järgmisel hommikul kindral Lee võttis üldise juhtimise enda kätte ja andis õhtuks vastasele uue löögi, mille järele Hooker tõmbas end jälle Rappahannock'i taha.

Ei ole vist kahtlust, kui oleks Longstreet'i diviis olnud lahingu alguseks kindral Jackson'i käsutuses, oleks kindlasti see lahing kujunenud Hooker'ile katastroofiks. Nüüd aga, saades küll lüüa ja kaotades umbes 20 000 meest, suutis Hooker end siiski päästa Rappahannock'i põhjakaldale.

Nädalapäevad vaevles haavatud kindral Jackson suurtes valudes laatsaretis ja vahepeal hakkasid haavad nagu juba paranema, aga siis järsku läksid jälle halvemaks, millele tuli juurde veel kopsupõletik. Nüüd ilmusid juba tundemärgid, et Jackson'i jõud ei suuda enam haigusele vastu panna ja kardeti kõige halvemat.

10. mai hommikul oli kõigile selge, et tema elu lõpp läheneb kiirelt. Kuid Jackson ise ei aimanud oma tõelist olukorda ja ütles juuresolijaile: „Kui see on Kõigekõrgema tahtmine, et ma pean surema, siis ma olen selleks valmis, kuid ma usun, et minul on elus teha veel palju tööd ja selleks päästetakse minu elu, et ma võiksin seda tööd teha.“

Lõunapaiku hakkas Jackson sonima — andis käsu lahingu algamiseks ja kutsus rügemendid kokku jumalateenistust pidama.

Kell 1640 tähendas ta tasase, kuid selge häälega: „Siit läheme üle jõe ja asume sinna puude alla päikesevarju...“

Järgmisel hetkel hingeldas kindral veel kord sügavalt ja siis lahkus selle suure juhi hing igavesse rahuusse...

Kogu Lõunariikides, eriti sõjaväes, oli kindral Jackson'i surma puhul suur lein. Kõigile oli selge, et lõunapoolsetele on saanud osaks suur kaotus, eriti aga on sõjavägi kaotanud energilise, andeka ja geniaalse juhi, kelle nimi oli kõikjal kuulus ja keda austasid ka isegi tema vastased.

Richmondis, Lõunariikide pealinnas, korraldati langenud kindralile suur pidulik leinatseremoonia ja matusetalitus, kus ütlesid lahkumissõnu ja järelehüüdeid kõik tähtsamad Lõunariikide riigimehed ja seltskonna esindajad.

Pärast matusetseremooniat viidi kindrali maised jäänused Lexington'i, kus sängitati maamulda suurte auavaldustega.

Veel kestis kodusõda kuni 1865. a. kevadeni, siis aga lõppes vaenlik tegevus ja algas Ühendriikides rahulik ülesehitav töö.

Möödus rida aastaid ja siis asetati kindral Jackson'i hauale suure rahvahulga osavõtul mälestussammas, mille avamisel tähedas valitsuse ametlik esindaja: „Kui Kõigevägevam Jumal oma kõrges otsuses oli näinud ette, et Lõunariigid pidid kaotama, siis ei võinud ta talitada ka teisiti, kui pidi Jackson'i varem enese juurde ära kutsuma.“

Lõppsõna.

Meie silmade eest on kokkuvõtlikult ja kiirelt möödunud P.-Ameerika Ühendriikide kodusõda 1861.—1863. a. perioodil ja ühes seega ka ülevaade selle sõja ühe tähtsama juhi, kindral Jackson'i tegevusest.

Tolles sõjas oli nii põhja- kui lõunapoolsetes sõjavägedes palju häid juhte, kuid ei olnud ühtegi sellast juhti, kes oleks olnud nii silmapaistvate omadustega kui seda oli kindral Jackson.

Me nägime kogu sõjakäikudes, et lõunapoolsed, kus oli Jackson, olid jõududelt tunduvalt nõrgemad ja põhjapoolsed olid neist alati mitmekordses ülekaalus.

Kuid siin päästis peagu alati olukorra kindral Jackson'i külmaverelisuus, suur ettenägelikkus ja eriline oskus kasutada osavalt igas olukorras vastase nõrku ja oma tugevaid külgi.

Seetõttu saavutasid ka alati Lõunariigid palju võite.

Selles sõjas teostas kindral Jackson suurima osavuse ja parimate resultaatidega oma

kuulsad rünnakud ja operatsioonid, mis jäädvaid eeskujuks paljudes sõdades.

Ta suutis oma üksustes ka kõige raskemates lahingutingimustes sisendada suurimat julgust ja võitlustahet, mistõttu nii alluvad juhid kui meeskonnad kandsid tihti üleinimlikke raskusi ja olid vaimustuses oma juhist ja võitudest.

Siit anti ka Jackson'ile tema kuulus aunimi — Stonewall, sest ka kõige raskemates olukordades ta näitas üles suurt meelegindlust, julgust ja aktiivsust, püsisdes vankumatult tugevama vastase ees, kui seda nõudis üldine olukord.

Kogu maailma ajakirjandus jälgis elavalt 1861.—1863. aastatel selle kodusõja käiku ja ei jõutud küllalt imestada Lõunariikide juhtide osavust ja fenomenaalseid tagajärgi võitlustes võrreldamatult tugevama poole vastu.

Et kindral Jackson oskas osavalt ja geniaalselt kasutada ja juhtida tegevusel väikesi jõude mitmekordselt tugevamate jõudude vastu, mille tulemuseks oli tihti täielik võit vastase üle, siis peame seda rohkem tundma huvi tema tegevuse vastu. Ja selleks annab Jackson'i tegevus meile palju materjali uurimiseks ja mõllemiseks.

Tema ideed, otsused ja tegevuskavad, eriti tiivamanöövrite ja rünnakute teostamisel ja looduslike katete kasutamise põhimõtted, on maksvad eeskujuna ka praegusaja lahingutes, kus sellest saadud õpised võivad palju kasu tuua, eriti aga nõrgematele jõududele teotsemisel tugevama vastu, kuigi praegusaja moodne lahingutegevus dikteerib nende teotsemiseks uued eritingimused ja meetodid.

Kõigil neil põhjusil jääb Stonewall Jackson'i nimi püsima sõjaajalukku kauaks ajaks.

Allikad: 1. Stonewall Jackson and the American Civil War by the late. Colonel G. F. R. Henderson, C. B. vol. I and II. London — New York — Toronto 1932.

2. Mitmesugune kirjandus P.-A. Ühendriikide kodusõja kohta.

Kahest ajalooliselt suurest ja ohtlikust merereisist.

Kolonel E. Ahman.

Üksikute inimeste, samuti riikide ja rahvaste elus võime märkida üksikuid momente, mis tähistavad pööret olukorras, uue epohhi algust. Sellaseks pöördemomendiks on olnud peamiselt tegu, julge ja otsustav tegu. Ka sõna, tabav ja õigeaegne sõna, on aidanud kaasa olukorra lahendamiseks. Kuulsa maadevallutaja Tšingis-Khani kohta kirjutatakse, et ta kõnetas oma võidetud vastaseid enne hukkamist. Mõnelegi võidetud vürstile olevat jäetud elu ja võim Tšingis-Khani küsimusele tabavalt antud vastuse tõttu. Meie memuaarkirjanduses ja ka suurteoses *Eesti Vabadussõda I* (lk. 312) on toodud härra A. Piipi tabav ütlus: „... ega Suur Inglismaa ühe ristleja pärast omeli oma politikat ei muuda“, mis pidanud põhjustama Inglise laevastiku saatmist Eestile abiks. Meie ei hakka analüüsima selle tabava ütluse mõju Briti abi suhtes meile. Meid köidab sõna otseses mõttes suur ja õigeaegne tegu — aastatelt noore kindralstaabi-polkovniku Johan Laidoneri sõit läbi miiniväljade detsembrikuus tormisel merel väikesel abilaeval „Revalil“ Liibavisse, selleks et Briti admiralile selgitada olukorda ja juhtida laevastik läbi miiniväljade Tallinna. Briti laevastiku juhile admiral E. A. Sinclairile jäi otsustada, kuivõrra olukord teda kohustas teotsemiseks Läänemeres. Et mõista polkovnik J. Laidoneri teo, ohtliku meresõidu Tallinn—Liibavi mõtet ja tähtsust, kirjeldan algul võrdluseks ja mõõdupuuks üht teist ajalooliselt suurt ja inimlikult ohtlikku meresõitu. Tolle meresõidu tähtsust ja suurust on tunnustatud juba üldiselt. See meresõit algas Aleksandriast 23. augustil 1799 ja lõppes septembri algul 1799 Prantsuse Vahemere-rannikul Fréjus'es. Egiptuses teotsevate prantsuse vägede ülemjuhataja Napoleon Bonaparte jättis maha oma armee, et sõita üle inglastelt hoolikalt valvatud Vahemere Prantsusmaale, selleks et Pariisis võimult tõugata nõrka ja vägivaldset valitsust. Napoleoni kaasaegsed ja lähemad järgnevad põlvkonnad ei suutnud hinnata selle meresõidu suurust ja ohtlikust. Tekkis koguni kirjandus, mis valgustas sündmust Napoleoni diskrediteerivates värvides, kujutades teda kui väepealikut, kes raskustesse sattunud armee juurest põ-

geneb, selleks et päästa oma isikut. Alles viimasel viiel-kuuel aastakümnel on ilmunas Prantsusmaal ja kogu maailmas kirjandust, mis mitte ükski ei õigusta seda sõitu, vaid selles sõidus, selles Napoleoni otsuses, näeb uue ajastu algust prantsuse ja maailma ajaloos.

Napoleoni suure reisi ettevalmistamise, õigemini tema salajase Egiptusest lahkumise ettevalmistamise kohta toob huvitavaid andmeid Prantsuse suursaadik ja akadeemia liige Francois Charles-Roux teose „Bonaparte Egiptuse valitsejana“ XV peatükis.*) Pärast Nelsoni suurt võitu Abukiri juures 1799 inglise laevastik valitses Vahemerd. Bonaparte'i armee oli täiesti ära lõigatud emamaast. Isegi teadete saamine sündmuste kohta Prantsusmaalt nõudis leidlikkust. Inglise andsid hea meelega neid teateid, mis pidid mõjuma demoraliseerivalt Egiptuses viibivale prantslastele. Kui Napoleonil läks korda lüüa vastast Abukiri juures maaväelahingus, siis tekkis tal otsus lahkuda Egiptusest, et sõita Pariisi ja haarata seal võim enda kätte. Kuid kuidas pääseda üle Vahemere, mis hoolsasti valvatud inglaste poolt ja kui puudub selleks kohane laevgi? Saladuse moment oli siin tähtis ja Napoleon oskas seda saavutada.

Reisi enese kohta annab huvitava pildi Anatole France jutustuses „La Muiron“. See lühijutt on geniaalse meistri pärl. Ta on suutnud selles Napoleoni tuua meile lähemale kui ajaloolased. France'i Napoleon on elav ja usutav. Bonaparte'i sõnad on põhjendatud ajalooliste memuaaridega.

Anatole France'i jutustuse järgi Napoleon ei olnud juba kolm kuud saanud lähemat informatsiooni olukorra kohta emamaal. Et seda hankida, tuli tarvitada kavalust. Ta saatis Vahemerele ühe oma ohvitseridest ettekäändel otsida kontakti Ottomani (Türgi) admiraliga vangide vahetamise küsimuste lahendamiseks. Napoleoni ja Prantsusmaa vahel purustatud ühendusteede valvur Sir Sidney Smith lasi Napoleonilt saadetud parlamentaari kinni pidada, kutsus oma laevale ja saatatliku viisa-

*) Francois Charles-Roux „Bonaparte Gouverneur D'Egypte“. Paris, Librairie Plon., 1936. 4. väljaanne lk. 351—376.

kusega saatis Napoleonile „meelelahutuseks“ uuemat ajakirjandust, milles Prantsusmaa olukorda kirjeldati haletsemisväärsena. Seda Napoleon sooviski. Saadud ajakirjandust ta luges terve öö ja hommikul otsustas pääseda iga hinna eest Prantsusmaale, et seal „üles tõsta tänaval vedelevat võimu, hävitada nõrka valitsust, kes isamaa oli andnud söödaks toladele ja kelmidele“. Selle ülesande täitmiseks tuli ületada esmajoones Vahe-meri, mis oli täis vaenlikke Inglise valveristlejaid. Bonaparte kutsus admiral Cantheume'i, kes pärast prantsuse laevastiku purustamist Nelsoni poolt Abukiri juures viibis armee peakorteris, ja käskis relvastada Aleksandrias viibivat kahte veneetsia fregatti ja need sõiduvälis hoida ranna tühjas osas, kohal, mille Bonaparte näitab isiklikult. 23. aug. 1799 ööl Bonaparte asus fregatt „La Muiron“ pardale. Admiral Gantheaume võttis ta vastu sõnadega „tühirin teie tähe all“ ja alustas sõitu. Bonaparte'i saatsid ta adjutant Lavalette, teadlased Monge ja Berthollet. Teisel fregatil „La Carrère“ sõitsid kaasa haavatud kindralid Lannes, Murat, härrad Denon, Costaz ja Parseval-Grandmaison. Admiral Gantheaume tegi Bonaparte'ile ettepaneku pöörduda ajutiselt Aleksandria sadamasse ja oodata head tuult. Lavalette toetas innukalt admiralit, paludes oma ülemat mitte riskida oma isikuga. Bonaparte tõendas, et ohtu ei ole ja käskis purjetada merele. Tõusis hea briis ja mõlemad fregatid öö kattel jõudsid välja inglaste valvelaevade vahetust silmapiirist. Rannalt väljudes ka Berthollet kahtles ettevõtte edukuses. Ta kõnetas sellel teemal Bonaparte'i. Viimane naeratas ja lausus: „Ma veensin nõrka ja mulle andunud inimest (Lavalette'i), aga Teile, Berthollet, kes olete teisest materjalist, kõnelen teisiti. Tulevikku tuleb arvestada vähe, ainult olevik üksi väärib täielist tähelepanu. Peab mõistma samal ajal julgeda ja kalkuleerida ja ülejäänud osa panna õnnele...“ Edasi arutas ta: „Tuleb teostada ainult võimalikku ja teostada juba kõik mis võimalik.“ See kindral Bonaparte'ilt väljendatud filosoofiline baas tema ohtlikul meresõidul on kõlblik ka teiseks meresõiduks, millest jutt hiljem.

Anatole France näitab meisterlikult Bonaparte'i kõnelustega pikal ja üksluisel meresõidul, kui hästi Bonaparte oli osanud hinnata oma ohtliku reisi olukorda. Ta tundis oma vaenlase tegevusmeetodeid, oli uurinud Commodore Sidney Smith'i iseloomu ja otsustusvõimet, tundis Vahe-

mere iseloomu. Bonaparte'ile jäi vaid otsustada. Või nagu ta ise defineeris: „Il faut savoir à la fois oser et calculer et s'en remettre du reste à la fortune...“ Pikk ja ohtlik meresõit viis Bonaparte'i ja ta kaaslased müstilistele teemadele. Juba laeva nimi „La Muiron“ oli seotud müstikaga. Ta pidi meenutama Bonaparte'ile tema adjutanti kapten Muironi, kes Arcole sillal oma kehaga varjas kindrali tollaegse „kuulipilduja“ (mitraille) kuulide eest ja langes. Miks ei kordu Arcole? Kas ei ole tuleviku-aimdusi, kas ei ole kõrgemat mõistust, kes korraldab samme? Toodi näiteid lahinguist, kus on aimatud oma ja sõprade surma. Berthollet kui loodusteadlane arvas, et ei olevat põhjust oletada Kõrgema Mõistuse vahelesegamist meie inimlikes ettevõtteis. Bonaparte vastas sellele: „Tean, et eitate Jumalust (Saatust). Sellane liberaalsus on lubatav kabinetis suletud teadlasele, kuid mitte rahvajuhile, kel on võimalik luua kontakti massidega vaid ühiste ideede kaudu. Et valitseda inimesi, peab mõtlema nagu nemadki kõigil suurtel teemadel ja lubama end juhtida nende inimeste arvamustest.“ Bonaparte diskuteerib Monge'i ja Bertholletiga valitsemise ja hulkade juhtimise küsimuste üle: „Ainult ausad inimesed suudavad anda valitsejale soliidset toetust. Korrupteeritud tekitavad vastikusetunde. Nende abil valitsemine on võimatu.“ Monge kui patrioot pooldas Bonaparte'i mõtet ja lisas: „Vabadusele on hädavajalik ausus kui türannile korruptsioon.“ Ja palju-palju huvitavaid mõtteid on avaldatud sellel suurel ja ohtlikul merereisil Aleksandriast Fréjuseni, mis tõi Bonaparte'i inimsoo kõrgemale võimutipule ja mis tähistas uue epohhi algust Euroopas ja kogu maailmas.

Nüüd teisest merereisist detsembris 1918 Tallinnast Liibavisse ja sealt tagasi Tallinna. Ons sellest kirjutatud? Ons vaja sellest kirjutada? Ons need kaks meresõitu üldse tähtsusetult ja ohtlikkusetult võrreldatavad? Küsimustele püüan vastata alljärgnevate ridadega. Inglise laevastiku Tallinna saabumisest, sellele vastusõidust Liibavisse ja laevastiku hankimise poliitilistest eelkäikudest on kirjutatud mitmed artiklid. Toome väljavõtteid neist, mis lähedased meie teemale. Teoses „Johan Laidoner“, mis ilmus veebruaris 1934 kindral J. Laidoneri 50. sünnipäeva puhul, annab kolonelleitnant (siis major K. S. dipl.) Jaan Luukas artiklis „Inglise sõjalaevastiku eskaadriile vastusõit Liibavisse“ väga asjaliku ülevaate sündmuste käigust 1918 sügisel, mis

San.-kolonelleitnant

Roman Karl Laamann

50-aastane.

22. juunil s. a. saab Sõjaministeeriumi keskasutiste arst san.-kolonelleitnant Roman Karl Laamann 50-aastaseks.

Juubilar on pärit Tartust, sündinud 22. juunil 1888. Lõpetas Tartu klassikalise gümnaasiumi 1907 ja Tartu Ülikooli arstiteaduskonna 1915. Võttis osa maailmasõjast arstina end. Vene sõjaväes.

Eesti sõjaväkke astus Vabadussõja algul, kusjuures määrati I Tallinna Sõjaväehaiglasse nooremaks ordinaatoriks. Hiljem on teeninud Tallinna garnisonis mitmesuguste väeosade ja sõjaväeasutiste arstina. Praegusel ametikohal teotseb septembrist 1930. Sama aasta novembrist on ka Sõjaväeteenistuse Peakomisjoni liikmeks. 1936. aastal viibis Saksamaal lähetusel erialaste teadmiste täiendamise otstarbel.

San.-kapteniks nimetatud 1920, san.-majoriks kõrgendatud 1923 ja san.-kolonelleitnandiks — 1933.

San.-kolonelleitnant R. Laamann.

Evib end. Vene Stanislause ordu 3. järgu ja Anna Ordu 3. järgu aumärgid ning Eesti Punase Risti 2. järgu I astme teenetemärgi.

San.-kolonelleitnant Laamann on laialdase praktikaga ja suure vilumusega arst, kes oma rohkearvuliste patsientide usaldust ja lugupidamist mõistab võita otsekohese, asjaliku ja õiglase käitumisega.

Õnnitleme juubilari tema 50. hällipäeva puhul ning soovime talle tervishoiuala tegelase vastutusrikkas töös suurimat edu.

seoses Inglise sõjalaevastiku eskaadri saatmisega Läänemerre ja tolleaegse kindralstaabi-polkovniku J. Laidoneri vastusõiduga Inglise sõjalaevastiku eskaadri Liibavisse. Toome väljavõtteid sellest huvitavast artiklist.

„Vastavalt 20. novembri otsusele admiral Sir E. A. Sinclairile tehti ülesandeks tema juhatause all oleva kergeristleja-eskaadriga katsuda sõita Tallinna. Admiral pidi ise otsustama, kui võrra selle ülesande täitmine on võimalik. Tarbekorral ta võis eskaadriga pöörduda tagasi... 27. novembril 1918. a. sõitis välja... 6. detsembril, millal laevastik oli Hiiumaa kohal, sattus ristleja „Cassandra“ miini otsa ja hukkus 11 inimesega. Laevastik pöördus tagasi. Londonis võeti Eesti abistamise otsus revideerimisele... Mõjuva tõuke Inglise laevastiku abi teokssaamisele sel otsustaval hetkel andsid: kolonel J. Laidoneri vastusõit laevastikule ja meie välisdelegatsiooni liikme õnnelik väljendus Londonis, et Inglismaa ühe ristleja pärast ju ei muuda oma poliiti-

kat. Kolonel J. Laidoner jõudis Soomest Tallinna 8. detsembri hommikul... Lootsetu meeoleolu üldiselt valitsemas peagu kõikjal... Viibides terve 1918. a. suve Petrogradis ja Moskvas, oli kolonel J. Laidoneril võimalus õppida tundma olukorda Venes, Vene majanduslikke ja sõjalisi jõude... Veel samal 8. detsembri õhtul viibis kolonel J. Laidoner teist korda Peastaabis, kus sai kokku Pea- ja Kaitseministri hr. K. Pätsiga, kes tol ajal juriidiliselt ja tegelikult oli meie vägede juhataja ning vastutav riigikaitse eest. Kaaluti Inglise laevastiku tuleku võimalusi. Oli teateid, et Läänemeri on täielikult mineeritud; miiniväljadest on läbi traalitud võrdlemisi kitsas tee Tallinnast Liibavisse; meie lootsid ootavad Inglise laevastikku Osmussaare juures juba üle nädala... Kui kolonel J. Laidoner avaldas mõtet, et lootsid tuleksid vastu saata Liibavisse, mitte aga passiivselt oodata inglasi Osmussaare juures, tegi hr. K. Päts kolonel J. Laidonerile ettepaneku sõita ühes lootsidega laevastikule Liibavisse vastu.

Peaminister rõhutas, et laevastiku Tallinna toomine on Eestile ainsaks pääseteeks, ja palus kolonel J. Laidoneri asuda teele veel samal ööl Eesti Ajutise Valitsuse esindajana... Kolonel J. Laidoner asuski teele samal 8. detsembril ööl, vaatamata merel mõllavale suurele tormile. Kuni Osmussaareni sõideti „Lood'iga“, Osmussaares asuti püksirlaevale „Reval“ (praegu jäälõhkuja „Jaan Poska“)... 9. detsembril õhtul muutus seisukord merel tormi tõttu seevõrra ohtlikuks, et kapten ei riskinud edasi sõita; jäädigi ööks ankrusse kuhugi saarte varju. 10. detsembril hommikul otsustati sõitu jätkata vaatamata edasikestvõlle tormile, sest üldiseks mureks oli, kas Inglise laevastik on veel Liibavis või on ta juba sõidul oma kodusadamate sihis. 11. detsembril enne lõunat jõuti Liibavisse ja — kõikide üldiseks rõõmuks leiti seal ees Inglise laevastik... Kolonel J. Laidoner pääses kohe admiral E. A. Sinclair'i jutule. Pärast Eesti üldise ja sõjalise olukorra selgitamist... Ühtlasi valgustas kol. J. Laidoner olukorda Venes ja väitis, et Eesti vabadusvõitlus ei või olla lootusetu kui Eesti omab toetust merelt... 11. detsembril õhtul k. 2000—2100 paiku admiral teatas kolonel J. Laidonerile, et nõusolek Londonist on saadud, kogu laevastik sõidab välja veel sama päeva õhtul ja jõuab Tallinnasse järgmisel päeval. 12. detsembril kella kolme paiku Inglise laevastik jõudis Tallinna reidile ilma vähemagi vahejuhtumiseta teel...“

Ülaltoodud väljavõtted kolonelleitnant Jaan Luuka's'e lühikesest kuid sisuküllasest artiklist annavad asjaliku ülevaate kolonel J. Laidoneri meresõidust Tallinnast Liibavisse vastu Inglise laevastiku eskaadri. Samal teemal meremehelikus tüseduses, kuid värviküllaselt ja põnevalt reserveerimeerüleitnant Peeter Kask, tolleaegne „Reval'i“ („Jaan Poska“) ohvitser, kirjeldab kolonel J. Laidoneri sõidukaaslasena sündmusi „Päevalehes“ (12. veebr. 1934) kindral J. Laidoneri 50. sünnipäeva puhul järgmiselt:

„Inglise laevastiku Tallinna saabumisest on kirjutatud palju, kuid kaunis ebatäpsalt. Kõige täpsamaid andmeid oleks võinud küll anda minu ametivend kapten Stamm, kuid tema puhkab a.-l. „Liro'ga“ merepõhjas. Seepärast katsun ma ise tuua lähema kirjelduse tolleaegsest sündmusest.

Tallinnast määrati viis lootsi kapten Stammiga esotsas ja 2 ohvitseri mereväe staabist sõitma a.-l. „Reval'iga“ vastu Inglise laevastikule kuni Osmussaareni. Üheks ohvitseriks olin mina, nende ridade kirjutaja.

Osmussaare juures ootasime ligi nädala,

kuid Inglise laevastikku ei olnud ikka veel näha. Ühel päeval tuli meile Tallinnast järele a.-l. „Lood“, tuues oma pardal kaasa lihtsas vene sinelis noore polkovniku. Viimane tutvustas end Laidonerina ja tegi kohe korralduse võtta „Loodilt“ „Revalile“ üle kogu küttetagavara. Ühe ohvitseridest saatis Laidoner tagasi Tallinna, kuna meie „Revaliga“, mida juhtis kapten. Rang, sõitsime edasi lääne suunas. Polkovnik Laidoneri käsk oli: „Sõita Liibavi, ja kui seal ei peaks olema Inglise laevastikku, siis edasi Kopenhaageni. Sõita, kuni leiame ta ja palume tulla Tallinna.“ — Niisuguste korralduste juures tõusis meie meeoleu kõrgeima tipuni, sest olime juba nädala kestnud ootamise järele Osmussaare juures kaotanud kõik lootused Inglise laevastiku tulekusse.

Ei mingit ankrusolekut ega tormi pärast seisakut meil ei olnud. Ainult kord Hiiumaa otsa kohal, kui kuu tuli pilve tagant välja, nägime 7 miini, mõned üsna parda lähedal, ja otsustasime trossi anda sealseisvale tulelaevale ning oodata päeva saabumist. Saime vaevalt anda trossi ja mina teatada seisukorraldust polkovnik Laidonerile, kui viimane ütles: „Iga minut on isamaale kallis ja iga viivitus võib saada saatuslikuks.“ Mõistsime, mis tuleb teha, ja see on kõige ilusmaid momente minu vabadussõja-mälestest.

Tõttasin sillale, et kaptenile anda edasi polk. Laidoneri sõnu, kuid juba oli torm oma töö teinud ja meie kodumaale aidanud kaasa seega, et oli rebinud katki trossi, ja meie sõitsime edasi Liibavi poole, ilma et oleksime pannud valmis päästepaategi. Ja ega sellel ei oleks olnud mõtet. Iga hetk oleksime võinud sõita miini otsa ja siis ei oleks meie püksirist jäänud järele muud kui must pilv. Kui aga oleksime kasutanud sõitmiseks ainult päevavalgust, siis oleks meil kulunud Liibavi jõudmiseks 4 päeva. Jõudsime Liibavi, kust leidsime eest Inglise laevastiku. Polk. Laidoner ühes kapten Stammiga läksid kohe Inglise admiralide juure. Pärast mõnetunnilist läbirääkimist ja telegrammide vahetamist Londoniga sõitis esimene eskaader välja Tallinna suunas. Admiralide laevale asusid Laidoner ja Stamm. Mind määrati esimeseks lootsiks 2. eskaadri lipulaevale, mis väljus kaks tundi hiljem.

Mis Inglise laevastik meile tõi, seda teab igaüks: kaitse mere poolt, moodsaid relvi jne. jne. Pärast seda hakkasime saama ka toiduaineid ja muud varustust.

Inglise laeva komandör ütles minule pärast: „Teie kolonel võitis kohe esimesel sil-

mapilgul meie admiralil poolehoiu, sellest oligi tingitud rutuline sõit.“

Leitnant Peeter Kase jutustus „Päeva-lehes“ on elava tunnistaja jutt sündmusest Vabadussõjas, mille suurus köidab ja saab köitma meie tulevase põlvi.

Nii näeme, et teist ajalooliselt suurt ja inimlikult ohtlikku meresõitu, mille sooritas kolonel J. Laidoner 8.—12. detsembri vahel Tallinnast Liibavisse ja sealt koos Inglise laevastiku eskaadriga Tallinna, on kirjeldatud. Kirjutised, mida selles artiklis olen tsiteerinud, on kantud suurest intelligentsist olude hindamisel, palavast hingest ja sügavast õnnetundest asja eduka lõpu puhul.

Kindral J. Laidoner hindab Inglise laevastiku abi meie Vabadussõjas järgmiselt: „Kui Inglise laevastik ei oleks 1918. a. detsembris tulnud Tallinna, oleks meie maa ja rahva saatus kujunenud küll sootuks teisiti kui ta on praegu, — meie oleksime sattunud enamluse keerisesse. Ja ma arvan, et ka teiste Baltimaade saatusekäik oleks siis

olnud teine kui nüüd.“ („Mälestused iseseisvuse võitluspäevilt“ II köide.)

Ei usu, et keegi mõtlevatest inimestest vaidleks vastu Inglise laevastiku eskaadri otsustavale tähtsusele meie vabadusvõitluse edus ja sellega seosesolevates poliitilistes tulemustes nii Eesti kui ta lähemate ja kaugemate naabrite suhtes. See andis nende ridade kirjutajale tõuke ja õiguse vaadelda rööbiti kahte ajalooliselt suurt ja inimlikult ohtlikku meresõitu, mis toimusid umbes saajandilise ajavahemikuga, kuid mis köidavad meie mõistust ja hinge kui võrratud näited kahe aastatelt noore väejuhi sammudest, kes oma kaalutud kuid julgete tegudega mõjutasid paremusele ajaloo käiku igaüks oma ajastu ja oma tegevusala mөөtude piirides. Teine suur ja ohtlik sõit, mis toimus detsembris 1918, peaks tingimata meil leidma suuremat tähelepanu ja põhjalikku valgustamist, sest see on suure teo ilusaim näide, mis võiks olla eeskujuks paljudele põlvedele. Võidupüha puhul on meil eriline õigus seda suursündmust harduses meenutada.

LANDESVÄÄRI SÕDA

Saksa sõjaministeeriumi valgustusel.

Ed. Laaman.

Landesvääri sõda Eestiga oli üks osa saksa vägede 1919. a. operatsioonidest Baltimaal. Salapärased ja mõistatuslikud paistisid nad siis ja hoolimata kõigist avaldatud mälestusist (Winnig, von der Goltz, Bermondjt jt.) nad on jäänud suurelt jaolt tumedaks tänapäevani. Ometi nad mängisid väga suurt osa mitte ainult Balti riikide sünnis, vaid koguni üldse Venemaa kodusõjas, — võib peagu isegi ütelda — olid ehk üheks peateguriks Petrogradi vallutamise nurjumisel.

Saksa sõjaministeeriumilt on ilmunud nüüd nende operatsioonide kohta kolmeköiteline põhjalik ülevaade: „Darstellungen aus den Nachkriegskämpfen Deutscher Truppen und Freikorps. Im Auftrage des Reichskriegsministeriums bearbeitet und herausgegeben von der Forschungsanstalt für Kriegs- und Heeresgeschichte, Verlag E. S. Mittler & Sohn, Berlin“ (Kirjeldused saksa vägede ja vabajõukude pärast sõja-võitlustest. Riigi sõjaministeeriumi ülesandel läbi töötanud sõja- ja sõjaajaloo uurimisasutis).

Selle esimene köide — „Die Rückführung des Ostheeres“ (1936) käsitleb saksa ida-väe kojuviimist, teine — „Der Feldzug bis zur zweiten Einnahme von Riga“ (1937) — võitlusi Baltimaal kuni Riia vallutamiseni 1919. a. mais ja kolmas — „Die Kämpfe im Baltikum nach der zweiten Einnahme von Riga“ (1938) — hilisemaid võitlusi Baltimaal, seega siis ka meie landesvääri sõda.

Raamatule on kirjutanud saatesõna endine sõjaminister feldmarssal v. Blomberg, tähendades, et seega tahetakse tuletada meelde meeste teeneid, kes raskeimal ajal, kokkuvarisemise järele, mis pidi vapustama julgeimatki, veel kord haarasid mõõga, et aidata isamaad selle äärmises hädas. Nagu oma ajal preisi väed ammutasid uut jõudu oma 1806. a. sõjakäigu puuduste halastamatust selgitamisest, nii saavad õppida ka saksa sõjajõudude juhid ja liikmed 1914. a. võrratu väe lõpust.

Töö ise on tehtud saksa meetodilise põhjalikkusega ning varustatud hulga piltide ja kaartidega. Pole jäetud varju isegi ka soo-

tuks mitte hiilgavaid taganemislugusid saksa väe lagunemisaegadelt. Kuid üldiselt on piiratud sündmuste sõjalise küljega. Kuna aga sellel segasel ajal sõda oli seotud kõige otsemalt poliitikaga, siis pole pääsetud mööda siin politikastki. Nõnda on sellest tulnud esmajärguline allikas ka meie Eesti ajaloo jaoks.

Saksa vägede evakueerimine.

Saksa väed löödi taganema 1918. a. läänrindel vaenlase hiigla-pealesurumisel. Idarindel Saksa vägedel vaenlast ei olnud. Kuigi võitjad nõudsid sakslaste evakueerimist ka idarindel, lootsid sakslased ise, et seda evakuatsiooni läheb korda kauemaks ajaks edasi lükata või vähemalt aeglustada. Selleks kohaliku rahva kaitseks enamluse eest oli võetud sakslaste ettepanekul vaherahu lepingusse erilised tingimusedki.

Selle ajaga loodeti siis okupeeritud maa-delt mitte ainult saada toiduvarustist, vaid ehk ka jõuda järele selles, mida seni küll püütud, kuid saavutamata jäänud, — nimelt vene valgetega kokku leppides enamlaste valitsus Vene pealinnades kukutada ja luua sõprussuhted uue Venemaaga, kes võiks toetada Saksamaad siis lääne võitjate vastu.

Nii seletas saksa vägede ülemjuhatus 18. novembril 1918, et Saksamaa rahvuslikes ega majanduslikes huvides ei ole ruttu evakueerida kogu okupeeritud Ober-Ost maad, eriti Ukrainat ja Baltimaad. Omavolilisi lahkujaid ähvardati karistustega.

Samal päeval vastas aga idarinde ülemjuhataja, et enam pole parata midagi: käsud ei suutvat vägesid tagasi hoida. Rahutusi võivat hoida ära ainult veel seega, kui lubada meestele aegapidist kojuviimist.

Tõepoolest: oli juhtunud midagi, mis ülemusi äärmiselt üllatas: „Soldatite mass, kelle põhimõttelises heatahtluses ja sõjalises üleolekus vastasest polnud mingit kahtlust, ütles äkki täielikult üles ja oli veel täis ainult ühest mõttest: jõuda koju, maksku mis maksab. Tahtmatult tekib mulje, et siin on tegemist mingi hullustuse või sundkujutelma-ga, umbes nagu paanika lahingus, mis kõiki nakatades lülitab välja kõik takistused, ki-sub kaasa endaga kõiki, nii argpükse kui vahvaid, kuni uim pole ära auranud ja üksikisik pole teadlikuks saanud jälle oma isiklises vastutuses ja enesemääramises“ (I, lk. 176).

Selle hullustuse vastu aidanud kõige enam ainult see, kui sõdureid katsutud viia teistele mõtetele tegevusega, eeskätt jalgsi marsiga, millele aga tulnud üsna vähestel juhtudel. Liiga kaua on jäädud ootama ka

ülemjuhatuselt lubatud nooremate vägede juurdetoomist läänrindelt, mis aga tegelikult jäänud läbi viimata.

Vaherahu silmapilguks oli sakslastel Venemaal pool miljonit väge. See oli jõud, millele ühelgi võimalikul vastasel poleks olnud seal vastu panna midagi samaväärset.

Sellel väel puudus aga küllaldane liikuvus, — tal oli vähe tehnilisi abinõusid. Ja peaasi — ta koosnes vanimaist aastakäikudest ning poolinvaliididest ja oli kauasest tegevusest võrsil demoraliseeritud. Väeosades, keda sealt läänrindele saadeti, tuli sagedasti ette vastuhakkamisi. Lõppeks puhkesid novembri algul Tallinnas ja Harkovis rasked streigid. Merelennujaamad Liibavis ja Vindavis hakkasid mässama. Veerandmiljoniline Austria-Ungari vägi, kes seisis Lõuna-Poolas ja Edela-Ukrainas, hakkas juba oktoobris laostuma ja kui tuli teade Habsburgide monarhia lõpust, siis purunes kohe sootuks ja voolas ära koju. Üks itaallaste rügement võttis vangi seejuures oma korpuse staabi. Galiitsia piiril tekkis rongide korratust kokkuvoolust ummik, mida suudeti likvideerida alles kahe kuuga.

Algas ukrainlaste ja poolakate vastuhakk: esimesed vallutasid Lvovi ja teised — Ljublini piirkonna. Ljublinist kandus poolakate vastuhakk 10. novembril Varssavisse: kogu Sise-Poolamaal võeti saksa vägedel relvad käest. Sealt kaudu vägede evakueerimine seega oli suletud. Ukrainast tulevatele vägedele jäi lahti ainult Rovno—Kovel—Brest—Litovsk—Bjalystoki raudtee, — poolakate ja enamlaste vahelt.

Saksa oma sõjaväed läksid Saksa revolutsiooni teatest käärima. 15. novembril teatas 8. armee, et Tallinna merelennujaama meeskond olevat hävitanud ära kõik lennukid ja peagu kogu materjali ning müünud ära osalt bensiini.

Juba 10. novembril oli tulnud vägede ülemjuhatuselt korraldus sisse seada usaldusnõukogud ühest ohvitserist, ühest allohvitserist ja kahest kapralist igas kompanis. 12. novembril tulnud aga ülemjuhatuselt täiendav määrus, need „soldatite nõukogud“ tulevat valida ohvitseride ja meeskondade poolt vabalt. Nende ülesandeks olevat kaasa töötada majanduslikes ja sotsiaalseis küsimustes, et hoida alal väes korda. Nii tekkinud need asutised idarindel ilma sundiva põhjuseta ja muutunud varsti „legaliseeritud mässupesadeks“, kelle vastu tihti pole jaksanud midagi ka energilisedki ülemused.

Kuna ühtlasi läks käärima ka kohalik elanikkond, eriti Ukrainas, ning enamlased panid liikuma oma propaganda ja väed,

siis sattus Saksa vägede ülemjuhatus enam-luse ülehaaramise võimalusest Saksamaale niisugusesse paanikasse, et saatis raadioteel marssal Foch'ile palve, läkitagu entente oma sõjalaevad ja okupeerigu Balti ja Mustamere sadamad. (I, lk. 22.)

Poolamaa järele, kus saksa vägedel kohe relvad käest ära kisti, läks sakslastel halvemini Ukrainas. See määratusuur maa-ala, kust sakslased halastamata kombel olid pressinud välja vilja, täitus relvastatud jõukudega, nagu oma ajal Taras Bulba päevil. Nende suurimaks mureks oli saada sakslastelt relvi, kas ostes või kallale tungides. Sakslaste poolt Ukraina hetmaniks pandud kindral Skoropadski algul oli lootnud, et saksa vägede asemele tulevad entente väed. Kui need aga jäid tulemata, lasksid sakslased Skoropadski kukkuda ja sõlmisid 2. detsembril Kasaatinis Ukraina rahvuslastega lepingu, mille järgi viimaste väejuhataja, neil päevil enamlaste atentaadi ohvriks langenud Austria väe kolonel Konovalets 14. detsembril Kiievi vallutas. Hulk vene valgeid ohvitseri, nende seas Pihkva vene põhjakorpuse komandöriks kutsutud kindral krahv Keller said seejuures surma.

Kogu evakueerimine Ukrainast nii ukrainlaste kui enamlaste alatiste kalletungide all võttis aega tervelt neli kuud. Seejuures mõni kaardiväe osa tuli kogu määratuma tee Krimmist kuni Ida-Preisi piirini jala või ratsa. Kaukaasiast, Krimmist ja Odessast ei pääsenud välja aga mõned saksa väeosad muidu kui entente loal laevadega Konstantinopoli kaudu, kus osa neist kaemat aega Salonikis kinni peeti.

Leedus ja Baltimaal käskis Saksa ülemjuhatus 4. jaanuaril entente nõudel aeglustada 10. ja 8. armee evakueerimist kõigi abinõudega. Saksa valitsus ise oli juba 20. detsembril Vilno ja Riia kaitsmist tungivalt soovitatavaks seletanud, kuid väeülemad leidsid, et evakueerimise seismapänek viiks väed mässama. Kui Vilno 4. jaanuaril maha jäetud, teatas 10. armee 8. jaanuaril, et ta Kovnotki kauem ei suuda hoida, kui varsti ei saadeta appi värskeid jõude.

Baltimaal seisnud 8. armee üteldi olevat enamlastest laostatud kõige rohkem, mida eeskätt pandi eestlaste ja lätlaste ja teiseks — madruste süüks (I, lk. 129). Madrused olnudki, kes viinud läbi revolutsiooni Baltimaal nii ruttu. Soldatite mass pole tahtnud teha midagi kohalike „parunite“ kaitseks. Soldatite nõukogud olnud aga esialgu üsna „mõistlikud“.

Evakueerimiskäsud käisid siin ühtelugu üksteise vastu: kord — evakueerida, teine

päev — mitte evakueerida. Sama mitmekeelsed olid vaated saksa ülemustes enestel.

15. novembril Saksamaa peavolinikuks Baltimaade jaoks nimetatud kutseühingu sekretär Winnig, kelle juba 1918 suvel riigikomissar ida jaoks parun von Falkenhauseen oli kutsunud sinna töölis- ja koloniseerimisküsimuste uurimiseks, pani pearõhku balti sakslaste kaitsele ja tahtis selleks Saksa abiga Balti riike kiirelt korraldada. Arme juhatus luges aga Baltimaade kaitsmist võimatuks ja pani pearõhku vägede evakueerimisele (I, lk. 134).

Lähemalt kirjeldatakse lahinguid Pihkva ja Narva mahajätmisel. Viimasest olevat käsutatud saksa väed lahkuma seepärast, et saksa patrullid pidanud Narva-Jõesuus eksikombel enamlaste laevu inglaste omadeks ja vastupanematult lasknud neil saata maa-le Narvale seljataha umbes pataljoni väge, kes siis võtnud sakslastelt relvad ja läinud edasi põhjapoolt Narva peale. Selle järele annud oberst Goltz käsu taganeda Narvast Vaivarasse.

Winnig, kes plaanitses kaitsta saksa vägedega Baltimaid, leidis, et 8. armee juhatus ei ole selleks küllalt energiline. Tema ettepanekul toimus 14. detsembril juhtide vahetus. Arme ülem jalaväekindral von Kathen asendati kindralleitnant von Estorffiga, staabiülem major Frantz — oberstleitnant Bürckneriga. Uus armeejuhatus alustas vabajõukude korraldamist Baltimaade koloniseerimise eesmärgil. Seega kogu pärastiste Baltimaa operatsioonide isaks tuleb lugeda sotsiaaldemokraat Winnigit.

Riia tagasivõtmine.

Kui Riia ja Miitavi (Jelgava) olid maha jäetud, olnud saksa vägede meeoleolu nii halb, et üldse Baltimaalt tahetud lahkuda. Landesvääri juhtidel olnud seejuures veel tagamõte, et siis Ulmanise valitsus muutuks neile järeleandlikumaks (II, lk. 11). Otsus hakata Vindavi juures siiski vastu panema tehtud Raudbrigaadi kindralstaabi-ohvitseri kapten Biese pealekäimisel, kes hiljem ühes Raudbrigaadi ülema major Bischoffiga olnud kõige aktivistlikuma Balti-poliitika juhte. Samal ajal moodustati ka Põhjapiiri kaitse ülemjuhatus („Oberkommando Grenzschutz Nord“), mille ülemaks esialgu Königsbergis, hiljem Bartensteinis sai jalaväekindral von Quast ja staabiülemaks kindralmajor von Seeckt — Galiitsia 1915. a. läbimurde autor ja ankedamaid saksa kindralstaabi-ohvitseri. Kohapeale Liibavisse kutsuti Soome desantvää ülem kindralmajor krahv von der

Goltz. Juba need nimed näitavad, kui suurt tähelepanu pöörati Baltimaadele.

1919 jaanuari keskel sakslased olid kaalunud tõsiselt Liibavi mahajätmist. Nagu nad ise nüüd tunnistavad (II, lk. 10), olnud see eestlaste pealetung Põhja-Liivimaal, mis kergendanud neile punaste survet. Nii 2. kui 3. läti punaste kütibrigaad pöördus Riia kähku Valga alla ja 1. läti punaste kütibrigaadi pealetung Liibavile suudeti tagasi lüüa jaanuari lõpupoolel. Veel teises kohaski (II, lk. 18) tunnistatakse, et saksa tolleaegsed nõrgad jõud poleksid suutnud tagasi hoida punaste tõsisemat pealetungi Liibavi-Meemeli liinile 1919 jaanuari-veebruari vahetusel, kui eestlased samal ajal Valga vallutamiseks poleks tõmmanud läti punaste peajõud eneste vastu.

Nüüd sakslased võisid hinge tagasi tõmmata ja jõudsid endid koguda. Entente ei pannud veel Baltimaad palju tähele, ehk küll Läti peaminister Ulmanis „talupoja välimusega, kuid väga intelligentne mees“, mööda Euroopat reisides püüdis huvitada teda Läti kasuks.

Imelikud olnud tihti need vabatahtlikud, keda Saksamaalt Kuramaale värvati. Paar vahvat meest rünnanud just enne sinna tulekut Berliinis enamlastena „Vorwärts'i“ toimetust. Teised tulnud lihtsalt selleks, et end „terveks teha“ („gesund zu machen“), s. o. „soomust teha“. Peale selle vannutatud neid keskaja kombel oma otsese ülemuse nimemele, — nii olnud iga vabajõuk nagu eri riik.

Märtsikuuks sakslased jõudsid asuda pealetungile. Mõteldi minna Tuksumini, kuid Balti landesväär kui kõige aktiivsem väeosa läinud omavoliliselt veelgi edasi ja vallutanud märtsis julge retkega Miitavi. Ta olevat tahtnud minna kohe isegi Riia peale, kui oleks Kura Aa'st (Lielupest) kergemini üle pääsenud.

Seda oma märtsi-pealetungi sakslased ütlevad omakorda olevat mõjutanud Eesti golukord. „Tõepoolest mõlgutas Nõukogude-Läti väe ülemjuhatus märtsi algul mõtet tungida peale üheaegselt energiliselt nii valgetele eestlastele kui ka sakslastele, et lõppsihina vallutada Tallinn ja Liibavi. Narva all seisev vene punane 7. armee ristiti selleks ümber Nõukogude-Eesti armeeks ja alistati Läti punaarmee ülemjuhatusel. Saksa märtsi-pealetung tühistas kõik need plaanid (II, lk. 50).

Siin Saksa ajalooos on tegemist eksistustega. Energilise vastupealetungi mõte ei tekkinud enamlastel mitte märtsi algul, vaid juba veebruari keskel, — varsti pärast

Eestimaalt väljataganemist, kui Trotski asutas Eestimaa punaarmee, mida ei allutatud mitte Läti punaarmeele, vaid ühes sellega ja 7. punaarmee allutati läänerinde juhatusel (vt. „Eesti Vabadussõda“ I, lk. 446; Ed. Laaman: „Eesti iseseisvuse sünd“, lk. 463).

Sakslaste märtsi-pealetung mõjutas kahtlemata ka Eesti naabririnnet, — Riia enamlaste seas tekitas ta paanikagi. Kuid otustavat mõju Eestis ta vististi ei avaldanud, sest tugevaimad enamlaste pealetungid järgnesid seal alles aprillikuus, kui Kuramaa rindel valitses vaikus, selle asemel aga Liibavis oldi ametis Ulmanise valitsuse kukutamiseks.

Huvitav on Saksa ajaloo seletus, et teisel päeval pärast Miitavi vallutamist (krahv von der Goltz pöördunud Saksa saatkonna kaudu Eesti ülemjuhataja kindral Laidoneri poole üleskutsega — edasi tungides Friedrichstadti peale (Düüna ääres) temale kätt ulatada. Nähtavat tulemust sel ettepanekul pole olnud (II, lk. 72). Seega palus saksa väejuht Eestilt siis sedasama operatsiooni, mida ta paar-kolm kuud hiljem luges Eesti poolt endale vaenuavalduseks.

Nagu Miitavi vallutamine, nii olnud hiljem ka Riia võtmine — landesvääri omavoliline „retk“. Aprillis alustatud ettevalmistustega Riia vallutamiseks, seal esitas aga Pariisi rahukonverents Saksamaale oma rahutingimised, mis olid nii rasked, et Saksamaa kohe hakkas valmistuma uueks sõjaks Poolamaa vastu ja selleks käsutas 8. mail 1. kaardiväe-reservdiviisi Balti rindelt viibimata Poola vastu. Tulemuseks oli see, et kavakindla pealetungi asemel pidi võetama ette Riia vastu kahtlane retk. Sellegi eest hoiatas kindralkomando — Saksamaal ei jätkuvat jõudu sõida ühteagu entente, Poola ja enamlaste vastu. Kuid nüüd pöördus Needra valitsus otse Balti landesvääri poole, kes mõttest vaimustusega kinni haaras ja ka saksa kindralkomando kaasa tõmbas.

Pealetung 22. mail läinud palju kergemini kui oodatud: nähtavasti olid saatnud enamlasted suurema osa oma jõududest Riia alt mujale. Isegi Düüna sildu ei jõutud õhku lasta: need vallutati galopis.

Sõda landesvääriga.

Riia vallutamine oli saksa operatsioonide kõrgtipuks. Siit peale algas allaminek. Kas seda oleks võidud ära hoida ja edasisele sündmuste käigule anda teise suuna, kui pärast Riia vallutamist pagevatele enamlastele viibimata oleks tõtatud järele ja kohe okupeeritud kogu Lõuna-Liivimaa?

Saksa ajaloolane vastab sellele küsimusele eitavalt.

Riia vallutajaid olnud kokku kõigest 6000 meest, nende vastas punaseid 10 000—14 000 meest. Puudunud küllaldased liiklemisvahendid; tulnud arvestada varustamisraskusi ja peaasi — raskusi kindlustada liiga laialdast tagalat, kõnelemata Saksa valitsuse seisukohast, kes pinevuse tõttu entente ja Poolaga poleks riskinud piiramatuid edasitunge enamlaste vastu.

Sama vähe tagantjärele võivat ütelda, kas vastupidine tegevus — piirdumine Riiga — oleks vältinud saabuvat katastroofi. Saksa vägede seisukoht entente kallaletungi puhul Riiale oleks olnud julgem, kuid siiski kahtlane. Mis aga olnud kindel, see on baltlaste ja Needra tahe levitada oma mõju ka Lõuna-Liivimaale, et seal ette jõuda eestlastest ja Ulmanise-lätlastest.

Saksa väejuhatatus — Oberkommando Nord — oligi keelanud poliitilistel põhjustel Riias edasimineku. Osa vabatahtlikest kalduisid luema oma peaülesannet juba täide. Teised, eriti Rauddiviisi ülem major Bischoff, pidasid otstarbetuks enamlaste kiiret jälitamist, sest seega kõrvaldataks vaenlane, kelle tagasihoidmiseks saksa väed Baltimaal viibivad. Bischoff nimelt oli „balti orientatsiooniga“ ja luges oma peaülesandeks mitte Baltimaade kiiret vabastamist, vaid aegapidist koloniseerimist, nii nagu seda kavatsesid ka paljud baltlased parun Manteuffel-Katzdangeni eesotsas.

Nõnda lahendas von der Goltz küsimuse kompromissiga. Ta andis 24. mail käsu kaitsta Riit aktiivselt Jägeli järvede liinil, Võnnu—Volmari sihis aga võtta ette reid. Retkede tulemus oli sakslastele üllatav: puna väed olid kadunud täielikult. Et see nähe oli eestlaste Pihkva ja Jakobstadi operatsioonide tulemuseks, see ei paista sakslaste andmeist kuskilt.

Vast 29. maiks näib olevat selgunud olukord landesvääri ülemale Fletcherile niivõrra, et ta Goltzi poolt asetatud ülesandest teadlikult üle minnes käsib „enamlastele Lätimaal viimset hoopit anda“, milleks kolm kolonni asuvad okupeerima kogu Põhja-Lätimaad.

Vahepeal aga oli teravnenud äärmiselt rahutingimuste esitamiseiga Saksamaa seisukoht entente suhtes: idas oodati sõjategevuse uuesti alustamist Poolaga, kuhu Halleri väed olid saabunud läänest toetuseks. Oma poolt viisid sakslased Lääne-Preisimaale mai lõpul Riia alt 1. kaardiväe-reservdiviisi ning juuni algul järgnesid veel mitmed väe-

osad. Riia alla jäi landesväär ühes Rauddiviisiga peamisteks jõududeks. Seda vabam viimastel oli teotseda siis omapead.

Esimesed kokkupõrked eestlastega ja esimesed vaherahu läbirääkimised.

Kui entente esindajad tahavad jätta Võnnus 10. juunil Lätimaad landesväärile, nõustuvad sakslased kohe, eestlased aga vastavad, et neil puuduvad seks volitused. Saksa allikas lisab siin imelikul kombel: „... kuigi just otsustaval hetkel raadioline volitus Eesti ülemjuhatajalt kohale saabus“ (III, lk. 10). Sellasest üllatavast korraldusest pole olnud kuulda Eestis midagi.*)

Tagantjärele tunnistavad sakslased, et nad olevat alahinnanud eestlaste võitlusväärtust, enda oma aga ülehinnanud. „Landesväär oli küll pealetungiv ja pidevatest võitudest hellitatud vägi, kes aga polnud küllalt õpetatud välja raskeiks võitlusteks. Rauddiviisi juures oli tunne, et ta peab võitlema Põhja-Lätimaal võõraste, temale kaugete huvide eest, s. o. seisukoht, mida vabatahtlikele nii Sise-Saksa kui ka entente propaganda poolt ikka silme ette toodi.“

Võnnu—Lemsalu lahingus saksa andmetel olnud eestlased juurdetulnud abivägede tõttu 22. juuniks suures ülekaalus püssidelt, sakslased aga kahturiteit. Kuulipildujailt olnud jõud tasakaalus. Ometi tähendatakse, et eriti eestlaste kahurivägi avaldanud kohe algusest peale sootuks teist vastupanuvõimet kui landesvääri senised vastased.

Juba esimese lahingupäeva õhtuks landesvääri seisukoht olnud kahtlane, rauddiviisil aga Suur-Roopa ja Lemsalu all kriitiline, nii et rutuga tuli taganeda, mistõttu ka landesväär ümberhaaramise ohu eest sunniti taanduma. Ei võivat ütelda kindlalt, kas tulemus oleks olnud teissugune ka siis, kui kogu rauddiviis oleks paisatud kohe algusest peale lahingusse. Teatav kindlus oleks saavutatud vahest siis, kui kõik lõunapool Düünat olevad väeosad oleks toodud oma ülemjuhatause all Põhja-Liivimaad puhastama.

Eriti kibedana tunduvat, et saksa väed, kes Kuramaalt ära viidi Poola vastu Põsnani provintsi uuesti vallutamiseks, ka seal ei teinud midagi ära. Kuid „ülemal pool ei teatud, mida taheti. Kuna viimse hetkeni kõiguti ententele vastupanu ja alistumise vahel, siis ei saanud asja ei

*) Saksa allikas mainitud „volitusele“ on antud väärtõlgendus. Polkovnik J. Rink'ile antud volitus õigustas teda läbirääkimisel esinema Ülemjuhataja volinikuna, mitte aga otsustajana Põhja-Lätimaa küsimuses. Toim.

Posnanimaa tagasivallutamist ega Balti küsimuse otsustamisest. Kui lõppeks Posnanile pealetungimisest loobuti, oli kadunud ka võimalus saksa rahvale Baltimaa kaudu teed itta lahti hoida.“

Siis alles hakati kokku kaapima igalt poolt toetusvägesid Jägeli liinile, nõuti kähku tagasi isegi kogu 1. kaardiväe-reservdiviisi. Kuid eestlaste poolt loodud väeosad olid niivõrra laostumas, et mõnel kompanil relvad tuli käest ära võtta. Teistel aga, eriti kui teatavaks sai, et Saksamaa kirjutab alla ententega rahu, polnud enam sõdimise tuju.

Goltz käskis juhtidel endale ihukaardi moodustada, kes tarbe korral hoiaks alal distsipliini ka relvade jõuga. Sõlmpunktidesse määrati komandandid ja Riias kuulutati välja piiramiseseisukord. Kuid kõik oli juba hilja.

Sakslased valmistasid Rauddiviisiga veel vasturünnakut, kuid otsustustuli Koivava suudmel, kust eestlased läbi murdsid. Sakslastel ei jäänud üle muud kui taganeda Düüna suudmeni ja anda käest Riia veevärk. Olukord oli muutunud juba niigi kriitiliseks, kui lisaks kõigele hakati 1. juulil pommitama Riijat ja Jägeli seisukohti merelt — „eesti ja peamiselt arvatavasti inglise laevadelt Eesti lipu all“. Teatavasti olid need admiral Pitka laevad. See sundis alustama sakslasi uuesti läbirääkimisi, mis lõppesid Strasdenhofi vaherahuga.

Meil on palju vaieldud selle üle, kuidas oleks kujunenud olukord, kui poleks tehtud vaherahu. Saksa väejuhatas näis taotlevat saatuse pööret veel viimsel hetkel — 2. juuliks ettenähtud Rauddiviisi rünnakuga. Saksa ajaloo allikas üteldakse mitte võivat otsustada seda edu. Kindralkomando ise olevat oma mõõnanud olukorra-aruandes, et pärast seda, kui landesväär tõmbas tagasi oma väed Koivalt Jägeli järve —

Mühlgrabeni liinile ja Eesti laevastik alustus Düüna suudme forseerimist, ei võivat pealetungi eest enam vastutada (III, lk. 34). Ainult kõik Miitavi sõjakäigust osavõtnud väed koos ühtlase juhatare all oluksid võimalised lahendama Põhja-Lätimaa vallutamise võrratult raskemat ülesannet.“ „Täielik edu oleks võinud lahendada siis ka Baltimaa tuleviku poliitilist küsimust saksluse mõttes, niivõrra kui Versailles' võitjad seda oleksid lubanud“ (III, lk. 36).

Bermonditi afäär.

Kuidas kujunes Kuramaa evakueerimisest 1919. a. teisel poolel Bermonditi afäär ja uus kallaletung Riiale, selle segase loo kohta toob Saksa sõjaministeeriumi ülevaade mõndagi uut, kuid siiski mitte kõike tõtt: liiga palju näib pandavat siin lihtsalt Bermonditi „lõunamaise fantaasia“ süüks.

1919 sügisel temanimelise ülemjuhatare all koondus Kuramaal peamiselt saksa vabajõukudest nn. vene Läänearmee koondis, kuhu septembri lõpuks kuulus umbes 30 000 sakslast ja 6000—8000 venelast, järelikult märksa suurem jõud Judenitši vene Loodearmee.

Selle armee lootused tõusid, kui Inglise kindral March 26. augustil 1919 Riias kutsus kokku kõigi vene valgete ja Balti riikide sõjalisi esindajaid ühise laua taosa ja jaotas kätte neile osad ühiseks pealetungiks enamlaste vastu.

Näib, et selle kirju „ühisrinde“ koostööd sakslased silmapilgukski ei võtnud tõsiselt. Neile oli tähtis aga asi hoopis teisest küljest — nad lootsid leida nüüd ometi viimaks ententelt kui mitte õnnistust, siis vähemalt sallimist oma ida-ettevõtetele. Loodeti viia seda väge veerandmiljonini, see oleks olnud jõud, missugust polnud kogu Venemaal kellegil valgel kindralil.

Miks nurjus see katse siiski? Raamatust näib, nagu oleks peapõhjuseks entente kadetus ja Saksamaa nõrkus. Kui entente Bermonditi vastu pöördus, siis olevat see „lõunamaalane“ õigust ütelda muutunud ülearseks sakslastele: nad vajasid seda gruusalast ainult sirmiks entente ees.

Paistab aga, et nurjumise sügavamaks põhjuseks olid lahkuminekud sakslaste eneste seas. Ülevaates endas mõõnatakse, et 1919 teisel poolel ilmnas seal kolm eri suunda (III, lk. 148).

Krahv von der Goltz ise juurdunud kõige otsemalt Preisi ohvitseri käsitusvormidesse.

MUNK

*Kvaliteedi tunnus-
märk lauatarvetele
hõbedast
vishõbedast
alpakast*

J. KOPPE

TALLINN · PIKK 27

Vahel olevat kaalunud ta ka mõtet oma väge tarbe korral kasutada Saksamaa segaste siseolude klaarimiseks, teiste sõnadega „marsiks Berliini peale“ ja riigipöördeks. Ta nägi võimalusi, mis pidid tekkima Saksamaa uuesti jaluleseadmiseks, kui oleks läinud korda „hoida lahti teed itta“, suruda maha enamlust selle eos või hoida valmis löögi-voimast väge vähemalt Baltimaal. Kuid tal polnud ikka pilku reaalsete tõsiasjade jaoks. Kriitilistel nädalatel pärast Riia evakueerimist teinud ta vastuvaidlematult selgeks, et laiendatud Balti sõjakäigu eraviisilisele finantseerimisele pole lootust. Ei oodanud ta enam Saksa valitsuselt tuge ega ententelt sallimist. Seepärast tema otsus olnud selge: Baltimaa tuleb evakueerida plaanikindlalt. Kui väed 23. augustil loobusid evakueerumast, jäänud von der Goltz edasi nende juurde ainult kohusetundest.

Tõeline vastutus läinud aga sest saadik Rauddiviisi juhtidele — major Bischoffile ja kapten Biesele.

Neist läinud omakorda lahku vabajõukudest koosneva „Saksa Leegioni“ juhid — mereväe-kapten Sievert ja tema staabiülem kapten Wagener, kes mõtelnud võitlusele enamlaste vastu mitte ainult Saksamaa, vaid kogu Euroopa ulatuses. Nad tahtsid teostada välispoliitilist paralleelaktsiooni Saksamaal samal ajal käivale võitlusele spartakismi vastu. Et üldisest puhastaktsioonist pidi kasvama aegapidi ka puhastus Sise-Saksa suhetes, selles nad olid teadlikud, kuigi nad esialgu ei murdnud päid selle küsimuse üle.

Neile vastupidiselt olid Rauddiviisi juhtidel „palju kaugemale ulatuvad aktivistlikud plaanid“, mis ajuti olevat leidnud toetust mõnes väeasutises, nagu Oberkommando Nord, kuigi need ei ühtunud von der Goltzi ega sõjaministeeriumi vaadetega. Et Rauddiviisi juhid oma plaane osavalt maskeerides siiski visalt edasi pidasid, kõikisugu tagavarasid kogusid ja keeldudest hoolimata värbamist jätkasid, olevat seletatav ainult tolleaegsete revolutsiooniliste oludega. Rauddiviisi juhtidele ei tähenda-

nud Bermondit midagi muud kui paljast kullist entente jaoks.

Milles Rauddiviisi juhtide sihid täpsalt seisid, seda ülevaade jätab ütlemata. Seda aga omal ajal on jutustanud üks Kuramaa tegelane, „Baltikumkämpfer“ite ühingu esimees parun Manteuffel Katzdangenist. Rauddiviisi juhid ei olevat nimelt üldse mõtelnud minna Moskva peale, et asendada enamlaste valitsust vene monarhistidega, vaid nende ideeks olnud koloniseerida sakslastega idas okupeeritud maid, alates Baltimaaga, nihkudes edasi itta ainult nii palju, kui seda on tarvis koloniseerimiseks.

See mõte olevat leidnud elavat toetust Balti aadlikelt. Seepärast on arusaadav, miks Bischoff tõukas Bermonditi nii avantsüristlikule operatsioonile nagu seda oli kallaletung Riiale ja seega mõjutas Judenitšile nurjumist Petrogradi all. Kuid sama arusaadav on ka, miks Bermondit varsti tundis end Bischoffi poolt reedetuna, kui hakkas taipama, millist rumalat osa ta oli mänginud Bischoffi käes.

Lähemal Rauddiviisi juhtidele seisid ka kavatsused „marssida Berliini peale“, mida Saksamaa rahandusringkonnad olid südamele pannud von der Goltzile. Seda asja ajas Kuramaal major Schwabacher, kelle naine oli sündinud Bleichröder, Berliini juudi suurpankuri perekonnast. Schwabacheri kaudu tulid Saksamaalt Kuramaale rahad.

Nõnda võistlesid Saksa vägedes kaks või koguni kolm suunda: a) minna ühes vene valgetega Moskva peale, b) vallutada ja koloniseerida Baltimaad ning c) koguda rusikat, et marssida Berliini peale ja seal panna toime riigipööre. Need kolm suunda pidid üksteisega sattuma vastuolla, rääkimata juba sellest, et ka Berliini valitsus hakkas kahtlema nende usaldusväarsuses.

Otsustava hoobi, mis sundis taganema Riia alt, sakslased ütlevad seekord olevat saanud mitte lätlastelt, vaid inglise laevakahuritelt, millele neil midagi vääriolist polevat olnud vastu panna. Seega siis sama lugu, nagu Petrogradi all Judenitšil, keda olevat peletanud tagasi Baltimere punalaevastiku kahurid.

Pealetung metsas.

Kapten E. Saidra.

„Sõduris“ nr. 22-23 s. a. leidsid käsitletu mõnede välisriikide (Saksa, Prantsuse, Poola ja N. Vene) sõjavägedes valitsevad üldised vaated ja tõekspidamised lahingutegevuse kohta metsas vastavate riikide lahingueeskirjade valgustusel.

Käesolev artikkel tahab olla pühendatud pealetungile metsas.

Enne kui asuda meid huvitava küsimuse enese juurde, ei oleks üleärune peatuda mõne reaga maailmasõja kogemustel metsalahingute alal ja lahingutingimustel metsas, millised küsimused mitte ainult eelmises artiklis, vaid üldse meie sõjakirjanduses on leidnud väga pealiskaudset käsitletu.

I.

Eelmises artiklis¹⁾ juba oli tähendatud, et sõjaliselt tugevamales Euroopa riikides vaadati mitte ainult enne maailmasõda, vaid vaadatakse ka tänapäeval metsadele kui takistustele, mis piiravad suuremate ja tehniliste vahenditega rikkalikult varustatud jõudude tegevust ega võimalda arvulise ja materjalse ülekaalu täielikku maksvuselepeetsemist. Samuti oldi ja ollakse veendunud, et metsamaastik ei võimalda saavutada nii kiiret otsustavust kui tegevus lahtisel maastikul. Lõppeks puudusid varematal aegadel vägedel ka oskused teotsemiseks kinnisel maastikul. Kõigil neil põhjustel püüti näiteks maailmasõjas tihti metsi vältida ühelt poolt, kuna teiselt poolt ei ole õieti senigi antud küllaldast tähtsust metsades asetleidnud lahingute uurimisele lahingutegevuse seisukohast metsamaastikul. Vaatamata sellele võimaldab vastav vähenegi materjal pakkuda nii mõningaidki huvipakkuvaid kogemusi metsalahingute alalt.

Sakslaste maailmasõja-kogemustest metsalahingute alal kirjutab pikemalt kapten H. Dreyer „Der Truppendienst“ ühes viimases numbris, mille alusel peamiselt on koostatudki artikli käesolev osa.²⁾

Nii on esimestel sõjakuudel metsalahingud avaldanud saksa vägedele erakorraliselt kestvaid hingelisi mõjutusi. Palju kordi moraalsed mõjutused otsekohe on otsustanud edu või ebaedu. Vägesid on tugevasti mõjutanud just vaenlase tule moraalne mõju, mürskude tugevamakõlaline lõhke-

mine, allapaisatud okste ragin, jalaväe kuulide suurem lärm kokkupuutel puude ja oksatega, suur rekošeteerimiste arv, millised isegi katte taga on põhjustanud kaotusi.

Üldse peab tähendama, et kõla, mida laskmine ja kuuli või mürsu lend ning lõhkemine tekitavad, osutub kaja tõttu metsas palju tugevamaks kui lahtisel maastikul. Kuulid puid tabades tekitavad kõla, mis tuletab meelde lõhkemist. Sellest on ka tingitud ettekujutused, et vaenlane kasutab lõhkevaid kuule. Need asjaolud ühes kuuli mitmekordse rekošeteerimisega loovad tihti veel tunde, et vaenlane tulistab seljatagant, mis võib kutsuda välja paanika, ja mida suurendab veel teadmine, et vastane võib ilmuda metsas seljataha kergesti. Lahingu suurema lärmi ja piiratud vaatlusvõimaluste tõttu evivad seepärast moraalsed tegurid eriti suurt tähtsust. Seetõttu paremaid tagajärgi metsas saavutab eeskätt see, kelle närvid on tugevamad ja kes on rohkem harjunud metsalahinguga.

Moraalselt mõjutab võitlejaid tugevasti ka piiratud nägemisvõimalus metsas. Nii kirjutab kapten H. Dreyer, et „kuna mets juba lähemaid kaasvõitlejaid üksteise pilkude eest varjas, siis kutsus see esile maha-jäetuse- ja hirmutunde. Piiratud vaatlus tekitas kartust ja halvas eneseusaldust. Mees ei näinud oma juhti, keda ta harilikult oli harjunud ka nägema. See juhi mõju väljalülitamine rõhus teda. Kuna ta tundis ennast olevat vähem valvatud kui lahtisel maastikul, siis oli ootamatutes olukordades võitleja kergemini anduv inimlikele nõrkustele. Mets kergendas lamama jäämist või varjule pugemist kuskile tihnikusse. Peale selle tugevasti piiratud vaatlusvägi tegi võimatuks kindlaks määrata lahingulärmi asukohta. Sissekasvatatud hool tiiva ja seljataguste ohtude vastu suurendas hingelist koormatust. Sellele lisaks lahingu ootamata puhkemine väikestel kaugustel üllatas vägesid, andis ettekujutuse varitsemisest ja kutsus välja kõhklemist, viivitamist ja sellega täiesti vale ülespidamist; ärevus suurenes. Rahu ja arukus kadusid.“

1) „Sõdur“ nr. 22—23, 1938.

2) „Der Truppendienst“ nr. 14, 1938 („Deutsche Wehr“i“ kaasanne).

Ja on päris selge, et mida tihedam on mets, mida piiratum vaatlusväli, seda tugevam ning sügavam on nende moraalsete tegurite mõju vägedele. Seega veel kord tuleb rõhutada, et metsalahingus tõusevad esiplaanile moraalsed tegurid. Piiratud vaatlusala, teadmatuse naaberüksuste tegevusest ja olukorra selgusetus kutsuvad esile üksikvõitlejas teatud ebakindlusetunde ja teevad üksused eriti tundlikeks oma tiibade ja seljataguse suhtes. Ettekujutus lahingu käigust põhjeneb tihti ainult kuulmisel, mis pärast tekib tihti vaenlase jõudude ülehindamine. Sellases olukorras energiliselt, kiirelt ja õigel momendil vaenlase seljatagusesse või tiivale suunatud löök võib sundida arvuliselt tugevama vastase taanduma.

Võrdlemisi suuri raskusi saksa vägedele tekitas algul ka orienteerimine metsas. Nii on tulnud ette juhtusid, kus koondatud üksused hurraa-hüüetega kallaletungi teostasid otse oma vägede seljataguse suunas, s. o. 180° valesti. Veel sagedamini olevat saksa väed vastastikku üksteist pikemat aega tulistanud. Tihti ei olevat teadnud keegi, kus on oma vägede esijoon, kuidas suundub rinne ja milline on pealetungi suund.

Ka algul kasutatav lahingukord ei vastanud metsalahingu nõutele. Esimestel sõja-aastatel saksa väeüksused rakendati metsas tegevusse nagu lahtisel maastikulgi, s. o. hajutatult laial rindel, kusjuures kallaletung toimus laskurahelikes. Sellega lülitati välja juhid metsas peagu täiesti juhtimise tööst; nende mõju ulatus ainult kõige lähematele võitlejatele. Metsa vahelduva läbipääsetavuse ja vastase tule tõttu tekkisid ettenägematutes kohtades kuhjumised, mis absorbeerisid juhtide energia. Lai lahingukord lagunes erutatud, tahteta ja võitlusjõuta salkadeks. 1914. aasta vaadete kohaselt tugevamate jõudude tegevusse rakendamine esijoonel osutus metsas veelgi ebaotstarbekohasemaks, kuna ta veel suuremal määral edendas seda ettenägemata koondumist ja lahingukorra lagunemist. Ka oli sõja esimestel aastatel harilikuks nähteks koondiste täielik segimine metsalahingus.

Meie praegu teame kõik, et mets takistab väeliikide koostööd üldväekoondise maastaabis ja sunnib lahingutegevust teostama üksikute, taktikaliselt enam-vähem iseseisvate salkade, kuid maailmasõja esimestel aastatel seati üles koostöö alal väga mitmekesiseid ja suuri nõudmisi, millised aga osutusid metsas mittetäidetavateks. Nii kirjutab kapten H. Dreyer, et kui näiteks pealetungiv väeüksus sattus tugevale vas-

tupanule, siis ootas ta enamikul juhul suur-tükiväelt tuletoetust, milline aga igasuguse vaatluse puudumise tõttu siin ei saanud tulla kasutamisele.

Ka on huvitav märkida ära lahingu läbiviimise seisukohast, et esimestel sõjakuudel toodi tihti väeüksus pärast ebaedu metsast välja, korraldati ja pärast seda suunati uuesti metsa. Ka kardeti jätta väeosa ööseks metsa tihedasse kontakti vastasega. Seetõttu järgmisel päeval pealetungi uuesti alustamine toimus loomulikult suurema hingelise koormatuse all ja tunduvalt raskemas olukorras ning nõudis tõsisemaid kaotusi. Tulemuseks oli, et metsalahing vägedes ja juhatuses kutsus välja üha suuremat ebamugavust.

Kõige selle juures tuleb aga pidada silmas asjaolu, et paljud metsalahingud esimestel sõjakuudel teostati improviiseeritud väeüksustega, millised võitlesid neile tundmatutes tingimustes ja ei omandanud tarvilist sisemist sidet. Need mõlemad momendid suurendasid hingelisi mõjutusi ja ebaõiget tegevust. Samad nähted tulid esile kogu sõja kestel iga väeüksuse juures, kes esimest korda teotses metsas. Ja kapten H. Dreyer väidab, et ebaedu põhjuseks oli ainult ja üksinda puuduv väljaõpe metsalahingute alal. Kõigist teadetest olevat vastuvaidlematult ilmnenud, et nii väed kui juhatus olid täielikult üllatatud võitlustingimustest metsas ja metsalahingu oludest; neil polnud selleks kogemusi; nad polnud harjunud teotsema metsas.

Teisest küljest aga saavutasid suurt edu juba esimestes lahingutes väed, kelledele mets ei olnud võõras, nagu näiteks saksa jäägrid ja prantsuse alpijäägrid. Ilmnes, et kodunemine metsaga võimaldas võita hingelisi mõjutusi ja kergendada lahingut, isegi kui lahingu teostamine ei vastanud võitlustingimustele metsas. Ka teiste, algul nõrgalt esinenud väeüksuste võitlusjõud olevat üha suurenenud käsikäes võitlustingimuste tundmaõppimisega. Algul saavutasid väed edu, mis neile isegi ootamatult tuli, seeläbi, et väikesed, ohvitseride poolt karmilt kooshoitud üksused juhuslikult sattusid vastase luurepatrullidele või tiibadele, siin segadust tekitasid ja lõppeks ülekaaluka vastase tagasi paiskasid. Kaotused seejuures tavaliselt olevat olnud erakorraliselt väikesed. Aastatel 1915 ja 1916 Karpaatides ja eriti õpetlikes mägimetsalahingutes Rumeenia vastu olid saksa väeosad metsalahingutes võidukad. Väed ja juhatus olid omandanud oma sõjakogemuste põhjal mõningaid

„Gefechte besonderer Art.“
Suurtükk metsas.

olulisi metsalahingu põhialuseid. Nad olid õppinud tundma metsade hüvesid ja võitlesid parema meelega metsas, mida nad oskasi kasutada, kui lahtisel maastikul, kus nad pärast suurte metsarajoonide ületamist tundsid end äärmiselt ebamugavalt.

Need edurikkad metsalahingud, nagu väidab kapten H. Dreyer, on tõestanud, et metsas teotsema harjunud väeüksus võib metsas kuudeviisi pidevalt lahinguid lüüa, ilma et ta sisemiselt välja kurnataks. Ühtlasi need metsalahingud on kinnitanud, et metsas arv ja varustis evib kaugelt vähemat tähtsust kui lahtisel maastikul. Argonnides näiteks 1914/15 tungis peale 3 saksa diviisi 8-le kaitset teostavale prantsuse diviisile, kusjuures viimased suruti üha tagasi (kaotused sakslastel 1914. aastal 8000 meest ja prantslastel 30 000 meest; 1915. a. sama vahekord).

Ka märgib kapten H. Dreyer, et maailmasõjas tihti tuli ette juhtusid, kus nõuti võimaluse korral metsa vältimist. Seda järgmistel põhjustel. Arvati, et lahingutegevus metsas avaldab liialt suuri ja ettenägematuid hingelisi mõjutusi, et juhatuse kohtab metsas ülepääsematuid takistusi, et väetüksuse võitlusvõime kulutatakse otsekohe ja pikemaks ajaks ära ja et metsalahing ei suuda pakkuda kiiret edu. Eestoodust aga selgub, et metsalahinguteks väljaõpetatud väed suudavad pikemat aega ja edukalt metsas lahinguid pidada, ilma et nad oleksid moraalselt ära kurnatud, kusjuures ebaedu põhjuseks oli ainult ja üksinda võitlustingimuste mitmetundmine ja nende mitte kavakindel ärakasutamine.

Ka lahingutegevus V a b a d u s s õ j a s toimus oma ühes suures osas eritingimustes,

s. o. metsades ja öösel. Meie vabadussõja-aegsed juhid, osates õieti hinnata öö ja metsa tähtsust, otsisid väga tihti lahingut üleoleva vastasega eritingimustes. Ja tavaliselt kroonis nende tegevust edu, võit ülekaaluka vastase üle. Seepärast oleks huvitav samas ära tuua ka Vabadussõja kogemusi metsalahingute alalt, kuid kahjuks on seda osa tegevusest meil veel vähe uuritud, mispärast osutub võimatuks vastava ülevaate andmine ka käesolevalt.

II.

Olles nüüd tutvunud sakslaste maailmasõja-kogemustega metsalahingute alalt, nagu seda kirjeldab kapten H. Dreyer, peatume järgnevalt lahingutingimuste vaatlemisel.

Metsa sõjaline tähtsus oleneb tema iseloomust. Oma iseloomult metsad on väga mitmesugused, sõltuvalt eeskätt metsa vanadusest, kultiveerimisest, majandamisest, puude liigist ja tihedusest. Teised mitmekesidused on tingitud juba kliimast, aluspõhjast ja maapinna niiskusest, millised mõjutavad nii metsa iseloomu kui pinnase katet (rohi, väetkasvud, soo jne.). See metsade mitmekesidus surub küll oma pitseri taktikalisele tegevusele ruumis ja ajas, kuid ei mõjuta lahingu põhitingimusi metsas. Nii näiteks võib raskendada liikumist tugevasti noor tihe mets, kuna kuival pinnasel asuv kultiveeritud mets tekitab takistusi palju vähem jne.

Lahingutingimuste seisukohast on eeskätt oluline piiratud vaatlusväli. Kõrges ja hõredas metsas on võimalik näha kuni 30 m, tihedas põõsasmetsas vaevalt 3 m peale.³⁾ See piiratud vaatlusulatus raskendab luuret, vaatlust, juhtimist, orienteerimist, üksuse kooshoidmist, kohaliku edu äratundmist ja vastase jõudude suuruse ning kavatsuste kindlaks määramist. Kuid ta soodustab ootamatust ja moondamist. Loomulikult takistab piiratud vaatlusväli samal viisil ka vastast. Moondamise ja varjamise mõttes piiratud vaatlusulatus võimaldab hoida ennast tähelepanemata vastase vahetus läheduses, tema liikumisi pidevalt jälgida ja ennast seeläbi tagada ootamatuste vastu. Ta võimaldab lähtealusele asumist ja edasi liikumist vastase suures läheduses ja kergendab varude järeletoomist. Seega piiratud vaatlusväli võimaldab erakorraliselt liikuvat ja lähimat võitlust ning soodustab ootamatust.

Suurtükiväelt võtab mets peagu igasuguse vaatlusvõimaluse. Ta ei ole suuteline jälgima oma tulega hästi manööverdavat vas-

³⁾ „Der Truppendienst“ nr. 14, 1938, lk. 154.

tast. Suurtükipatareidele positsioonide leidmine on raske. Lühimad laskekaugused suurenevad, eriti kõrgetes metsades. Kasutamist leiab sageli ainult üksikult teotsev suurtükk jalaväe esijoone läheduses. Ka õhuvaatlus ja võitlusalennukite tõhus rakendamine elavate märkide vastu on peagu täielikult välja lülitatud. Kuid keemilise relva areng ja süütepommid võimaldavad lennuvälal sundida vastast metsa maha jätma.

Peale selle mets piirab tugevasti l a s k e v ä l j a. Isegi harvas kõrges metsas ulatub üksik tuli vaevalt üle 30—50 m, kuna selles kauguses juba puud moodustavad nagu sein, mis ka massilise tule vastu kaitset pakub. Kuulipildujad ei saa avaldada mõju sügavusest. Flankeerimiseks puudub vajalik vaate- ja laskevälja.⁴⁾ Järelikult kasvab läägi ja manöövri tähtsus. Ka üksiklaskuri tuletugevus isegi väikesel kaugusel on tugevasti takistatud, kuna märgid pärast lühikest nähtavale ilmumist kohe jälle varjuvad. Suurtükiväe mürskude lõhketoime on nõrgem, mis peale selle nagu jalaväe kuulidki ja käsigranaadid oma vägesid võivad ohustada. Laskevälja piiratud ulatuse tulemuks on, et tulerelvade kasutamismõimalused vähenevad ja ühes sellega kõigi relvade laskehoonakulu on tunduvalt väiksem kui lahingutegevusel lahtisel maastikul.

Mitte vähemat taktikalist tähtsust evib ka metsa l ä b i k ä i d a v u s, mis on väga muutuv. Vägede ja üksikute inimeste liikumisi mõjutab mets tugevasti. Laiad metsaribad on mõnikord isegi luurele läbistamatud. Jalaväe osa lahingus üldse on suurem kui teistel väeliikidel, kuid eriliselt suureks tõuseb ta metsas, kus jalavägi oma kergema liikuvusega võib kõige paremini võita liikumist takistavaid metsa omadusi. Ühtlasi tuleb tähendada, et liikumist takistav metsa omadus osutub positiivseks sellele, kes on nõrgemalt varustatud materjalselt, sest mets piirab kõige rohkem tehniliste võitlusabinõude, nagu suurtükiväe, tankide jne. esinemist.

Ratsaväe tegevus piiratud arvu teede tõttu on metsas tugevasti takistatud. Suurtes metsades pole peagu võimalik lahingutegevus ratsarivis.⁵⁾

Õhuvoolude puudumise tõttu püsivad sõjagaasid metsas kaua.

Nende lahingutingimuste õige ärakasutamine on edu olulisemaid eeltingimusi.

III.

Järgnevalt asume meid otseselt huvitava küsimuse ja nimelt metsas **pealetungi teostamise** vaatlemisele ja analüüsimisele.

1. Üldaluseid.

Meie lahingueeskiri (LE § 373) tähendab, et „pealetungiks päeval väekoondis kasutab metsast maastikku igakord, kui seda võimaldab olukord“. Ja sellaseid olukordi tuleb otsida tulevikulahingus üha suuremal määral, sest võitleja seisukord muutub ilka raskemaks lahtisel maastikul. Järjekindlalt suurenev tulemõju ja uued võitlusvahendid esitavad võitlejale enesevalitsemise mõttes järjest suurenevaid nõudmisi. Mets aga vähendab tulemõju, piirab tankide ja lennuväe tegevust või lülitab nad täiesti välja. Ka väeüksuse tihe kooshoidmine metsas kergendab võitlejal jagu saada hingelistest mõjutustest. Seega mets kergendab võitleja seisukorda, olemasolu modernses lahingus.

Edasi LE § 374 ütleb, et „kallaletung kaitstud metsale võetakse ette siis, kui ei ole võimalik teda vallutada haaramisega või temast möödumisega“.

Kunas on siis otstarbekohasem anda metsale otselöök ja kunas on soodsam ette võtta haarav manööver, lüües peajõududega metsast mööda?

Sellele küsimusele tahab anda vastust meie jalaväe-eeskiri (JE § 676): „Vähemaid salusid, kus vastane on ennast korraldanud kaitseks, kõige hõlpsam on mööduda. Ühtlasi neid katta tule ja gaasiga ja isoleerida nõrkade katteosadega.“

Ainult suuremad metsad ja metsade grupid, kus vastane end on organiseerinud kaitseks, sunnivad pealetungijat neid vallutama otsekohe pealetungiga.“

Järelikult oma käesolevas uurimuses peame eraldama teineteisest: pealetung metsale ja pealetung metsas, kusjuures peame eraldama teravalt veel väikesed, isoleeritud metsad suurtest metsamassiividest — metsamaastikust.

Käesolevas uurimuses meid huvitab eeskätt metsamaastik, s. o. maastik, kus valitsevaks pinnakatteks on mets ja kus lahtised alad, nagu lagendikud, sood, raiatud alad, põllud, asulad esinevad ainult kohati, seega maastik, kus lahtised alad esinevad metsas ja mitte ümberpöörduvalt.

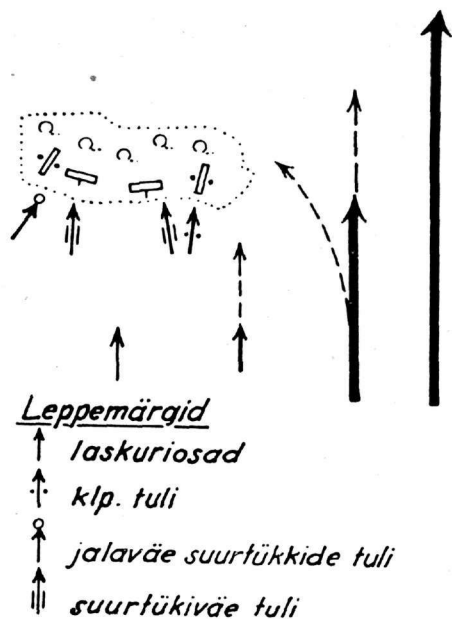
2. Pealetung metsale.

Enne kui asume uurima pealetungi metsamaastikul, märgime ära, et kui pealetungil lahtisel maastikul on ees vähemad isoleeritud metsasalud, siis tuleb püüda neist mööda minna, sest nende vallutamine

⁴⁾ „Der Truppendienst“ nr. 14, 1938, lk. 154.

⁵⁾ S. Smirnov: „Boi v osobõh uslovijah“, Moskva 1935, lk. 52.

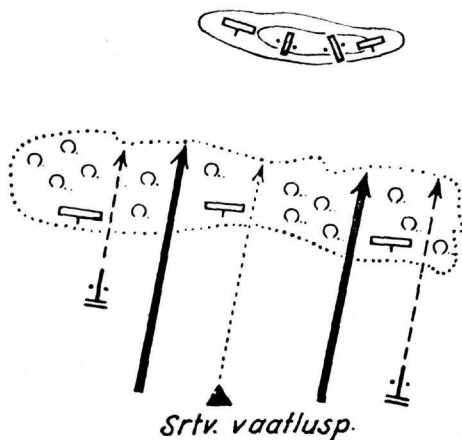
haaramisega on kergem (vt. joonis 1). Metsa serval asuv vastane tuleb pimestada suitsuga ja suruda maha suurtükiväe ning jalaväe tulega. Kui siin kasutatakse ka sõjagaasi, siis loomulikult ei ole kasutatav mets

Joon. 1.

algul oma vägedele. Siin aga kohe peab tähendama, et väikesi metsasalusid vastase positsiooni ees ei ole algul üldse otstarbekohane enda alla võtta, kuna nende peale vastane koondab tavaliselt oma tule. Teisest küljest aga metsad kisivad võitlejaid oma poole. Seepärast pole mitte ainult otstarbekohane vältida väikesi metsasalusid, vaid juhid peavad ka jälgima, et võitlejad sinna ei koguneks.

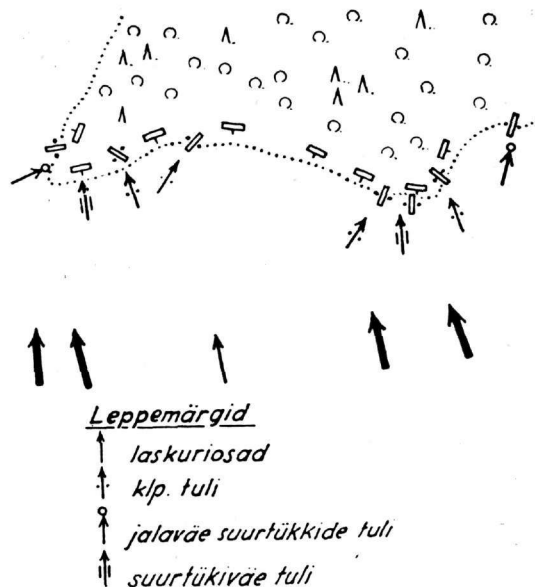
Tuleb rünnata aga väikest metsa frontaalselt (vt. joonis 2), siis tuleb läbistada

Joon. 2.

mets ühe hooga. Väed peavad olema aga ettevaatlikud ja metsa tagaservalt liikuma välja mitte enne kuni pole tagatud tuletoetus.⁶⁾

Lahingutegevuse kandmine suurtesse ja sügavatesse metsadesse nõuab esimese etapina metsa eelserva vallutamist (vt. joonis 3).

Joon. 3.

Kallaletung metsaserva vallutamiseks organiseeritakse üldistel alustel.⁷⁾ Tuleb aga tähendada, et luure abil ei ole võimalik kuigi täpsalt selgitada vaenlase asetust. Raske on määrata kindlaks kuulipildujate asukohti, mis tulistavad metsa sisemusest, rääkimata nende hävitamisest tulega.⁸⁾

Pealetungil metsa serval asuvale vastasele tuleb püüda vallutada esimeses järjekorras metsa väljaulatuvaid nurki ja salusid, et omandada lähiseid edaspidiseks tegevuseks.⁹⁾ Pealetungija esimeseks ülesandeks on suruda maha vastase relvad metsa väljaulatuvates nurkades, sest sealt tavaliselt flankeeritakse metsa teisi rajoone ja lähiseid neile. Maha tuleb suruda või pimestada ka relvad, mis asuvad mitte ainult kallaletungi suunas, vaid ka relvad, mis võivad rünnatavat punkti abistada. Siinjuures ei ole ka huvita ära märkida, et võitlustes Argonni metsades sakslased on püüdnud oma suurtükiväe tulega maha suruda metsast suunduvat vastase flankeerivat tuld, kuid tu-

⁶⁾ Majorid Geiner ja Uebe: „Gefechte besonderer Art“, 1937, lk. 108.

⁷⁾ Lahingueeskiri § 374.

⁸⁾ Major I. Kasak: „Taktika“, Tallinn, 1930, lk. 305.

⁹⁾ Lahingueeskiri § 374.

lemusteta, kuna polnud võimalik vaadelda oma tule tagajärgi.¹⁰⁾ Juhul, kui metsa serv on sirgjooneline, siis loomulikult tuleb peamine jõupingutus teha suunas, kus vastane osutub luure andmetel nõrgemaks.

Kallaletungist võtab osa peamiselt jalavägi. Suurtükivägi võib edukalt toetada jalaväge kuni metsa sissetungimiseni. Prantsuse ja n. vene lahingueeskirjade kohaselt võidakse rakendada ka tanke metsa serva vallutamiseks, muidugi juhul, kui see ei ole väga tugevasti kindlustatud. Juhtudel, kui tangid võtavad osa kallaletungist, siis viimased ei liigu mitte jalaväe ees, nagu harilikult kallaletungil, vaid vastupidi, jalavägi liigub tankide ees. Tangid rakendatakse tegevusse üksikute tulepesade ründamiseks, mis takistavad jalaväe edasiliikumist. Niipea, kui jalavägi on lähenenud sellastele tulepesadele, tangid tungivad kiiresti ette, teostavad vajalise purustuse ja pärast seda liiguvad tagasi mingisuguse lähima kätte taha.¹¹⁾ Tankide kasutamise seisukohast on ka arusaadavad venelaste vaated, et metsaserva vallutamisel tuleb püüda esialgselt mitte ainult enda kätte saada metsa väljaulatavaid nurki, vaid ka metsa suunduvate teede ja sihtide rajoone. Võidakse kasutada ju soomusmasinaid metsas ainult teedel ja sihtidel.

Pärast sisse murret on vajalik vägede kohene korraldamine ja jaotamine metsalahingu tingimustele vastavalt. Üksikute osade kokkukõlastamata edasitungimine on tavaliselt eduta ja kaotusterikas. Tuleb takistada vägede laialivalgumist ja löögijõu vähenemist. Seejuures ei tohi kaotada kontakti vastasega; kohe tuleb ette saata luure, kes peab selgitama vastase asetust ning tutvuma maastiku ja teedega. Luurel tuleb vaadata ka puude otsa, kus võivad peituda üksikud vastase laskurid, kes hiljem võivad tungida luurele kallale seljatagant.¹²⁾ Harilikult alates momendist, mil jalavägi tungis sisse metsa, katkeb ka suurtükiväe tuletoetus. Suurtükiväel ei ole võimalusi vaadelda jalaväe edasiliikumist ja ta ei tea täpsalt, kuhu jalavägi välja on jõudnud. Seepärast juba suurtükiväe ettevalmistustule ja metsaserva vallutamise perioodil suurtükivägi jaotatakse jalaväe allüksuste vahel. Tavaliselt üksikud suurtükid ja rühmad määratakse jalaväekompanite ja -rühmade toetamiseks.¹³⁾

3. Pealetung metsas.

Metsas, vastavalt lahingutingimustele, on liikumise osav korraldamine tähtsam kui tuli. Tule mõju jääb metsas tagaplaanile.

Liikumine ja löök elavjõuga astub esiplaanile. Seepärast evivad suurtähtsust jalaväe väikesed üksused, sisse arvatud jalaväejagu.

Ootamatuse moment on metsas tähtsam kui lahtisel maastikul ja seda mitte ainult suuremate üksuste raamides, vaid ka väikseimate üksuste seisukohast.

Edu metsas saavutatakse ainult lähivõitlusega. Pealetung metsas seisabki selles, et kooshoitud jalaväe löögijõudu tuua vaenlasele tähelepanematult edasi ja rakendada tegevusse võimalikult lähedal vaenlastest, et ootamatult lähivõitluses mõjule pääseda. Seepärast kõik juhid ja väeüksused peavad püüdma saavutada lähivõitlust, mille saavutamine iseenesest sisaldab juba edu idusid. Otsustav on lähivõitluses kiire üksiklask 1—20 m kauguselt ja tääk.¹⁴⁾ Nad evivad erakorraliselt suurt moraalsel mõju. Tääk on metsas eriti tarvilik. Ka rühmaülematel on kasulik kanda metsas karabiini täägiga.

Metsalahingu üheks iseärasuseks on olukorra selgusetus nii juhtide kui meeste juures. Ainult harva võib saada lahingu kestel selget pilti olukorrast naabrite ja vaenlase kohta. Kuid see olukorra selgusetus ei tohi tekitada kõhklemist ja viivitamist tegevuses, sest tavaliselt isegi üsna väikeste üksuste otsustav, iseseisev ja kiire tegevus oma ülesande raamides hoolimata olukorra selgusetusest toob edu metsalahingus.

Eespool juba märkisime, et pärast metsaserva vallutamist väed korraldatakse ja jaotatakse ümber vastavalt lahingutingimustele metsas. Pealetungi jätkamiseks metsas tuleb pidada silmas, et löögijõudu oleks võimalik suunata tegevusse kitsal rindel. Löögijõu kasutamine hajutatult laial rindel kutsub esile vastase tule ja metsa erineva läbikäidavuse tõttu ettenägemata kohtades kahjulikku koondumist, mis võtab juhatuselt võimaluse lahingukäigu mõjutamiseks. Sellest seisukohast lähtudes võivad kõrges ja hõredas metsas, vastavalt avaramatele vaatlusvõimalustele, võitlusjõud olla rakendatud tegevusse laiemal rindel, kuid tihedas, võsarikas metsas tavaliselt teotsevad laial rindel ainult esiosad (lahinguluure, julgestus), kuna jõudude peamass hoitakse kitsalt

¹⁰⁾ Kindralmajor D. v. Borries: „Waldgefechte in den Argonnen“, Berlin 1927, lk. 61.

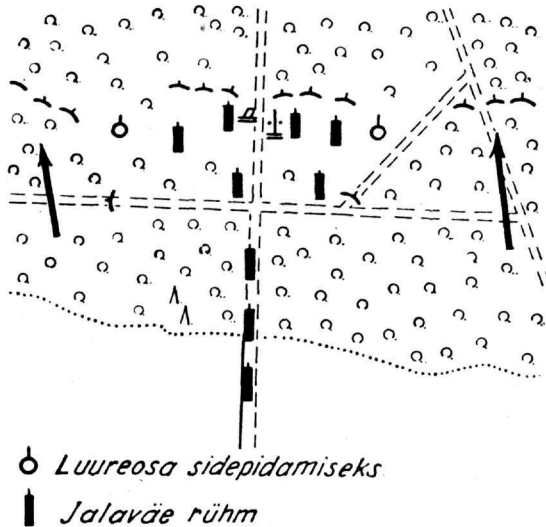
¹¹⁾ S. Smirnov: „Boi v osobõh uslovijah“, Moskva 1935, lk. 58.

¹²⁾ Major I. Kasak: „Taktika“, Tallinn 1930, lk. 306.

¹³⁾ S. Smirnov: „Boi v osobõh uslovijah“, Moskva 1935, lk. 58.

¹⁴⁾ „Der Truppendienst“ nr. 14, 1938.

ja sügavalt koos (vt. joonis 4). Samast läh- tudes ei ole ka metsas päris otstarbekohane määrata vägedele pealetungiribasid, milliseid üldse raske on ära märkida ja lei- da maastikul. Otstarbekam on seepärast pealetungi-kolonnidele, kes loomulikult ise peavad hoolitsemata oma tiibade julgeoleku eest, määrata täpsad teed.

Joon. 4.

Käsitledes teiste riikide vaateid metsala- hingute alal, meie nägime, et n. vene lahingu- eeskiri räägib iseseisvalt teotsevatest pa- taljonidest ja kompanitest. Teiste riikide eeskirjad sellaseid nõudeid otseselt üles ei sea. Seega N. Vene vaadete kohaselt on si- depidamine ja lahingu juhtimine suuremas maastaabis võimatu. Teiste riikide vaadete kohaselt ei ole aga kõrgem juhatus metsa- lahingu juhtimiseks sugugi välja lülitatud. Ja sakslased seepärast kõnelevad näiteks pealetungi-kolonnidest, kes saavad endale pealetungiks vastava tee, kusjuures kolonnide vahesid katavad nõrgad luure- osad.¹⁵⁾

Eestoodust näeme, et metsamaastikul taktika siirdub ajas 100 aastat tagasi. Pea- letungi lahingurivistuses leiame laskurahe- liku, mille vahetus läheduses järgnevad kol- lonnid. Kui oma ajal üha suurenev suur- tükiväe ja jalaväe tuli sundis maha jätta endist joonrivistust, siis metsas tule mõju väheneb ja ei tee sugugi võimatuks kolonni- de esinemise. Kolonnide hüved on aga ise- enesest selged.

Varud ja toetused liiguvad tavalis- telt lähemal kui lahtisel maastikul. Kuid tuleb pidada silmas, et selle vahemaa vähe-

suse tõttu ei kistaks neid vastu juhatus- tahtmist mittevastaval kohal enneaegselt lahingusse.

Väljakutest metsas hoiavad pealetungija peajõud tavaliselt eemale, kuna kaitsja ha- rilikult püüab sulgeda väljakuid tugeva tu- lega. Seepärast peajõud liiguvad metsa kau- du väljakutest mööda, et hiljem neid valla- tada tiivalöökidest ja tugeva tulega.

Kuna metsas tuleb iga silmapilk arves- tada kokkupõrke võimalusi vastasega, siis tuleb olla metsas igas ähvardavas suunas alati lahinguvalmis. Kõige kohasem on sel- leks, nagu juba eespool üteldud, sügav ja kitsas rivistus.

Teed metsas võivad kergendada suunapi- damist. Kuid teedega on seotud koondumise ohud ja suured kaotused. Seepärast kalla- letung metsas sünnib tavaliselt eemal teedest.

Lahingu juhtimine metsas nõuab eelkõi- ge head sidet. Metsas ei ole kasutatav opti- line side, ka on takistatud ratsavirgatsi tege- vus. Kasutamisele võivad tulla sidekoerad, jalavirgatsid, kuid eemalt raadio. Ja peab tähendama, et metsalahingus tulevikus evib vist otsustavat tähtsust otstarbekas sideva- rustis, mille tähtsus metsas on kaugelt suu- rem kui jalaväe raskete relvade tähtsus. Tu- levikus on metsas üfekaalus see, kellel on parem sidevarustus.

4. Kallaletung ja edu arendamine metsas.

Meie lahingueeskiri (LE § 375) ütleb: „Vastase kaitsepositsioon metsa sisemuses vallutatakse rünnakuga pärast seda, kui üksikasjalikult toimetatud luure on selgitanud ta omadused ja tegevuse. Kallaletung metsa sisemuses kujuneb jalaväeosade üksikuiks rünnakuiks, toetatud saaterelvade, pioner- ja g-osadega ning võimalust mööda soomus- väe osadega. Tegevuse ühtlustamiseks tar- bekorral määratakse ühine aeg tegevuse al- gamiseks ja kindlad, piiratud eesmärgid.“ See on kõik, mis meie lahingueeskiri ütleb kallaletungi teostamise kohta metsas.

Eespool juba märkisime, et pärast metsa- serva vallutamist tavaliselt suunatakse kohe ette laial rindel tugevad lahinguluure osad, kelleledele järgnevad kindlates suundades taktikaliselt enam-vähem iseseisvad pea- letungi-kolonnid kitsas ja sügavas rivikorras. Ettesaadetud luureosad ei tohi lasta silmist vaenlast ja kaotada kontakti vastasega. See isenesest arusaadav nõue on metsas täide- tav siis, kui luureosad saadavad vaenlast te- ma liikumises kogu aeg tihedas kontaktis. Ainult siis nad suudavad hankida õigeaeg- selt vajalikku ülevaadet vastase kavatsustest

¹⁵⁾ „Der Truppendienst“ nr. 14, 1938.

ja raskendada ootamatuse kasutamist vastase poolt. Luureosade tööd vastase vahetus läheduses kergendab mets. Luureosad võivad end alati paari lühikese hüppega vastase vaatluse ja tule alt ära tõmmata ja lähelepanematult teateid saata.

Meie lahingueeskiri tähendab, et kallaletung metsas koosneb jalaväeosade üksikuist rünnakuist, toetatud saaterelvadega, pioneri- ja g-osadega ning teatud juhtudel ka soomusmasinatega. Metsalahing kujuneb üksikuteks eraldatud tegevusteks, mis läbi viiakse võrdlemisi selgusetus olukorras, ja seda ka naabrite suhtes. Selge on, et need üksiklahingud viivad tulemustele ikkagi ainult siis, kui nad kokkukõlastatakse. Metsalahingute kokkukõlastamise peamine vahend on kõrgemalt poolt saadud ülesande täppis täitmine.¹⁶⁾ Iga teine lahtisel maastikul kasutatav abinõu ütleb metsas üles. Üksus peab tingimata näiteks vallutama antud teederisti või liikuma teatud tee suunas jne., nii nagu see on antud ülesandes; ei mingit kõrvalekaldumist ülesandest. Ka lahingulärm ja vahejuhtumid tiibadel ja seljataga ei tohi mõjutada kõrvalekaldumisi ülesande täitmises. Enamikus osas on sellased tulistamised suurema ohuta; väikesed kohalikud tiivalöögid on metsalahingu iselomustavad omadused. Lüngad üksuste vahel täidetakse juhtide närvidega.¹⁷⁾ Rahu ja tahtetugevus on metsalahingus juhi väärtuslikumaid omadusi. On loomulik, et ülesande täpsa täitmise tõttu üksus leiab end korraga ümberpiiratud olevat. Kuid ka nüüd kinnipidamine ülesandest toob tavaliselt edu. Ainult harukordadel tuleb ette tarvidus vaenlasest end vabastada. Seda aga võimaldab mets ilma suuremate raskusteta.

Kallaletung metsas toimub tavaliselt järgnevalt.

Pealetungikolonni saadab ette väikesele distantsile ühe või mitu tugevat löögigruppi, millised tungivad sisse soodsates rajoonides vastase asetusse ja seal loovad kitsa platsidarmi, kuhu kohe sisse visatakse koondatud peajõud. Kui üks löögigrupp tõkestatakse, siis vaatamata sellele võitleb ta kogu jõuga edasi. Pealetungikolonni juht sellasel juhul võib kas löögigruppiga seotud vastase vahetus läheduses kogu jõududega sisse murda või rakendada tegevusse teises rajoonis veel üks löögigrupp, mis vastase tähelepanu kõrvalekaldumise tõttu on tavaliselt paremas olukorras. Kaitsja tugeva tule all olev väikese sügavusega ala tuleb hoolimata ja kiirelt läbi minna. See ei nõua ka kogemuste põhjal, nagu väidab kpt. H. Dreyer, suuri kaotusi. Laseb aga pealetungija end

„Gefechte besonderer Art.“

Metsalahing Visegrad'i juures.

sundida astuma tulevõitluse, on ta selles rajoonis otsustavalt tagasi löödud. „Väga hädaohtlikku seisukorda satub metsas ja üksus, kes kasutab tuld. Saadud kogemuste järgi matab sellest sündinud suur lärm kinni iga käsikluse ja signaali. Üksus, kes tulistab, libiseb juhi käest ja allub kõigile lahingu juhtumitele.“¹⁸⁾ Need read on koostatud 1870/71. a. sõja õpiste põhjal. — Kokku võttes on kallaletungil tähtis, et selle algusest peale löögigrupp ja temale järgnevad koondatud peajõud hoolimatult ja kiirelt vastase asetusse sisse murravad ja vastase tagasi viskavad löögikiiruse ja -hooga, mitte tulega.

Kallaletungi ettevalmistus jalaväe raskete relvade ja suurtükiväe tulega suurtes metsades ei anna tavaliselt tulemusi. Ka väldib ettevalmistustuli ootamatuse saavutamist, mille tähtsus on aga kaugelt suurem kui problemaatilisel tule mõjul metsas. Loomulik on, et vastase vastupanupositsiooni sisse murdel ja selle arendamisel osutavad pealetungikolonni esiosade juures liikuvad üksikud suurtükid, raskekuulipildujad, jalaväesuurtükid ja granaadipildujad tihti suurt abi. Nad võivad otsese sihtimisega lühikeselt kaugustelt hävitada üksikuid vastase vastupanupesid jne. Kus maastik takistab suurtükiväe kaasasvedamist, seal soovita-

¹⁶⁾ „Der Truppendienst“ nr. 14, 1938, lk. 155.

¹⁷⁾ „Der Truppendienst“ nr. 14, 1938, lk. 155.

¹⁸⁾ V. Balck: „Taktik“ VI osa, Berlin, 1904, lk. 111.

takse määrata pealetungikolonni kätsetusse suurtükiväe meeskondi, millised vallutatud suurtükid kohe pööravad vastase suunda. Suurtükiväe ja raskete relvade enamus tihti on kasulik algul positsioonile asetada lagendikele metsas või hoida neid liikumiskorras kuskil tagapool, et pealetungi arendades nad suudaksid võtta flankeeriva tule alla hiljem vallutatavaid lagendikke metsas.

Kallaletungi pidevaks arendamiseks vastase vastupanupositsiooni sisemuses ja selle läbistamiseks on täiesti otstarbetu jälitada vastast tulega. Ta suudab varjata ennast kohe tule eest. Seepärast otstarbekam on takistada vastast 40–50 m kaugusel uuesti vastupanu avaldamast, mis metsas on täiesti võimalik. Pealetungija jääb metsas oma esiosadega mitte ainult vastase vahetusse lähedusse, vaid vastase sisse, olles tihedas võitluses temaga, et üheaegselt vastasega ületada tagapool asuvad vastupanupesad ja toetusjooned.

Muidugi võib tekkida sellase tegevuse juures raskusi juhul, kui vastane taandub teises suunas kui seda on pealetungijale antud suund. See võib tekitada segimineku jne. Siin on ainsaks abinõuks eraldada üksikud väikesed grupid vastase jälitamiseks, abistades sellega oma naabrit.

On vastase vastupanupositsioon vallutatud, tuleb luure kohe ette saata ja väed uuesti korraldada. See on tingitud vaenlase varude lõhenäolisest vastutegevusest. Need vaenlase osad, mis visati tagasi, ei esita enam suurt ohtu, sest nende uuesti korraldamine vastupanuks nõuab nii palju aega, et oleks asjata jätkata nende hävitamiseks liikumist juba segiläinud jõududega. Sellega satuksime ise vaenlase koondatud ja korraldatud varude löögi alla.

Jõudes metsa tagaservale, pealetungija ei tohi sealt välja tungida enne, kui väed pole uuesti korraldatud ja tuletoetus kindlustatud. Jälitamise jätkudes avanevad nüüd pealetungijal võimalused soomusmasinate, ratsaväe, jalgratturite ja talvel suuskurite edukaks tegevusse rakendamiseks, sest taanduja suundub nüüd teedele.

IV.

Kokku võttes näeme, et tule tähtsus metsas väheneb, manöövri tähtsus suureneb.

Pealetung üldiselt tugeneb liikumisele; tuli vaid peab kergendama liikumist. Nii on see tavaliselt. Kuna mets soodustab liikumist tule, siis tuleb küll arvata, et pealetung metsas on kergemini läbiviidav kui lahtisel maastikul. Seepärast, aga samuti ka tingitult võimalusest valida ise lahinguraskuspunkti, pealetungija, kui ta oskab osavasti kasutada lahingutingimusi metsas, võib saavutada nõrkade jõududega suuri tagajärgi. Ka on kaitsja närvid metsas rohkem koorimatud kui pealetungijal. Arvuline vähesus ja puudulik varustus ei tohi seepärast metsas kunagi viia pealetungist loobumisele. Metsas on pealetung ükskõik millise lahingulise tegevuse tugevam kuju. Kuid selle saavutamiseks väed peavad tundma metsa, peavad olema harjunud seal teotsema. Vastasel korral edu on küsitav ja lahing võidakse kaotada. Selleks näide 27. Preisi rügemendi lahingust Suré metsas prantslaste vastu 1870/71. a. sõjas.¹⁹⁾

„Ühendus üksuste vahel kaob. Saadetakse välja patrullid looma sidet naabritega, kuid tulemuseta. Antakse hääle- ja vilesignaale, et üksustele teatavaks teha oma asukohta. Siit ja sealt on kuulda signaale, kuid see kõik üha suurendab lahingu metsikut lärmi. Käske antakse, kuid aru nendest ei saada. Teisi käske kuulatakse, kuid ei teata, kes neid andis. Üksused muudavad järjest oma suunda vastavalt nendele käskudele. Kõik see asjata jõudude väsitamine teeb juhtimise veelgi raskemaks. Selle tagajärjel rügement ei suuda võtta metsa täies laiuses (2000 sammu) enda alla katkemata joonena; vahed kompanite vahel suurenevad; ühendus vasakule puudub täielikult. Vastane tungib üha suuremate massidega vasakult metsa, haarab vasakut tiiba, tungib kompanite vahele ja tuleb isegi üksikute kompanite seljataha. Rügement saab tuld tiibadelt ja seljatagant. Sellele seltsib lahingukogenud sõdurite vapustav tunne, et üksus on haaratud, isegi täiesti ümber piiratud. Samasugune on vist seisukord metsa tunginud vastase pataljoni juures, mille tulemuseks oli lahingus metsik ja kirju segimineku vastaste vahel.“

¹⁹⁾ V. Balck: „Taktik“ VI osa, Berlin, 1904, lk. 106.

Mm-vägede kasutamine N. Vene 1936. a. välimäärustiku kohaselt. *)

Kolonel M. Tuisk.

Määrustik näeb ette mehhaniseeritud vägedele sõjalise tegevuse kõigis faasides teiste relvaliikide peres väarikaid ülesandeid ja pühendab suurt tähelepanu nende vastu võitlemisele.

Üldpõhimõtted.

Üldpõhimõtetest väärivad märkimist.

— On vajalik saavutada kõigi relvaliikide koostöö, kes teotsevad ühes suunas — kogu sügavuses ja mitmes suunas teotsevail kokkukõlastatud tegevus.

— Iga relvaliigi kasutamine lahingus peab tugenema selle omaduste ja tugevate külgede arvestamisele.

— Jalavägi otsustab lahingu saatuse tihe-
das koostöös suurtükiväe ja tankidega.

— Tankid evivad suure liikuvuse, tugeva tule ja määratu löögijõu. Kasutades neid väärtuslikke tankide omadusi, on vajalik arvestada materjalosa tehnilise pinge piire, *meeskondade füüsiliste võimete seisundit* ja varustamise ning remondi võimalusi.

— Suurtükivägi ja tangid pealetungil suruvad maha vastase kuulipildujaid ja teisi tulevahendeid, rajades seega teed jalaväele edasiliikumiseks. Tangid esmajärjekorras suruvad maha vastase kuulipildujad. Laskurüksuste kõvendamiseks määratud tangid peale otsese jalaväe teotamise täidavad ühtlasi ka sügava läbimurde ülesandeid, eesmärgiga hävitada vastase varusid, suurtükiväge, staape ja tagalat, ühtlasi tungivad ka vastase taandumisteedele.

— Tankide kasutamine peab sündima massiliselt.

— Kaitsel tanke kasutatakse vastulööki-
del vastase tankide, jalaväe ja ratsaväe vastu.

— Ratsaväge kasutatakse operatiivses ja taktikalises sidemes moto-mehhaniseeritud vägedega. Ratsaväe rünnakuid toetavad igal võimalusel tangid.

— Mehhaniseeritud üksused, koosnedes tankidest, iseliikuvast suurtükiväest ja transporteritel veetavast jalaväest, võivad lahendada ülesandeid iseseisvalt ja koostöös teiste relvaliikidega. Mehhaniseeritud üksused

susi iseloomustab suur liikuvus, võimas tuli ja tugev löögijõud. Mehhaniseeritud üksuse tegevuse põhikujuks on tankide rünnak, toetatult organiseeritud suurtükitulest ja lennuväest.

Luure ja julgestamine.

Luureandmete edasitoimetamisel kasutatakse lahingumasinaid, mootorrattaid ja autosid.

Luure peasuunas peab olema läbimurdevõimeline, milleks teda tuleb kõvendada motomehh-üksustega.

Luureorganiteks on diviisi luurepataljonid, mis peamiselt koosnevad motomehhjõududest: tankidest, soomusautodest, iseliikuvast suurtükiväest, motoriseeritud jalaväest ning kõigist teenistustest autodel. Luurepataljon saadab 25—30 km kaugusele ette 2—3 soomusautost ja motoriseeritud jalaväest koosnevad piilkonnad ja liikuvad vaatluspostid masinatel. Südamiku liikumine teostub hüpätena. Lähiluuret korraldab luurepataljon harilike luurereeglite järgi, kusjuures pataljoni kõvendatakse suurtüki- ja laskurüksustega.

Motomehh-üksused on kasutatavad luurena koos ratsaväega.

Mehhaniseeritud üksustes toimub luure julgestus- ja luureosade piilkondadega, kuhu määratakse normaalselt 2 lahingumasinat. Piilkonnad liiguvad 2 km kaugusel peajõududest. Vaatluspostina piilkonna järel liigub üks tank.

Mehh-brigaad saadab luureks luurekompani, mis mõnikord on kõvendatud eritankidega ja motoriseeritud laskurosadega. Tangipataljon saadab luureks tangirühma või 2—3-tangilised piilkonnad. Kokkupuutel vastasega luureosad liiguvad edasi toetatult suurtükiväest ja suurtükitankeidest, mis liiguvad hüpätena ühelt moondatud positsioonilt teisele. Võitluses vastase tangitõrjerelvadega luuretanke toetavad motoriseeritud laskurid, suurtükivägi ja suurtükitankeid.

Tangivastase kaitse korraldamine peab olema ette nähtud staapide ja väeosade poolt iga tegevuse ja olukorra juures. Tema seisneb: a) vaatluse ja teadete edasiandmise korraldustes, b) tangitõrje erivahendite otstar-

*) Vremennõi polevoi ustav RKKA, 1937. a. väljaanne.

bekas jaotuses rännakukolonnis ja läbimõeldud kasutamises lahingus ning puhkusel. c) oma tankide kontrmanöövris ja d) elavjõu moondamises ja kaitsmises looduslike ja kunstlike tangivastaste takistustega.

Tangivastane vaatlus ja teatamine on ülesandeks kõigile luure- ja julgestuselementidele, aga eriti lennuväele. Häiresignaalide vastuvõtmiseks ja edasiandmiseks kõik raadiojaamad liikumisel moodustavad ühise teatamise raadiovõrgu katkestamatu dežuurimisega. Raadiosignaal „tangid“ antakse vahetpidamatult 1—2 min. kestusel. Selle signaali järele väeosad rännakul toimivad:

— jalavägi, ratsavägi ja voodid asuvad kiiresti lähematesse tangivastastesse rajoonidesse (mets, kraavid, kuristikud, asulad, sood jne.);

— raskekuulipildujad ja snaiperid võtavad sisse hästimoondatud positsioonid vahenditult varjatavate osade ees ja avavad 200 m kauguselt tule tankide vaatluspiludele; samaselt asuvad granaadipildujad;

— kergesuurtükivägi sõidab ähvardatud suunda positsioonidele ja valmistub võitluseks; suurtükid paigunevad astmena, et võimalduks kiire tuleülekanne igasse suunda ja vastastikune toetamine.

Lahingus on nõutav alatine valmsus tankide rünnaku pareerimiseks, milleks vajalik katkestamatu tangivastane vaatlus ja kõigi tõrjerelvade alatine lahinguvõime. Suurtükivägi paiguneb võimalusel tankidele juurdepääsematutesse rajoonidesse.

Kaitsel väed kasutavad tangivastaseid looduslikke ja kunstlikke tõkkeid, nagu mets, asulad, sood, sügavad kraavid, jõed, orud jne., täiendades neid vastavate relvade (suurekalibrilised kuulipildujad, tt- ja rügemendi-suurtükid) tulesüsteemiga.

Pealetungi- ja eriti kohtamislahingus on nõutav jalaväe ja tangiüksuste läheduses tt-relvade olemasolu, tugev tt-kaitselähtistel tiibadel ja tt-vahendite varu sügavuses.

Moto-mehhaniseeritud luurepataljon ja diviisi-lennukid suunatakse esmajärjekorras vastase tankide liikumise suunas, et neid tõmmata raskele maastikule ja oma tt-relvadele. Laskur- ja ratsaväekoondiste tangiüksused nihutatakse ette vastase pealetungivate või sissemurdnud tankide ründamiseks, milleks nemad moondatud positsioonelt avavad tule ja jälitavad vastase tanke. Lennukid peavad juhtima ilmeksimatult tanke vastase ründamiseks soodsaimatele suundadele. Pioneerid püstitavad miini- ja teisi tõk-

keid vastase tankide liikumise teel ohtlikemas suunas. On tankide rünnak likvideeritud, antakse signaal kogumiseks, kõik üksused asuvad kolonnis oma kohtadele ja liikumine jätkub.

Peatükis „Lahingu juhtimise alused“ antakse järgnev tankide jaotus:

Diviisi tangipataljon kujutab enesest jalaväe toetuse tanke (TPP).

Väekoondisele juurdeantavad tangid, vastavalt nende tehnilistele omadustele, kas antakse jalaväe toetuse grupi kõvendamiseks või moodustavad kaugegevuse tankide grupi (TDD), kelle ülesandeks on läbimurde teostamine vastase sügavusesse.

Jalaväe toetuse tangid pealetungilahingus üldreeglina allutatatakse kompanite ja rühmade kaupa jalaväeüksuste ülematele. Kaitselahingus tangipataljon normaalselt allub diviisi ülemale, kes seda kasutab vasturünnakuteks ja vastase ründavate tankide hävitamiseks. Kaugegevuse tankide grupp olevalt olukorrast allutatatakse korpuse või diviisi ülemale.

Tangid atakeerivad enamikul juhtumel mitmes ešelonis.

Eestoodust nähtub, et jalaväe toetuse endised kaks gruppi on liidetud ühte, mis näiliselt täidab jalaväe kauge- kui ka otsetoetuse ülesandeid.

Kohtamislahing.

Kohtamislahingult nõutakse, et tema kõigi relvaliikide koostööga saavutaks vastase jõude ümberpiiramise ja hävitamise, kus esikohal on mainitavad mehhaniseeritud ja ratsaosade rünnakud tiibadele ja seljataha. Vastast lüüakse osade kaupa. Mehhaniseeritud jõud kasutatakse löögiks vastase peajõudude selle kolonni pihta, mille juht on otsustanud hävitada esmajärjekorras. Kuni otsuse võtmiseni lahingusse astumiseks mehhaniseeritud brigaad liigub rännakul eri teedel, olles alati valmis kiireks ettevõtmiseks. Mehhaniseeritud brigaad, kelle eel toimetab luurelennuvägi ja liiguvad juhtimislennukid, tormab märguandel ette ja koostöös lahingulennuväega ründab vastase jala-, ratsa- ja suurtükiväe peajõude. Kohtamislahing nõuab mehhaniseeritud osadelt pingulavat tegevust — sageli öösel 80—100 km rännakut ja päeval lahingut.

Teede vähesusel mehhaniseeritud jõud (tangid) liiguvad hüpetena eelväe ja peajõudude vahel.

Lahingus vastase motoriseeritud jõududega on kiirelt liikuvate osade esmajärguli-

seks ülesandeks tabada tema transpordivahendeid.

Kohtamislahingu ootel peab alati ootama moto-mehhaniseeritud jõudude rünnakuid. Tangitõrjerelvad peavad olema alati valmsuses signaalide vastuvõtmiseks ja tegevusseastumiseks. Vaatlus kõvendatakse eriti lahtistel tiibadel ja vastase mehhaniseeritud jõudude võimalike ilmumiste suundades. Tangitõrje suurtükivägi peab olema jaotatud kogu kolonni ulatuses. Võitlusest tankidega peavad osa võtma suurtükivägi ja tangid, et kiiremalte nende ohtu likvideerida ja võimaldada edasiliikumist. Tankide rünnak ei tohi kolonni seisma panna.

Maapealset luuret kohtamislahingu eel toimetab moto-mehhaniseeritud luurepataljon.

Eelväe kõvendamiseks määratakse tanke, eesmärgiga tõsta tema iseseisvust ja jõudu otsustavaks võlluseks vastase eelväega. Need tangid suurtükiväe toetusel ja kattel muruvad läbi vastase kattest ja ründavad tema eelväe tiibadele ja seljataha.

Vastase laskumisel taandumisele pärast ebaõnnestunud kohtamislahingut on tangid ja motoriseeritud jõud need, kes ettevisatuna esimestena ilmuvad vastase kolonnide taandumisteedele.

Pealetungilahing.

Kõigi võitlusvahendite koostööga tuleb korraldada pealetungilahing nõnda, et tema üheaegselt suruks maha vastase kaitsesüsteemi kogu tema sügavuses, võimaldaks vastase jõudude ümberpiiramise ja hävitamise. Tankide osa selle juures seisneb: a) kaugetegevuse tangid tungivad vastase taktikalise asetuse sügavusse, b) jalavägi oma toetuse tankidega tungib vastase asetusse ja c) mehhaniseeritud jõud visatakse vastase sügavasse seljatagusesse.

Luuret toimetab nagu ikka, luurepataljon. Vastase asetus fotografeeritakse ja üks paljundus sellest mõõtkavas 1:5000 antakse esmajärjekorras kaugetegevuse tankide üksuse ülemale.

Pealetungil rännakukorrast on vastutavad ülesandeid eelväel tõkete ja nende kaitsese ning julgestusosade hävitamise, luure ja peajõudude hargnemise tagamise näol. Siin on ülesandeid tankidele.

Eelistatakse tiibu ja liitekohti, kust kaudu kaugetegevuse tangid suunatakse vastase taandumisteedele löögiks seljatagant. Mehhaniseeritud brigaad kasutatatakse välisel haaraval tiival. Tiibade puudumisel kaugetegevuse tankid võtavad osa läbimurde teostamisest.

tegevuse tankid võtavad osa läbimurde teostamisest.

Pataljoni rünnaku rinde laius ilma tankideta on kuni 600 m, aga tankidega kuni 1000 m, diviisi löögigrupil — 2000—2500 m, tangipataljoni toetusel 3000—3500 (mõlemal juhul ka tugevam suurtükivägi).

Tt peamine ülesanne pealetungil on löögigrupi tegevuse tagamine.

Juhul, kui rindel teotseb ainult üks kaugetegevuse tangigrupp, siis tema edasiliikumise tagamine kuulub korpuse suurtükiväe ülesannete hulka. Kui on moodustatud kaks gruppi tanke kaugetegevuseks, siis need ülesanded laskuvad diviisi ülematele, kellele antakse suurtükiväge lisaks.

Lahingu käigus antakse suurtükiväe tuledega ettevalmistuse kestus, kaugetegevuse tankide rünnaku algus ja jalaväe rünnaku algus, mis on kõigi teiste arvestuste aluseks pealetungil.

Kaugetegevuse tankide juurde määrab korpuse ülem oma delegaadid raadioaparatuuridega. Lahingu käiku ja eriti kaugetegevuse tankide tegevust lennukilt jälgib üks staabiohvitser.

Olenevalt kaugetegevuse tankide otsustavast osast vastase kindlustatud vööndi läbimurdmisel kogu ulatuses on nõutav, et nende kasutamine teostuks kindlas vastavuses olukorra konkreetsetele tingimustele. Vastase tt-relvade tuletugevusest, tangivastaste takistuste olemasolust ja kõrgemal määral maastiku iseloomust oleneb kaugetegevuse tankide läbimurde koha valik ja selle tagamise vahendite määramine.

Kaugetegevuse tankide ülesanne on tungida vastase peajõudude tagalasse, purustada varud ja staabid, hävitada suurtükiväe peajõud ja lõigata ära peajõududele taandumisteed.

Enamikul juhtumel tuleb korraldada kaugetegevuse tankide rünnak sellaselt, et jalavägi ja tema toetuse tangid suudaksid kasutada ära segadust vastase kaitsesüsteemi tuledes, mida tekitasid läbisõiduga kaugetegevuse tangid. Kahe tankide laine tegevuse vahe tuleb võimalikult lühendada, et vastane ei jõuaks jalule seada tuledesüsteemi uuesti.

Jalaväe rünnak toetustankide toetusel teostub üheaegselt kogu rindel.

Kui vastase kaitsevööndi esiserv asetseb tankidele raskelt läbitaval maastikul, siis jalaväe rünnak, toetatult toetustankidest ja suurtükiväest, peab eelnema kaugetegevuse tankide tegevusseastumisele. Rünnak avab tee kaugetegevuse tankidele, mis arendades

jalaväe edu möödravad temast, rühkides kaitseüsteemi sügavusse.

Tangipataljon kaugetegevuse grupina, kaitstuna rindelt ja tiibadelt suurtükiväetulega, tungib normaalselt peale, lühendatud intervallidel masinate vahel ja distantsidel üksuste vahel, mitmes ešelonis.

Vastase kaitseüsteemi haaramisel lahtiselt tiivalt kaugetegevuse tankide grupp suundub otsekohe vastase seljataha.

Et tegelikku relvaliikide koostööd lahinguväljal peavad organiseerima pataljoni, ratsarügemendi ja suurtükiväedivisjoni ülemad, siis otsuse võtmisel ja korralduste tegemisel tuleb arvestada, et neile võimalduse selleks tööks mõni tund valget aega; peamiselt on vaja otse maastikul kokkukõlastada pataljoni tegevus tankide ja suurtükiväega; see töö peab toimuma otseselt rünnatavate objektide ees — kallaletungi lähtel.

Suurtükivägi ja tangid peavad tagama jalaväele täägivõitlusesse viskumise, mitte andes kaitsjale aega pead tõsta ja tuld avada.

Tangid, mis on kaitstud mürsukildude vastu, rühivad edasi tihedalt suurtükiväe kannul, surudes maha säilinud tulepesi ja tagades ründava jalaväe edu. Suurtükivägi peab toetama tanke võitluses tt-relvade vastu kogu rünnaku rindel, kasutades brisant- ja suitsumürske. Kui on tanke küllaldaselt määralt jalaväele teed rajamas, siis jalaväe toetuse suurtükiväe peamiseks ülesandeks on vastase tangitõrje tulede süsteemi mahasurumine. On aga tanke vähe, siis nad ainult täiendavad suurtükiväe tuledega ettevalmistust takistuste ületamisel paiguti.

Suurtükiväe ülesanneteks kokkukõlas tankide kasutamise on:

— ettevalmistusel: vastase suurtükiväe tulede mahasurumine; tt-relvade hävitamine ja nende võimalike asetusrajoonide mahasurumine; vaatluspunktide ja üksikute kindlustuste neutraliseerimine, kui neid ei suuda hävitada tangid; tankidele juurdepääsematul maastikul asetsevate kuulipildujate mahasurumine;

— kaugetegevuse tankide rünnakul nende saatmine tuledega;

— jalaväe toetuse tankide rünnakul üheskoos jalaväega nende kaitsmine tt-relvade vastu.

Suurtükiväetulega ettevalmistus võib piirduda poole tunniga, kui rinde kilomeetritele tuleb 30—35 suurtükki ja diviisi rünnakut toetab kuni 2 pataljoni tanke. Ootamatuse saavutamiseks nõrgalt kindlustatud vastase ründamisel suurearvulise suurtüki-

väe ja tankide juures võib ettevalmistus piirduda 10—15 min. löökidega eelserva ja tt-kahtlaste rajoonide pihta, piirdudes edaspidi tankide saatmisel liikuva tõkettulega. On mõeldav öine suurtükiväetuledega ettevalmistus tankide toetusel koidikul algavaks rünnakuks.

Liikuv tõkettuli kindlustab tankide liikumise, kui rinde 300—400 m peale tuleb üks suurtükiväedivisjon.

Igal juhul tankide rünnak pole lubatav ilma suurtükiväe tule toetuseta ei mingil juhul.

Kaugetegevuse tankide haarav tegevus vajab samuti suurtükiväe tule toetust, sest vastase motoriseeritud tt-relvad võivad sulgeda neile tee.

Otsene koostöö toetustankide ja suurtükiväe vahel seisneb selles, et jalaväe saate-suurtükiväe tuli liigub samm-sammult tankide eel, võideldes tt-relvadega. Selle kattel jalaväepataljone toetavad tangid suruvad maha vastase automaatrelevade tulesüsteemi.

Tankide liikumise ja suurtükiväetulede edasikandmine kokkukõlastatakse tangikompani ja patarei ülema poolt lihtsate signaalidega. Neile aitab kaasa jalavägi.

Kui tankide edasilikumine pidurdub, siis jalavägi jätkab ikkagi rünnakut, toetatuna suurtükiväest.

Rügemendi- ja pataljoni-suurtükivägi, automaatrelevad ja miinipildujad on kohustatud kõigiti toetama tankide rünnakut. Tt-vastaseks võitluseks eraldatakse üksikuid suurtükke. Selle ülem peab tundma täpsalt saadetavate tankide liikumise kurssi ja ülesandeid. Ründavate tankide otsest toetamist võivad teostada ka suurtükitangid, liikudes hüpetena ühelt moondatud positsioonilt teisele.

Toetustangid on kohustatud vahenditult saatma jalaväge rünnakul, murdes temale teed. On need tangid jaotatud kahte ešelonis, siis esimene võib liikuda sügavamale automaatrelevade hävitamiseks. Tangiüksuste ülemad peavad jälgima lakkamatult jalaväe juhtidelt märkide kätte näitamisi; vastavalt sellele tangid kord liiguvad edasi, kord tõmbuvad tagasi.

Tangiüksuse jaotamise piiriks on rühm. Jalaväe rünnakule laskumise signaaliks on toetustankide jõudmine vastase positsiooni eelservale.

Vasturünnakule asunud vastast rünnatakse jalaväe ja tankidega. Tankide tegevus on otsustav. Vastase vasturünnak tankidega likvideeritakse rügemendi ja pataljoni suurtükelt toetatud tankidega.

Jalaväe ja tankide lahingukord peab peatumatult vallutama vastase kaitsepositsiooni kogu sügavuse, kaasa arvatud suurtükiväe positsioonid. Kõik tangid teotsevad peatuseta kuni vastase lõpliku hävitamiseni. Vahepealsed koonduspunktid vastase positsiooni sisemuses pole lubatavad.

Kui tekkinud lõhesse suunatakse mehhaniseeritud jõud, siis ründajad peavad võimaldama läbipääsu. Mehhaniseeritud jõud tungivad vastase taandumisteedele.

Olukord, kus pealetungile asutakse joo-nelt, millel juba on loodud kontakt kaitse-asuva vastasega, on võimalik ja nõutav vastase positsiooni põhjalik uurimine. Sel juhul tangid või mehhaniseeritud üksused, mis on määratud kõvenduseks, koonduvad oote-positsioonele sellasel kaugusel, et nad oleksid tagatud vastase suurtükile ja vaatluse eest. Tankide siin asudes juhid toimetavad liikumisteede, lähte-positsioonide ja rünnakuriba luuret ja loovad koostöö jala- ja suurtükiväega. Liikumisteed ja lähtealused korraldatakse inseneriliselt. Lähtealustele asuvad tangid öösel enne kallaletungi, mis sünnib moondatult.

Kindlustatud positsioonide ründamine toimub eri instruksioonide kohaselt. Sellest võtavad osa keskmised ja rasked tangid.

Veekogude forsseerimisel esimestena viisatakse vastaskaldale suurtükiväe tulede kattel ujuvtanketid. Tangid ühes rügemendi- ja pataljoni-suurtükiväega ületavad veekogu esimese ešeloniga.

Kaitselahing.

Kaitse korraldamisel kaasajal tuleb arvestada vastase üleolevate jõudude rünnakut positsiooni kogu sügavusse. Seepärast on nõutav positsioonide organiseerimisel, et üheaegselt jalaväe lüüasaamisega eelserval:

- vastase tankidel ei võimalduks tungida positsiooni sügavusse;
- tankide sissemurde korral neid hävitada tt-relvadega, püüdes samal ajal eraldada nendest jalaväge ning see sundida peatuma;
- sügavusse tunginud tangid hävitada suurtükiväetule ja tankide rünnaku-ga.

Kaasajal kaitse peab olema esmajoones tangivastane, koosnedes suurtükiväe ja tt-relvade tuledest, mis on kokkukõlastatud looduslike ja kunstlike tõkete ja miiniväljade süsteemiga. Kaitsevööndi eelserva, löögi-gruppide asukohtade ja suurtükiväe positsioonide valikul on domineerivad nende soodsus tangivastase võitluse organiseerimiseks. Vööndi sisemuses luuakse tangivas-

tased rajoonid, mis on okupeeritud löögi-gruppidele, — suurtükiväe positsioonide ja komandopunktide kaitseks. Tangivastased rajoonid on sõरिकujulised, vahed nendes on kaitstud tt-relvadest. Tangivastane suurtükivägi eelserval kaetakse tangivastaste takistustega ja sügavuses tangivastaste rajoonidega. Osa tt-relvi paigutatakse vastas-längudele ja varjete taha. Kraavid, miiniväljad ja muud takistused peavad olema tt-relvade tule all ja varjatud vaatluseks rindelt.

Tangivastased põhirajoonid määrab diviisi ülem, täiendavalt rügemendi ülem.

Tankide vastu võitlev jalavägi peab teadma, et kaevikus viibimisel osutub tank temale väheseks ohuks. Samal ajal jalavägi oma relvadega on võimeline võitlema tankidega. Kuid jalavägi peab alati meeles pidama, et tema peamiseks vastaseks on vastase jalavägi. Jalavägi peab arvestama, et tangi vaatlusvõimalused on piiratud ja ühendusepidamine oma jalaväega raskendatud; seepärast tuleb püüda jalaväge tankidest lahutada ja teda lüüa tulega.

Tankide rünnaku tagasilöömisest kaitsevööndi eelservale võtab osa kogu suurtükivägi, juurde arvatud ka naaberlõigud, kus pole tankide rünnakut.

Momendist, mil tankidel õnnestub tõkete-tuledest läbi tungida ja nad satuvad lähimaa-võitluse suurtükide tule alla, kannab suurtükiväe mass oma tuled ründavale suurtükiväele ja tanke saatvale suurtükiväele.

Diviisi ja rügemendi ülemate käsutuses peab olema liikuv tt-relvade varu, mis oleks kasutatav vastase tankide pealöögisuunas.

Tangid kaitsele kuuluvad löögigrupi, see on varu koosseisu. Tangipataljonid peavad tundma põhjalikult maastikku vastase tankide võimaliku tegevuse mõttes; peavad teadma, kus asuvad miinitõkked, moondatud kraavid, muud tõkked ja tt-relvad. Aega olles tankidele kaevatakse vasturünnaku lähte-positsioonil kraavid varjumiseks.

Inseneriväeline positsiooni ettevalmistus tangitõrjeks seisneb:

- maastiku soostamises eelserva eel ja positsiooni sisemuses;
- nõlvade järsustamises;
- kraavide kaevamises, mis soovitav moondada;
- miinitõkete valmistamises jne.

Takistuste süsteem täiendatakse vale-ehitistega. Takistused tuleb korraldada kogu kaitsevööndi sügavuses.

Diviisi ülem organiseerib tangivastased rajoonid. Rügemendi ülem määrab tangiohtlikud suunad ja annab juhiseid suurtüki-

väe ülemale tangitõrje korraldamiseks üksikute suurtükkidega. Pataljoni ülem määrab tt-vahenditele ülesanded.

Sissemurde korral rügemendi ülem nihutab ette oma liikuva tangitõrje varutankide vastu, kuna tangivastase rajooni tt-relvad püsivad kohal ja kaitsevad rajooni igast suunast. On vastase tangid tunginud positsiooni sisemusse, siis viskab diviisi ülem neile vastu oma liikuva tt-relvade varu, tangid ja koormab neile suurtükiväe tule tankide eraldamiseks jalaväest.

Taandumisel kasutatatakse mehhaniseeritud jõude aktiivselt löökideks pealetungija tiibadele ja seljataha.

Õõsel on ulatuslikum tankide tegevus takistatud pimeduse tõttu. Neid kasutatatakse lühikesteks löökideks vangide võtmiseks täiesti tuntud olukorras.

Talvine olukord raskendab tankide lahingulist kasutamist. Nende tegevus on mõeldav, kui lume sügavus ei ületa 30 cm. Tehnilised väed vajavad talviseks tegevuseks erilist ettevalmistust, ilma milleta nad kujunevad sõjaväele ainult liigseks koormaks.

Mägisel maastikul on tangid eduga kasutatavad kuni pataljoni suurustes üksustes; välja arvatud eriti raskelt läbipäasetavad teedeta rajoonid. Kiirus väheneb ja kütteenaine kulu suureneb.

Üldse lahingutes eriolukordades on kasutatavad tangid vaid piiratud ulatuses.

Kokkuvõte.

Tankidele on antud teiste relvaliikide peres väärikas koht. Kui määrustikku läbib punase niidina vastase jõudude purustamise ja hävitamise ning aktiivsuse nõue igas lahinguolukorras, siis selle nõude täitmisel tundub tankidele langevat vastutavam osa. Tankide osavõtul lahingust vähenevad suurtükiväe tuledega ettevalmistamise normid. Suurtükiväe tulede raskus kandub tankidele teerajamisele ja nende kaitsmisele. Maksimusele on pääsenud prantslaste tõekspidamine: suurtükivägi kaitseb ja rajab teed tankidele, tangid kaitsevad ja rajavad teed jalaväele ja jalavägi pearelvaliigina vallutab maastiku. On nõutav väga tihe ja täpsustatud koostöö jala-, suurtüki-, lennu- ja inserivägedel tankidega. Lähimaa tegevuses koostöö rajajana on esile tõstetud pataljoni ülem ja kaugetegevuses diviisi või korpuse ülem. On esile tõstetud nõue — tanke kasutada ainult kõigiti soodsas ja põhjalikult läbiuuritud olukorras. Tangid jaotatakse endise kolme asemel kahte gruppi, kuna üles-

anded jäävad küllaldase arvu tankide olemasolul endisteks, see on — jalaväe otsene saatmine, jalaväe kaugetoetamine ja kaugetegevus, mis peab võimaldama vastase positsiooni vallutamise kogu sügavuses. Jalaväe kasuks tank valmistab läbipääsud tõketesse ja surub maha automaatrelvi. Enamikul juhtumel teotsevad kerged tankid, kuna keskmised ja rasked astuvad tegevusesse ainult kindlustatud positsiooni vallutamisel.

Motoriseeritud üksuste tegevust määrustik käsitleb vähe. Mehhaniseeritud üksuste all enamikus mõistetakse tanke, ehkki peab arvama, et sinna kuuluvad ka iseliikuvad suurtükid, tehnilised vahendid ja transporteritele paigutatud laskurosad. Vastavaid mõisteid määrustik ei anna.

Tangid esinevad rühmade, kompanite ja pataljonidena. Tangipataljonid näiliselt moodustavad mehhaniseeritud brigaadide tuumad, millele lisanduvad abivägedena teised mehhaniseeritud ja motoriseeritud relvaliigid. Kaugetegevusel tangid näiliselt teotsevad mehhaniseeritud brigaadide koosseisudes.

Motomehh-üksusena nähtavasti esineb diviisi luurepataljon, koosnedes tanketidest, soomusautodest, suurtüki-, jala- ja inseriväe vähematest üksustest.

Tangitõrjele on antud kõigis lahinguolukordades väga suur tähtsus. Kaitsepositsiooni valikul on peanõudeks soodsus tangitõrjeks. Positsioonide kindlustamisel langeb peaarõhk tangivastase kaitse organiseerimisele. Tangitõrjesüsteem peab evima sügavuse. Korraldatakse diviisi ülemalt määratud kohtades tangivastase võitluse rajoonid. Diviisidel ja rügementidel on liikuvad tangitõrjereelvade varud, nähtavasti iseliikuvad tt-suurtükid. Tankide rünnaku korral kogu kaitse raskus kandub tankide vastu võitlemisele, millest peavad võtma osa kõik relvaliigid, eriti aga kõik saadavalolev suurtükivägi. Vastase tankide ilmumise õigeaegsele avastamisele on pööratud väga suur tähelepanu. Tangivastane võitlus on kõigis olukordades väga täpsustatud.

Vaatamata tankidele sellase suure tähtsuse omistamisest, jäävad siiski jala- ja suurtükivägi endiselt lahingukäigu kandvateks otsustajateks.

Määrustikus pole leidnud veel käsitlemist viimaste sõdade kogemused tankide lahingulise kasutamise ja nende vastu võitlemise aladel, kuid sellest hoolimata tuleb arvata teda kaasaja moodsamate eeskirjade hulka neil aladel.

Lendurilt nõutavad tervislikud tingimused.

San.-n.-leitnant G. Kull.

Et lendamine ja õhu vallutamine inimeste poolt areneb jõudsasti, siis on huvitav vaadelda neid tervislikke nõudeid, mida nõuab inimeselt lendamine ja lennuki juhtimine. Need tervislikud nõuded on väga mitmesugused ja laialdased. Kuigi ka teistel spordialadel inimeselt nõutakse tervislikke eeltingimusi, siis lennuspordi kohta need nõuded on teissugused ja kaugelt suuremad. Näiteks ei ole sugugi vajalik lendamisel nii väga panna rõhku lihastikule, kuid väga tähtsad on teatud kindlad kehalised ja vaimsed omadused. Seetõttu on ka arusaadav, et lenduril, olgu ta siis sõjaväe, reisi- või spordilendur, peab olema väga täpsalt määritletud kehalised ja vaimsed omadused, kui lubada lenduriks õppimist ja lendamist. Ka on vajalik lenduritele sagedane arstlik kontroll, et kõrvaldada tekkinud puudusi ja tarbekorral keelata lendamist juba aegsasti.

Omadused, mis peavad olema inimesel, kes tahab saada lenduriks ja olla lendur, on üldised kehalised, meelelised ja vaimsed.

Üldised kehalised omadused on määritletud lendurile rohkem kui mingil teisel kutsealal. Juba keha pikkus ei tohi olla üle 190 ja alla 160 cm, sest vastasel korral võib tekkida raskusi juhiste käsitlemisel. Nagu eespool tähendatud, ei evi suurt tähtsust lihaste jõud, palju tähtsam on väledus ja elastsus. Lendur peab suutma valitseda keha üle niipalju, et ta saaks vabalt välja tulla harjumata seisunditest. Viimase harjutamiseks on soovitatav lenduritele riistvõimlemine, kuna riistvõimlemine nõuab kiiret seisundite muutmist. Siin inimene harjub ruumilise orienteerumisega igas seisundis, mis on eriti tähtis sõjaväelenduril, et olla kaitstud üllatuste eest.

Nahk peab olema puhas haigustest ja suuteline kohanema temperatuuri kõikumistele, sest maapinna ja kõrguste temperatuuride vahe on suur. Nahahaigused takistavad üldisi kehalisi funktsioone.

Tähtis on ka hingamiselundite seisukord. Hingamine läbi nina peab toimuma vabalt. Ei tohi olla kalduvusi nohuks ja muudeks nina limanaha turseteks. Nina limanaha tursete tõttu on ninakoobaste õhuvahetus puudulik. Sellases seisukorras kõrguses kiirel õhurõhu muutumisel võib tekkida äge peavalu.

Kopsud peavad olema suure õhumahuga, muidu kõrguses viibimisel, kus tavaliselt õhk hõredam, võib tekkida organismis hapnikuvähesus, mis põhjustab tugevat hingeldamist ja isegi hingematmist. Kopsud peavad olema täiesti terved. Lenduriks ei või olla ka hästi paranenud kopsuhaige, sest kõik lenduril ette tulla võivad pingutused, rinnakorvi pigistused, tõmme vöö kohal (langevarjuhüpe) jne. kutsuvad esile kopsuhaiguse harilikult uuesti.

Vaevalt vähema tähtsusega on ka südame seisukord. Kõrguses hapnikuvaeses õhus iga kehaline liigutus nõuab südamest suurendatud tööd. Seepärast lennukid konstrueeritakse nõnda, et lenduril ei ole vajalik teha ühtegi liigset liigutust. Paljud lennuõnnetused suurtes kõrgustes tekitavad kahtlemata lenduri kehalise jõu äkilisel ülesütlemisel, ilmneb tugev väsimus ka pärast kergest tegevust. See on umbes nii nagu mürgitustel mitmesuguste gaasidega, kus liigutus peab olema võimalikult minimaalne. Näiteks gaasiga mürgitatu ei tohi kääia ise, vaid teda tuleb kanda, sest muidu tekib organismis hapnikupuudus. Hingamine hoiab vesinik-ioonide kontsentratsiooni veres püsivana. Töö tagajärjel tekib kudedes piimhape, mis tarvitab hapnikku, et muutuda glükokeeniks. Keha peab olema suuteline pidurdama happe tekkimist. Siin avaldab organismile soodustavat mõju suhkur, kahjustavalt selles suhtes mõjuvad kehalised pingutused ja alkohol. Viimased avaldavad mõju veel mõni aeg tagantjärele.

Hingamiselundid ja süda peavad olema lenduril igapidi terved just viimatinimetatud hädaohtude, õieti peidetud hädaohtude tõttu.

Kergekujuline südame neuroos, mis inimesel arenemisaastatel on sagedane nähe, ei kahjusta südame tegevust. Pikaldase pulseerimistüübiga süda näitab sagedasti tugevaid jõureserve. Ka kergesti muutliku tegevusega pulss hingeliselt kergesti ärrituvate inimeste juures ei tähenda veel südame tegevuse puudulikkust. Just ruttu ja elavalt reageeriv psüüh elava iseloomuga inimeste juures on lendamisel eelistatavam kui pikaldase reageerimisega flegmaatiline psüüh.

Sisemised haigused, mis väljenduvad valuhoogudes, muudavad inimese lenduriks

kõlbmatuks. Seedimine peab olema täiesti korras, eriti ei tohi olla kalduvust gaaside tekkimiseks soolte traktis. Kõrguses hõredas õhus gaasid paisuvad. Umbes 500 m kõrgusel on sisemiste gaaside maht juba 100% suurem võrreldes gaaside mahuga merepinna kõrgusel. Kui nüüd arvestada, et gaaside tekkimist suuremalt osalt saab vältida teatavate toitainete tagasihoidliku tarvitamisega, siis võiks ütelda, et gaaside tekkimisest hoidumine on teatud mõttes ka iseloomu küsimus. Lendur peab evima külaldasel määral tahtejõudu, et tarbekorral loobuda teatud toitainetest.

Närvisüsteem peab olema lenduril täiesti terve ja vastupanuvõimeline. Ei tohi olla kalduvusi närivaludeks. Viimased harilikult ilmnevad tugeval kujul ja see mõjub segavalt lennuki juhtimisele. Samuti kalduvus peavaludeks, migreenid, hüsteerilised ja neurasteenilised reaktsioonid ja sümptoomid muudavad inimese lenduriks kõlbmatuks.

Eriti tugevad tervislikud nõuded lenduritele on tundeorganite suhtes. Lenduril peab olema täieline ja vigadeta nägemine. Näiteks lindudel on eriti hästi arenenud silmad. Lennul on ju valitsev silm. Lenduril peavad olema mõlemad silmad normaalse tegevusvõimega, kuna muidu võib jääda puudulikuks kauguse hindamine, viimasest aga peamiselt oleneb kindel maandumine. Ühesilmaline, kõõritaja või ühe silmaga puudulikult nägija ei taju kaugust stereoskoopiliselt, vaid peab seda otsustama objektide suuruse järgi, mis võib olla väga petlik. Nägemisväli peab olema normaalne mõlemal silmal, see on eriti tähtis rivilenus, kus kitsama nägemisvälja tõttu võib tulla masinate kokkupõrkeid.

Värvipimedust lenduril ei tohi olla. Sellel ei ole küll tähtsust lennudevõimete suhtes, kuid tähtsus on siin valgussignaalide, samuti maapinna piltide õiges mõistmises, mis on eriti tähtis sõjaväelenduril sõjategevuse vaatlejana.

Kerged refraktsiooni anomaaliad, mida klaasidega täielikult saab korrigeerida, ei sega lendamist, kuid klaasid võivad puruneda, saada märjaks või õliseks. Seepärast lendur siiski peab olema võimeline korrigeerimata nägemisega maanduma. Korrigeerimata nägemisteravus mõlemal silmal peab olema vähemalt 0,7. Lenduril peab olema kindel nägemisvõime ka videvikus ja öösel, ta ei tohi olla „kanapime.“

Kuulmine lenduril ei evi esijärgu täht-

sust, sest mootorimüra ja tuul teevad kuulmise võimatuks. Telefon ja raadio ei nõua ka eeskujulikku kuulmist. Tähtsus on siin keskkõrval ja kuulmeõõnel. Kuulmeõõs on õhkuisaldav kapsel, mis normaalolekus on ühenduses nina-kurgu ruumiga suletud kanali kaudu. Kurguruumi lihastik kinnitub kanali seintele ja kokkutõmbudes avab kanali. Kui on katarrid nina-kurgu ruumis ja kanalis (limanahad tursunud), siis lihastiku kokkutõmbumisest ei ole veel küllalt kanali avamiseks. Viimane seisukord võib tekitada lendamisel ebamugavaid häireid. Juba tõusul umbes 50 m kõrgusele võib tekkida kõrvas häired. Kuulmenahk surutakse väljapoole, tekib ebamugav rõhumine kõrvades ja kuulmisvõime langeb tunduvalt. Seda rõhumist kõrvades saab tasakaalustada neelamisega ja haigutamisega. Kuulmeõõnes kõrgema rõhu all olev õhk kaob teataval määral iseenesest läbi kanali. Kõik see tekib sellest, et kõrgemal väline rõhk on madalam kui sisemine, mis jääb endiseks. Hoopis vastupidine nähe tekib laskumisel. Kõrguses mõni aeg viibides tasakaalustub nii sisemine kui väline rõhumine. Laskumisel aga rõhub väline suurenev õhusurve kanali seinad kokku ja ilma aktiivse kanali avamiseta ei saa tagasi tasakaalu. Tasakaalu saavutamine on seda raskem, mida kauem püsib tasakaalutus. Limanaha turse korral tasakaalustamine ei teostu üldse. Selle ventiilmehhanismi rikke tõttu võib tekkida kõrgustest kiirel laskumisel ägedaid valusid. Siin tuleb arvestada ka harjumist. Vilunud lenduril kuulmenahk harjub nende pingutustega ja kogu see ventiilmehhanism töötab korralikult.

Kõrvas asub veel nn. vestibulaarorgan, mis ruumilisel orienteerumisel teisejärgu tähtsusega, võrreldes silmaga. Kui lenduril puudub võimalus kasutada silmi (pimed), siis juhtimine ja kursihoidmine ilma näiteabinõudeta on võimatu. Vestibulaarorgan on silmale abiks fikatsioonpunkti hoidmisel liikumise juures.

Tähtsam näib olevat nn. otolith-süsteem kõrvas, mis lindudel on palju paremini arenenud kui inimesel ja annab selles suhtes lendamisel lindudele paremust. See süsteem annab telje orienteerumisel ruumis, kuid igatahes mitte absoluutselt. Mida paremini on arenenud inimesel otolith-süsteem annab telje orienteerumisel ruumis, heaks purilenduriks, sest purilendur peab hästi tundma, kas teatud õhukihid teda alla suruvad või üles tõstavad.

On arvamusi, et see nn. otolith-aparaat (-süsteem) on süüdi merehaiguse ja õhuhaiguse tekkimises, sest igasugune kõikumine selles aparaadis (süsteemis) tekitab üliärritust. Siin on tegemist ka harjumusega, keha harjub igasuguste kõikumistega ja võnkumistega. On inimesi, kellel on kalduvus mere- või õhuhaiguseks. Neid inimesi ei tohi lubada õppida lenduriks, sest inimene ei saa valitseda selle haiguse üle ja haiguse tekkimisel õhus võivad olla kurvad tagajärjed.

Väga suure tähtsusega ja piinlikult kontrollitud peavad olema nõuded inimese psüühile lendamise kõlblikkuse suhtes. Kehalised ja meelelised puuded on enam-vähem kindlaks määratavad mitmesuguste aparaatide abil, kuna psüühilist puuet ei saa määrata kindlaks mingi aparaadiga. Mõnda psüühilist puuet saab kindlaks teha veel objektiivselt, kuid suuremat osa psüühilistest puuetest ei saa teha kindlaks sellaselt ja harilikult need ilmnevad siis, kui juba on hilja.

Meie peaksime lubama lennata ainult neil inimestel, kes suurima tõenäosusega on psüühiliselt selleks tõesti võimelised, muidu see maksab palju inimelusid ja masinaid. See on lendurile esitatud nõudmistes punkt, kus ainult arst võib ütelda oma sõna, kuid otsustajaks peab olema siin eriarst psüühilisel alal. Tema ülesanne on aga väga raske ja vastutusrikas. Psühhotehnilistes instituutides olevate aparaatidega ei ole siiski võimalik lugeda inimese hinge, sest inimese hing ei ole mitte masin. Siin eriarst peab tungima iga üksiku inimese hinge peensustesse ja üksikasjadesse, et ta võiks saada kindla pildi inimese psüühilisest seisukorrast.

Vahet tuleb teha psüühilistes nõudmistes spordilenduri, reisilenduri ja sõjaväelenduri suhtes. Spordilendur on ainult oma elu ja masina eest vastutav, reisilenduril on juba suurem vastutus, sest tema peab vastutama reisijate elu eest. Kuid kõige suurem vastutus lasub siiski sõjaväelenduril sõja korral; see on vastutus riigi julgeoleku ja tuleviku eest. Seepärast psüühilised nõudmised sõjaväe lenduri suhtes peavad olema väga suured, ühtlasi sagedasti ning täpsalt kontrollitud. Healt sõjaväelendurilt nõutavad omadused ei olene mitte niipalju kehalistest omadustest, kui just psüühilistest ja iseloomulistest omadustest.

Raske on täpsalt määrata, missugused peaksid olema lendurilt nõutavad omadused, kuid üldiselt heal sõjaväelenduril peavad olema järgmised omadused: rahulikkus, külmaverelisuus, enesekindlus, kohusetunne, ühtlasi ohvrimeelsus ja vaimustus ning kiire otsustusvõime.

Sõjaväelendurile ja spordilendurile ei seata kunagi ühesuguseid nõudeid, kuid ka spordilenduriks õppima lubatagu ainult inimesi, kes vastavad psüühilistele nõuetele ja selles küllaldaselt katsetatud. Lennuõnnetused, mis olenevad inimestest, mitte masinast, on suuremalt osalt tingitud just psüühilistest puuetest. Selle silmaspidamine on meil kui väikerahval väga tähtis. Meil on iga inimelu ja ka iga odavamgi lennuk suhteliselt palju suurema väärtusega kui suurrahvastel. Seepärast toimugu meil lendurite valik tugevama kontrolli läbi.

Need on lühidalt ja üldjoontes tervislikud tingimused, millele peab vastama inimene, kes tahab valida endale lendurikutse. Siia juurde kuuluvad veel iga ühe individuaalsed omadused, mida ei ole võimalik loetleda siin üksikasjaliselt.

Ülevaade laskerekorditest.

Kapten A. Rääk.

Ülemaailmse Laskurühioni ametliku häälekandja (Bulletin Officiel de L'union internationale de Tir) nr. 50—15. 11. 37. a. on toodud ühes möödunud aastal Helsingis peetud MM-laskevõistluste tagajärgedega kõik praegused laskeala maailmarekordid. Et need rekordid jäävad püsima vähemalt kuni 1939. a. Luzernis peetavate

võistlusteni, ei ole liigne teha neist lühike ülevaade.

Maailmarekorditena arvestatakse 9 meeskonna- ja 13 individuaalrekordit. Üheksast meeskonna-maailmarekordist on Eesti nimel — 4 ehk 44,5%, Soomel — 3 ehk 33,3% ja Šveitsil — 2 ehk 22,2%.

Seejuures on Eesti nimel tähtsaim re-

kord — v a b a p ü s s k o l m e s t a s e n d i s t. Sel alal Eesti meeskond esimesena laskespordi ajaloos ületas 5500 silma piiri, tõstes rekordit 38 silma võrra.

Veel on Eesti käes raskeima asendi rekordid — püsti vabapüssist ja väikekal. püssist. Eesti meeskond tõstis Helsingis vabapüssi püstitasendi rekordit 9 ja väikekal. rekordit 39 silma võrra.

Vabapüssi neljast meeskonnarekordist on Eestil 2 ja Soomel 2 rekordit. Väikekal. püssi kolmest rekordist on Eestil 2 ja Soomel 1 rekord. Sõjapüssi ja vabapüstoli meeskonnarekordid on Šveitsi käes.

Eesti meeskonnad, kelle nimel on maailmarekordid, koosnesid järgmistest laskuritest:

- vabapüss kolmest asendist: E. K i v i s t i k, G. L o k o t a r, H. K i v i o j a, A. K u k k ja A. L i i v i k;
- vabapüss püsti — sama meeskond;
- väikekal. püss püsti asendist: G. L o k o t a r, E. K i v i s t i k, A. K u k k, A. L i i v i k ja A. R u l l;
- väikekal. püss lamades asendist (Roomas 1935. a.): G. L o k o t a r, E. R i k a n d, V. J a a n s o n, J. V i l b e r g ja E. S e r e n.

Kolmeteistkümnest individuaal-maailmarekordist on Soome nimel 4 ehk 30,7%, Prantsusel — 3 ehk 23,1%, Eestil — 2 ehk 15,4%, Šveitsil — 2 ehk 15,4%, Rootsil — 2 ehk 15,4%.

Seejuures on Eesti laskuri E. K i v i s t i k u nimel tähtsaim — vabapüssi kolmeasendi rekord 1124 silmaga.

Kokku 22-st maailmarekordist on Soome nimel 7 ehk 31,8%, Eestil — 6 ehk 27,3%, Šveitsil — 4 ehk 18,2%, Prantsusel — 3 ehk 13,6%, Rootsil — 2 ehk 9,1%.

Suurrahvaste inglaste, sakslaste, itaallaste jne. nimel pole ühtegi maailmarekordit.

Vabapüssi individuaalrekorditest on Soome laskurite nimel 2, Eestil 1 ja Rootsil 1 rekord.

Väikekal. püssi rekorditest on prantslastel 3 ja Eestil 1 rekord.

Sõjapüssist on Soomel 2 ja Šveitsil 2; vabapüstolist Rootsil 1 rekord.

Seega vabapüssi rekordid on erandita põhjamaalaste käes. Sõjapüssist võistlevad põhjamaalased ja šveitslased, kuna väikekal. püssist on kolmveerand rekordeid

prantslaste käes. Vabapüstolist on Rootsi suurmeister T. U l l m a n n olnud ületatamatu.

M a a i l m a r e k o r d i t e t a b e l näeb välja praegu sellasena, nagu toodud kõrvaloleval leheküljel, kus võrdluseks esitatud ka Eesti rkordid.

Nagu tabeli andmetest näha, on Eesti laskerekordid maailmarekorditest paremad 5, maailmarekorditega võrdsed 8 ja maailmarekorditest vähemad 9 alal. Seejuures väikekal. püssi individuaalrekordid on erandita paremad maailmarekorditest. Väikekal. püssi kolmest meeskonnarekordist on 2 võrdsed maailmarekorditega. Vabapüssi neljast meeskonna-rekordist on 2 võrdsed maailmarekorditega; nelja ala individuaalrekordist on 1 parem ja 3 võrdsed maailmarekorditega. Vabapüstoli-rekorditest ei küüni veel kumbki maailmarekordini. Sõjapüssi viiest rekordist on 1 võrdne maailmarekordiga. Seega eesti laskurite tugevamateks aladeks on vabapüss ja väikekal. püss, kuna sõjapüssi ja vabapüstoli alade saavutused ei küüni veel nende tasemele.

Meie suurema konkurendi, Soome, vabapüssi individuaalalade rekordid on Eesti rekorditest vähe paremad. Väikekaliibri-püssist jäävad aga soomlased igal alal maha. Seejuures on Soome Laskurliidul rohkem võistlusi, mis võimaldavad rahvusrekordite püstitamist.

Üldiselt tuleks ka meie Laskurliidul rahvusrekordite püstitamise võimalust laiendada. Näiteks Inglise Väikekal. Liidu poolt korraldatud ülemaailmsedel klubidevahelistel võistlustel on Eesti meeskonnad saavutanud kuni 20 silma üle praeguse Eesti (ühtlasi maailma-) rekordi, kuid praegu maksvate määruste järgi seda Eesti rekordiks ei loeta, kuigi võistlused toimuvad Laskurliidu juhatuse otsese kontrolli all. Seega nagu usuksid inglased meie laskurite tagajärgedesse rohkem kui meie ise. Ka võiks Laskurliit korraldada igal aastal ühe ühingutevahelise võistluse viiemeheliste meeskondadega sõjapüssist, väikekal. püssist ja võimaluste piirides ka vabapüssist. Laskmine sünniks MM-võistluste määruste kohaselt Laskurliidu juhatuse kontrolli all ja tagajärjed tuleksid arvestamisele Eesti rekorditena.

Rahvusvahelistel võistlustel mitteesinevatel aladel on E. Laskurliidu rekordid järgmised.

T ä p s u s s õ j a p ü s s, 3×20 l a s k u

Maailmarekordite tabel.

Ala	Maailmarekordid	Eesti rekordid
Vabapüss 300 m		
Meeskonnarekordid:		
kolmest asendist	Eesti, Helsingis 1937. a. — 5526 s.	Rahvusmeeskond, Helsingis 1937. a. — 5526 s.
püsti „	Eesti, Helsingis 1937. a. — 1752 s.	Rahvusmeeskond, Helsingis 1937. a. — 1752 s.
põlvelt „	Soome, Roomas 1935. a. — 1866 s.	Rahvusmeeskond, Helsingis 1937. a. — 1856 s.
lamades „	Soome, Lvovis 1931. a. — 1923 s.	Rahvusmeeskond, Helsingis 1937. a. — 1918 s.
Individuaalrekordid:		
kolmest asendist	E. Kivistik, Eesti, Helsingis 1937. a. — 1124 s.	E. Kivistik, Helsingis 1937. a. — 1124 s.
püsti „	O. Elo, Soome, Helsingis 1937. a. — 362 s.	A. Kuk, ELMV 1937. a. — 365 s.
põlvelt „	B. Rönmark, Rootsi, Granaadas 1933. a. — 381 s.	E. Kivistik, Helsingis 1937. a. — 381 s.
lamades „	S. O. Lindgren, Soome, Lvovis 1931. a. — 393 s.	V. Jaanson, ELMV 1933. a. — 391 s.
Vabapüstol 50 m		
Meeskonnarekord:	Šveitsi, Stockholmis 1929. a. — 2651 s.	Rahvusmeeskond, Helsingis 1937. a. — 2604 s.
Individuaalrekord:	T. Ullmann, Rootsi, Helsingis 1937. a. — 555 s.	N. Viru, ELMV 1937. a. — 543 s.
Väljekalibri püss.		
Meeskonnarekordid:		
püsti asendist	Eesti, Helsingis 1937. a. — 1852 s.	Rahvusmeeskond, Helsingis 1937. a. — 1852 s.
põlvelt „	Soome, Lvovis 1931. a. — 1909 s.	Rahvusmeeskond, Roomas 1935. a. — 1897 s.
lamades „	Eesti, Roomas 1935. a. — 1964 s.	Rahvusmeeskond, Roomas 1935. a. — 1964 s.
Individuaalrekordid:		
kolmest asendist	J. Mazoyer, Prantsuse, Helsingis 1937. a. — 1158 s.	A. Kuk, ELMV 1936. a. — 1161 s.
püsti „	J. Mazoyer, Prantsuse, Helsingis 1937. a. — 380 s.	A. Kuk, ELMV 1936. a. — 381 s.
põlvelt „	G. Lokotar, Eesti, Roomas 1935. a. — 389 s.	H. Kivioja, ELMV 1936. a. — 394 s.
lamades „	R. Durand, Prantsuse, Roomas 1935. a. — 398 s.	J. Vilberg, ELMV 1936. a. — 400 s.
Sõjapüss 300 m		
Meeskonnarekord:	Šveitsi, Helsingis 1937. a. — 2586 s.	Rahvusmeeskond, Helsingis 1937. a. — 2570 s.
Individuaalrekordid:		
kolmest asendist	O. Elo, Soome, Helsingis 1937. a. — 530 s.	G. Lokotar, ELMV 1936. a. — 525 s.
püsti „	Hartmann, Šveitsi, Stockholmis 1929. a. — 172 s.	K. Vilberg, Helsingis 1937. a. — 172 s.
põlvelt „	K. Zimmermann, Šveitsi, Helsingis 1937. a. — 185 s.	V. Jaanson, Helsingis 1937. a. — 175 s.
lamades „	Liuhala, Soome, Helsingis 1937. a. — 188 s.	V. Jaanson, ELMV 1936. a. — 186 s.

300 m: 3-st asendist P. Paas 561, püsti A. Limperk 182, põlvelt A. Lenk 189 ja lamades J. Vilberg 198 silma.

Muutmata sõjapüss: 200 m kiirendatud punktilaskmine — A. Reinwald 108 s., 100 m näpslaskmine — A. Reinwald 58 s. ja kahes eeltähendatud laskmises kokku — A. Reinwald 166 silma.

Vabapüss, 3×20 lasku 200 m: 3-st asendist H. Kivioja 560, püsti H. Kivioja 182, põlvelt A. Lenk 192 ja lamades V. Jaanson 196 silma.

Väljekal. püss, 3×20 lasku: 3-st asendist H. Kivioja 577, püsti A. Liivik 188, põlvelt H. Kivioja 196 ja lamades A. Jalak 200 silma.

Mõtteid vahekohtuteenistusest.

(Kol. Plewig, „Militär-Wochenblatt“ nr. 21 — 1937.)

Artikli autor leiab, et vahekohtuniku ülesannete täitmine taktikalistel õppustel osutub sageli tänamatuks ülesandeks nii vahekohtuniku enda kui ka väeosa silmis, ning püüab leida vastused küsimustele: a) milles peitub vahekohtunike tegevuse puudulik tagajärg ja b) kuidas on võimalik asja parandada.

Otsides aluseid vahekohtuteenistuse organiseerimiseks ja käsitamiseks, autor leiab, et vastavad eeskirjad annavad selle kohta küllalt selgeid juhiseid, kusjuures erilist tähelepanu vääriavad alljärgnevad nõuded.

1. Harjutuste juhataja võtab aluseks üheainsa väljaõppe-eesmärgi. Ühe harjutusega ei pea siduma liiga palju harjutusülesandeid.
2. Vaheajad lahingutegevuses võivad olla otstarbekad eriti seepoolest, et pidurdada rahu ajal peetavate harjutuste liiga kiiret läbivõtmist ja nad ajalisel kohandada sõjaolukorrale. Vahekohtunikud peavad kasutama neid vaheaegu tegevuste sisuliseks kontrollimiseks, relvade tulemõju ja laskemoonakulu kindlakstegemiseks, vahekohtuteenistuseks vajalike andmete hankimiseks jne.
3. Vahekohtunikud abistavad vastutavaid väeüksuste juhte üksuste kasvatus ja väljaõppe alal. Ainult hästi töötava vahekohtu kaudu saavutatakse harjutuse õppe-eesmärk.

Õppuste juhataja ülesandeks on soovitava õppe-eesmärgiga ettenähtud harjutuse teostamise tõenäolise käigu kindlaksmääramine ja hoolitsemine kõigi vahekohtunike tabava valiku ja nende ettevalmistamise eest eelseisvate ülesannete täitmiseks. Otsustamisvõimelisemad peavad olema eeskätt väeosa-vahekohtunikud, sest just nemad peavad osa võtma intensiivselt väeüksuse kasvatamisest ja väljaõppest harjutuse kestusel. Alati on otstarbekohasem määrata kompani- ja rühmaülemateks neid ohvitseri ja allohvitsere, kes veel vajavad täiendamist juhtimise alal. Seevastu sõjas kogunud ohvitserid, kes ka rahu ajal on korduvalt teotsenud väeüksustega, suudavad edukalt täita vahekohtunike ülesandeid, kuna

neis on rohkem arenenud relvade tulemõju ja lahingulise teotsemise hindamise võime. Rööbiti taktikalise ettevalmistusega vahekohtunik peab tundma ja oskama hinnata kõigi väeliikide organisatsioone, varustust, kasutamisi viise ja relvade mõju ruumiliselt ja ajalisel. Poleks kasu sellasest vahekohtunikust, kes täpsalt ei tea, mitu saatekahurit on teatud väeosal, millist mõju evivad rk ja kk kuulivihud ja tt-relvade tuli teatud kaugusel, mida näeb lendurvaatleja, kui palju vajatakse aega tule avamiseks teatud relvast, millise kiirusega liigub soomusmasin jne. Loetletud teadmistest üksi ei piisa. Vahekohtunike tuleb ette valmistada veel hoolikalt harjutuse eesmärgi saavutamiseks kas harjutuste juhataja või tema organite poolt ka harjutuse täitmise ajal. Ainult siis, kui vahekohtunik on järjesti pühendatud asja käiku, õppuste juhataja võib olla rahulik tegevuse arenemise pärast.

Väiksemate üksuste (kompani, pataljoni) harjutustel on õppuste juhatajal peagu alati võimalus reguleerida vahekohtunike tegevust.

Palju keerukam on vahekohtuteenistuse organisatsioon suuremates koondistes ja just seal tekivad tunduvad raskused eeskirja mõne pisiasja mittetähelepaneku tõttu. Eeskirjas leiame järgmised nõuded: „Peavahekohtunikud ja vahekohtustaabid juhatavad vahekohtunike-teenistust ribade ja maa-alade piirides, mida neile määrab õppuste juhataja. Vahekohtustaabile alluvad kõik antud maa-ala ulatuses teotsevad vahekohtunikud. Muudatused ribade või maa-alade suhtes, tarbe korral vastavate staapide ettepanekul, teeb õppuste juhataja. Sellased muudatused tuleb teha teatavaks aegsasti alluvatele väeosa- ja staabivahekohtunikele ning naaber-vahekohtustaapidele.“ Seega nõutakse väga palju organiseerimistööd, mida tegelikkuses vähe täidetakse. Harjutustel võib näha vahekohtunike, kes mõjuvate põhjusteta, arvestamata aega, ruumi, olukorda, vastase tulemõju jne., otsustavad tundmuste järgi. Ei ole võimatu, et kõrgemate vahekohtunikenad informeerivad alluvaid kohtunikke oma

vaadete kohaselt. Kui sellane otsus osutub tabavaks või juhatusesele vastuvõetavaks, siis harilikult seda küsimust enam ei puudutata. Läheb asi aga halvasti, näiteks — juhatus tahtis pidurdada siniste kallalitungi algust x kellajaani, kuid jalaväevahekohtunikud oma otsustega ergutasid punaste jalaväge enneaegseks tagasitõmbamiseks —, siis harilikult kujuneks asja käik järgmiselt. Kiiresti kohalesaadetud juhtimisohvitser või ohvitser peavahekohtu- või vahekohtustaabist korraldab kohapeal sassiläänud tegevust, saades suuremal või vähemal määral, olenevalt ametiastmest, kibedate märkuste osaliseks. Ka juhtub, et harjutuse arutusel märgitakse lühidalt, et vahekohtunike tegevus lakkas teatud ajal. Arutatakse üksikasjaliselt, kas üks või teine väeosa teotses hästi või halvasti, või õigemini, kas ühe poole kõigi väeosade tegevus ja koostöö vastas harjutus- ja õppe-eesmärgile. Miks üks harjutuseesmärk vahekohtunike otsuse tõttu kohapeal või üldulatuses vääratas, seda sageli ei juurelda. Selle tagajärjeks on tihti asjaolu, et ka järgnevate harjutuste juures esinevad samasugused nähted ja nii jääbki püsima vahekohtu ebapopulaarsus.

Vahekohtunikud teevad otsuseid kas väeüksuse piirides, kus nad alatiselt viibivad (rühm, kompani, pataljon) või, olles vahekohtunikena suuremate ülesannetega, isegi terves ribas. Kui nüüd sellane vahekohtunik kiiresti vahelduvas lahingusündmustikus peab jälgima sündmusi, kiiresti kaaluma ja täide viima otsuseid, siis ta peab olema äärmiselt liikuv ja sooritama ka pikki retki võimalikult lühikese ajaga. Kõigepealt ta peab jõudma alluvate vahekohtunike ja teotsevate raskete jalaväerelvade juurde ja võimaluse korral vastava naaber-vahekohtuniku juurde, eriti lahinguliste ootamatuste puhul. Seejärel ta liigub kohaliku juhi KP, et kirjeldada juhile tegevuspilti. Ta peab ette kandma oma vahekohtustaabile kujunemiselolevat otsust ja vastu võtma juhised uuteks tegevusteks. Alusteks neil juhtudel on üldolukord, mõlema poole suurtükiväe mõjuvus, kuhu on kaavatsetud suunata lahingumasinad, kus asub võitlusvalmis tangitõrje, lennuüksuste mõju ja kavatsused, tõkked jne. Sellaste andmete vahetamine peab toimuma kiiresti. Et kõike seda teostada, selleks vahekohtunik peab olema varustatud peale ratsahobuse ka maastiku-autoga.

On tähtis, et peavahekohtu- ja vahekohtustaabid püsiks kindlaksmääratud

kohas. Ratsa olles on vahekohtunikul võimatu leida maastikul asuvat vahekohtustaabi juhti. Peavahekohtustaap asub tavaliselt pidevalt ühes kohas, kuna aga vahekohtustaabi asukohad organiseeritakse maastiku ülevaatlikes kohtades, seega nad on kergemini ülesleitavad. Vahekohtustaapide juhid, arvestades jõudude vastastikust jaotust, relvade mõju, laskemoonaga varustamist ja maastikku, annavad väeüksuste vahekohtunikele selgeid juhiseid otsuste langetamiseks. Siia kuulub ka suurtükiväe mõjuvuse kiire teadustamine asjaosalistele väeliikidele ja väeosadele. Vanema suurtükiväe-vahekohtuniku ülesandeks mõlema poole juures on pidevalt informeerida peavahekohtustaapi ja asjaosalise vahekohtustaapi oma poole suurtükiväe tegevusest ja mõjutamisvõimalustest, kasutades selleks telefoni, sädetelegraafi või motoriseeritud sidevahendeid. On äärmiselt tähtis, et need otsuse võtmiseks tarvilikud alused saabuksid võimalikult ruttu jalaväe-vahekohtunike kätte.

Kogu vahekohtuteenistus on tihedalt seotud vahekohtustaabi liikuvusega. Seda ei tule mõista nii, et kriitilises lahinguolukorras vahekohtustaap kolib ümber ja jätab maha oma endisesse asukohta ainult teadete vastuvõtja ning ise sõidab kohale ja seal teeb otsuseid. Mida tõsisem on olukord, seda rahulikumalt ja asjalikumalt tuleb töötada. Küsimus, kelle kaudu ja millisel kiireimal teel on võimalik teadustada vanemaid väeosa-vahekohtunikke antud ribas, peab olema lahendatud viimse võimaluseni. Tuleb kaaluda põhjalikult, kas on kasulikum kutsuda asjaosalist väeosa-vahekohtunikku sidevõrgu juurde või saata kohale üks ohvitser küsimuste lahendamiseks.

Vastav eeskiri annab juhiseid vahekohtu ümbergrupeerimiseks erijuhtudel, milliste all on mõeldud: luureteenistus, lahinguvankrite kallalitung või tähtsa lahinguriba maa-ala mürgitamine. On jäetud mainimata edasi-tagasi hõljuv jalaväevõitlus, läbimurre, vastulöökk jne. murdmaastikul. Siin võib olla pidevalt asjaga kursis ainult kohapealne väeosa-vahekohtunik, mitte aga uuesti töölerakendatud vahekohtunik. Ei tohi unustada, et igasuguse lahingukeerise arutamiseks ja võitlejate lahingupäraseks ümbergrupeerimiseks on vajalik teatud aeg. Kui lahingupilt muutub liiga ebasõjaliseks, siis võiks vaid soovitada kogu tegevuse seismapanekut.

SCHOELLER-

BLECKMANN

TERASETEHASED A.-S.

Tööriistaterased

Kiirlõiketerased ja valmis tööriistad
(treiterad jt.)

Ehitusterased

Roostevabad, happe- ja tulekindlad terased

Hõbeterased

Terased igasugustele sõjatarvetele

Terased püssitorudele

Soomusplekid

Terasplekid ja -torud lennukitele

Kõvametall „Phönixit“

Keevitustrate autogeen ja elektr. keevitamiseks.

ESINDUS JA LADU:

K-m. ins. tehn. B.W. Schmidt & Ko, Tallinn

Kontor: Raua tän. 46-6, kõnetrakt 303-27

Ladu: Lai tän. 34, kõnetrakt 411-12

Veel väärivad mainimist järgmised tähelepanekud.

1. Teotsev väeosa, eriti jalavägi oma saaterelvadega, harilikult näeb vahekohtunikus ebasoovitavat ametisikut. Luureosade, kuulipildujate, tt-relvade, maastikul varjatult asuvate varude jne. juures tähistega varustatud vahekohtunikud avastavad vastasele neid asukohti, mis muidu suure hoolega on moondatud ja varjatud. Nii kaua kui vähegi võimalik peavad vahekohtunikud ennast kohandama lahingulisel olukorrale. Nende tähelepanu olgu pidevalt juhitud vastasele, oma väeüksuse sõjapärasele ülespidamisele ja kõrgemale väeosa-vahekohtunikele, kes neid aeg-ajalt informeerib lahinguolukorrast. Vanema vahekohtuniku lähenemisel alluvad kohtunikud peavad ennast avastama. Sageli aga nähakse võimatut pilti: vahekohtuniku sõiduki lähenedes kogunevad tema juurde nii ratsa kui jalgsi ümbruskonnas viibivad vahekohtunikud silmapaistvate tunnusmärkidega. Tagajärg on see, et vastane seal, kus ta senini ei näinud osavasti lähenenud löögiüksust või kaitsejoont, näeb või aimab nüüd kõik. Tegevus on õige, kui vanim väeosa-vahekohtunik ratsutaks sõiduki juurde, võtaks teatise vastu ja jätkaks lii-

kumist, andes vahekohtunikele korraldused edasi võimalikult varjatud kohas. Seega vahekohtunikud peavad olema eeskujulikult varjatud ja märkamatuks liituma oma üksustega. Nad peavad halastamatult määrama väeüksusele kaotusi, siis kui võitlev üksus teotseb või asub ebalahinguliselt, vastasel korral vahekohtuniku ebalahinguline ülespidamine lahinguväljal mõjutab ka väeüksust.

2. Päev enne harjutuste algust toimub kavatsatud harjutuse sündmustiku kaalumine juhataja poolt, millest võtavad osa ka vahekohtustaabi- ja mõned erivahekohtunikud. Selleks, et luua endale selget pilti harjutuse tegevustikust, vahekohtunikud peavad tundma nii oma kui vastaspoole olukorda. Pärast juhataja poolt peetud läbirääkimist algab vahekohtustaapide juhtide poolt vahekohtuteenistuse organiseerimistöö, mis toimub ülalt-alla. On tarvis kindlaks määrata, kes olemasolevatest vahekohtunikest kannab vastutust lahinguriibas ja seega evib otsustamise õigust. See isik peab leidma vahendi ja võimaluse informeerida antud ribas teotsevaid alluvaid vahekohtunikke veel enne harjutuse algust, hiljemalt aga kogunemise või väljaastumise ajal. Ainult siis, kui see on täidetud suu-

rima hoolega, võib loota tegevuse kokkukõla harjutuspäeval. Ka madalaim vahekohtunik peab teadma, kes nimelt on küsimuste lõplikuks otsustajaks tema tegevuspiirkonnas. Samal alusel peavad toimuma nii päeval kui öösel peetavad läbirääkimised vahekohtustaapide ja vahekohtunike vahel.

3. Kõik vahekohtustaabi lahinguriba muudatused, mis on tingitud kallaletungija rännakueesmärgi või kaitsja taandumise jne. muutmistest, peavad olema määratud juhatuse poolt või esitatud vahekohtustaabit; kui väga tähtsad ja kiire iseloomuga teated nad tulevad viivitusega teatavaks teha vastutavatele vahekohtunikele. Kui sellasel juhul kaks kõrvuti töötavat vahekohtustaapi ei saa teateid tekkinud muudatustest võimalikult üheaegselt, siis võib tekkida kergesti väärotsustamisi ja vaidlusi.

Küsimuse kohta — mil viisil on võimalik asja parandada — autor tuleb järgnevatele otsustele. Samal viisil kui väeüksusi talveperioodil õpetatakse ja ette valmistatakse harjutusteks ja nagu teosta-

takse sõjamänge ja harjutusi kaardil, nii peab ka kõigi väeliikide ohvitseri ja allohvitseri plaanikindlalt ette valmistama vahekohtuteenistuse alal, võttes abiks näiteid tegelikust elust. On otstarbekohane võtta aluseks viimane harjutus, millest on säilinud värsked mälestisi ja vastavaid kaarte. Sellekohane vahekohtunike väljaõpe peab hõlmama mitte ainult oma väeosade organisatsiooni, relvastist, varustist ja relvade mõju, vaid kõiki väeliike, sisse arvatud ka lennuvägi ja keemilised sõjavahendid. Mitte üksnes väeosades, vaid ka kõigis asutistes, kes annavad vahekohtunikke, tuleks korraldada sellekohaseid õppusi. Ei tohiks unustada, et praegu meil veel on sõjaliste kogemustega ohvitseri, pealegi on lahinguväe uute võitlusvahendite ja motoriseerimise tõttu muutunud üha liikuvamaks ja keerukamaks. Eeskirja nõuete täpsa jälgimise ja üksik- asjadeni ulatava ettevalmistamise teel jõutakse sellase vahekohtuniku, kes ise on rahul ja kellega ka teised on rahul. P. L.

Tangitõrjesuurtüki meeskonna lahingulisest ettevalmistamisest.

(„Przeglad Piechoty“, november 1937.)

Õppus 5. *)

Teema. Julgestada eelväena teotsevat pataljoni s-jõudude vastu peatusel.

Eesmärk. Õpetada: a) suurtükiväe mat: iseseisvalt valida tulepositsiooni, mis lubaks edukalt võidelda mitmest suunast kallaletungivate s-jõudude vastu; valmistama kauguste skeemi; organiseerima vaatlust ja korraldama meeskonna puhkust; b) meeskonda: koostöötama suurtüki ettevalmistamisel laskmiseks; täitma positsiooni organiseerimistööd, asuma tulepositsioonile; toimetama vaatlust.

Maastik — tuleb valida künklik, paiguti kinnine, mis võimaldaks üldiselt head vaatlust ning positsiooni eelväli ei nõuaks puhastamist.

Õppuse vältus — 2 tundi.

Ülesanne. Pataljon, olles rügi eelväeks, liigub AB suunas. Vastase s-osi avastatud 80—90 km kaugusel. Tt-srt

*) Õppused 1—4 vt. „Sõdur“ nr. 27-28 1937. a., lk. 684—687.

eelpatrulli ja eelsalga vahel, lähemal viimasele. Sobival hetkel eelsalga ülem (ühtlasi ka õppuse juhataja) annab Tt-srt ülemale järgmise käsu: „Eelvägi teeb suure peatuse kestusega 3 tundi, asudes järgmiselt: peajõud — C-s, eelsalk — 1,5 km C-st rännaku suunas, eelpatrull — künkal, mis 500 m eelsalga ees. Tt-suurtükil julgestada pataljoni peatusel rännaku suunast; tulepos. — eelpatrulli kõrgusel; tuleavamine — srt-ülema algatusel. Täita!“ Ülesande andmisel näidata eelväe asukoht maastikul.

Läbiviimine. Tt-srt ülem pärast käsu vastuvõtmist viib teed mööda srt eelpatrulli juurde, tutvustades liikumise ajal meeskonda ülesandega. Jõudnud päralt, ta peatab srt tee peal ja annab korralduse selle seadmiseks laskevalmis, näidates hobusemehele kätte eeliku koha.

Järgnevalt käsib sihturile asuda ajut. positsioonile teel, annab temale laskesuuna ja käsib korraldada vaatlust; pärast seda läheb maastiku luurele tulepositsiooni

valikuks, ühtlasi teatades enda päralejõudmisest eelpatrulli ülemale, kellelt ka saab andmeid: patrulli aut.-relvade positsioonide, tema l-jagude paiknemise ja vaatluse organiseerimise kohta. Valinud välja tulepositsiooni suurükile (kui viimast ei saa jätta teele), käsib positsiooni organiseerida padrunikandjail 3 ja 4, keda kutsub selleks kohale leppemärgiga või häälega. Tingimused, millistele peab vastama tt-srt tulepositsioon, on toodud õppuses nr. 1. (Vt. „Södur“ nr. 27-28, 10. 07. 37, lk. 684—687.) Tagavarapositsioon ei ole käesoleval juhul küll hädavajalik (peatas 3 tundi ja vastane kaugel), kuid srt-ülem vaatab igaks juhtumiks ka selle välja. Pärast positsiooni organiseerimist käsib selle okupeerida. Seepeale sihtur, laadur ja padrunikandjad 1 ja 2 asetavad srt positsioonile, seavad kilbid lahinguasendisse. Samal ajal srt-ülem valmistab kauguste skeemi (300, 700 ja 1000 m). Kui positsioonile asumise protseduur on läbi, siis srt-ülem näitab sihturile maastikul 300, 700 ja 1000 meetri kaugused ja tuletab temale veel kord meelde ülesannet. See tehtud, srt-ülem käsib vaadelda: sihturit — ette ja vasakule, padrunikandjat 1 — ette ja paremale, laadurit — tahapoole. Ülejäänud meeskond saab loa puhata srt läheduses. Mõne aja pärast vaatlejad vahetatakse, et võimaldada puhkust järjekorras kõigile. Eelik asetatakse varjatult mitte kaugele srt positsiooni taha. Positsioonile asumisest srt-ülem teatab eelpatrulli juhile suuliselt ja eelsalga ülemale — kirjalikult vastava skeemi juurdelisamisega. Teadaande käteviimiseks ta saab virgatsi eelpatrullist, et mitte väsitada oma mehi. Pärast seda, kui srt-ülem ja meeskonnaga on antud teemat käsitletud ülaltoodud ulatuses, võib õppust täiendada mõne lahingulise momendi sisseviimisega. Näide: Pärast asumist tulepositsioonile teataval hetkel ilmuvad vastase s-masinad. Srt-ülem: „Vasakul metsaserval tangid.“ Sihtur: „Käes.“ Srt-ülem: „Sihik 700, tuld.“ Sihtur seab sihiku, valib ühe tankidest, võtab sihtpunkti, sihhib ja tulistab. Märkide kadumisel sihtur katkestab tule. Kui tankide rünnak on tagasi löödud, vahetatakse positsiooni (tingimata).

Arutlusel selgitatakse: 1. tarvidus asuda algul positsioonile teel, niikauaks kui valitud päris positsioon, mis vastaks sellekohastele nõuetele; 2. millistele tingimustele peab vastama valitud positsioon; 3. õppusel ilmnunud puudused.

Õppus 6.

Teema. Puhkekaitse päeval.

Eesmärk. Õpetada: a) suurükile ülemat: iseseisvalt valima tule- ja tagavarapositsioone; andma käsked ja korraldusi; valmistama kauguste skeemi; organiseerima vaatlust ja organiseerimistöid positsioonil; b) sihturit: täitma srt-ülemat töid (asetäitjana); c) meeskonda — täitma positsiooni korraldamise ja laskeala puhastamisega seoses olevaid töid, asuma positsioonile; vaatlema ja tähelepanust teatama.

Maastik — vahelduv.

Õppuse vältus — 2—3 tundi.

Ülesanne. Tt-srt on antud juurdejal-pataljonile, kes peab asuma puhkekaitsele. Srt-ülem teatab endast patüle ja saab temalt järgmise küsu: „Pat ülesandeks on tagada rüg puhkust, sulgedes teed... Naaberväeosad... Piirijooned... Positsioon... Vastase s-osi on avastatud 60—80 km kaugusel puhkekaitsest. S-jõududele on kohasem teotsemiseks X kompani rajoon, mis pärast määratud tt-srt kompül X käsutusse, ülesandega kaitsta... pöörates erilist tähelepanu... suunale. S-jõudude alarmisignaal — punase suitsuga rakett. Täita!“

Läbiviimine. Tt-srt ülem teatab meeskonnale olukorra ja ülesande, läheb siis ühes srt otsemat teed kompül X juurde, orienteeritakse viimaselt maastiku (looduslike takistuste jne.) ning kompani paiknemise suhtes ja kuidas kompanis on korraldatud vaatlemine. Pärast seda srt-ülem vaatab välja ajutise positsiooni srt-le, käsib sihturit selle okupeerida, ise aga läheb valima päris tulepositsiooni, võttes kaasa virgatsina padrunikandja 4. Sihtur algul viib srt ootekohale, temale kättenäidatud ajutise pos. läheduses, käsib veokilt maha võtta, laskmiseks ette valmistada ja paigutab eeliku. Pärast seda sihtur valib tulepositsiooni, käsib srt sinna ümberpaigutada, või kui läheduses (2—3 sammu) on varjatud koht, siis jätab srt algul sinna ja laseb tõugata tulistamiskohale vastase ilmudes. Järgnevalt sihtur koostab kauguste skeemi (300, 700 ja 1000 m) ja käsib vaadelda: laadurit — ette vasakule, padrunik. 1 — ette ja paremale, padrunik. 2 — taha, vaadeldes ise samuti ettepoole; padrunik. 3 luurab varjatud ühenduste positsioonilt eelikuni, valides ühtlasi asukoha endale ja padrunik. 4-le. Samal ajal srt-ülem märgib esialgu silma järgi

sobivamad kohad tulepositsioonideks ja pärast vastavat üksikasjalikumat maastiku luuret valib neist välja ühe, mis kõige paremini vastab nõuetele, jättes teised tagavaraks. Nüüd ta saadab padrunik. 4-ga sihturile käsu tuua srt — kas eelikul või kätel — valitud positsioonile, näidates selleks kätte, kui tarvis, liikumistee. Pärast seda srt-ülem läheb valitud tulepositsioonile ja siin: a) valmistab kauguste skeemi 2 eks. (üks ettekande juurde lisamiseks), märkides laskesuunad; b) selgitab, kas on tarvis ning missuguses ulatuses nimelt puhastada laskevälja ja kuidas kaitsa positsiooni tankide vahetu kallaletungi vastu; c) valib koha eelikule ja juurdepääsutee sellele ning tagavarapositsioonideni. Suurtüki kohale jõudes: a) asetab selle algul laskevalmis tulepositsiooni lähedusse (2—3 sammu); b) käsib organiseerida positsiooni ja panna välja tt-miinid (kui on); c) laseb asetada srt positsioonile (kui asumine p. a näidatud kohal on ebasobiv); d) annab sihturile kauguste skeemi ja orienteerib teda maastiku suhtes; e) juhatab kätte koha eelikule; g) näitab meeskonnale kus asuvad tagav. positsioonid ja kust lähevad neile viivad teed; h) korraldab laskevälja puhastamist (kui tarvis); i) organiseerib vaatlust; k) saadab ülemale, kelle käsutusse ta antud, teate positsioonile asumisest, juurde lisades kauguste skeemi; l) hoolitseb meeskonna ja hobuste toitmise ja puhkuse eest.

Arutlusel selgitatakse: 1. mispärast tuleb valida ajut. positsioon; 2. kuidas srt-ülem toimetab maastiku luuret ja millele peab seejuures pöörama erilist tähelepanu (srt ülesanded, looduslikud takistused tankide vastu jne.); 3. sihturi tegevus srt-ülema äraolekul; 4. õppusel avalikuks tulnud vead.

Õppus 7.

Teema. Kallaletungi läbiviimine lähtealuselt.

Eesmärk. Õpetada: a) suur tüki ülemat: leidma kallaletungi lähtealusel tule- ja tagavarapositsioone ja neid organiseerima; valima sobiva hetke positsiooni vahetamiseks liikumisega ettepoole ja tehniliselt õieti sooritama positsiooni vahetust; teotsema õieti positsiooni vahetust ja pärast seda; korraldama vaatlust positsioonil paigal asudes ja liikumisel ettepoole; b) meeskonda: koostötama srt ümberpaigutamisel ja lahinguvalmis seadmisel; kiiresti vahetama positsioone;

täitma positsiooni organiseerimisega seoses olevaid töid.

Maastik. Eelväli osaliselt kinnine.

Aeg. 3 tundi.

Ülesanne. Jõudnud patüli käsutusse, srt-ülem saab viimaselt järgmise käsu: „Pat vallutab... Vastane asub kaitsel... Kallaletungi lähtealus... Piirjooned... (näitab maastikul). Naaberosad... Kallaletungi algus... S-jõudude alarm... Minu KP... Tt-srt korraldada pat tt-t kallaletungi lähtealusel olles ja kallaletungi ajal. Tulepositsioon... (näitab maastikul). Tuleavamine ja positsiooni vahetus — srt-ülema algatusel. Täita!“

Läbiviimine. Srt-ülem läheb tagasi srt juurde, seletab meeskonnale olukorra ja ülesande ja juhib srt varjatult patülit määratud rajoonile. Kui liikumine eelikul pole enam võimalik, siis käsib srt maha võtta, kandevalmis seada ja sihturi juhatusel positsiooni lähedusse viia, ühtlasi näidates kätte eeliku asukoha. Pärast seda srt-ülem ühes padrunik. 4 läheb maastiku luurele, mis toimub nagu näidatud eelm. õppuses. Edasi, srt-ülem valib maastikul järgmise tulepositsiooni (vastase poole), teed sellele pääsemiseks ja puhkekohad, näidates need kätte sihturile, kelle ülesandeks ongi sooritada hüpped srt-ga. See sündinud, õppuse juhataja annab täiend. olukorra: „Pat asus kallaletungile.“ Nüüd srt-ülem, valinud paraja hetke, käsib srt sooritada hüppe aegsasti valmis vaadatud positsiooni rajooni, ise aga läheb padrunik. 4 tulepositsiooni täpsemalt välja valima. Sihtur laseb srt seniselt tulepositsioonilt tagasi tõmmata, valmis seada hüppeks ja siis viib selle — vastavalt olukorrale — kätel või eelikul varemalt srt-ülemalt näidatud teed mööda kiiresti uuele positsioonile. Kui srt viiakse edasi

Kummi- ja metall- TEMPLEID

valmistab uute moodsate kirjadega ja abinõudega kummitempli-, metalltempli- ja mehaanikatööstus

A. TARGAMA

Tallinn, Nunne 18.

Telef. 473 - 69, Balti jaama lähedal.

Nõudke kirjaproove!

eelikul, siis teel peatusi puhkamiseks ei tehta; kandmisel kätel peatused on tarvilikud, kusjuures srt asetatakse toruga vastase poole ja toimetatakse pidevalt maastiku vaatlust. Jõudnud uuele positsioonile srt-ülem käsutab srt tulepositsioonile või jätab selle tahapoole (2—3 sammu). Kui hüppe ajal ilmuvad s-masinad, siis srt peatub kohe ja seatakse viibimata laskevalmis. Juhul kui aga maastik ei ole sobiv (org, madalik jne.), viiakse srt kiiresti lähemale kohale, kust saab avada tule.

Õppus 8.

Teema. Kaitse.

Eesmärk. Õpetada: a) suurtükiväe ülemat: valima, organiseerima ja okupeerima tulepositsiooni ja teostama kaitsevõitlust; b) meeskonda: täitma positsiooni korraldamistööd ja koostötama kaitsevahingus.

Maastik. Sellane, mis sobib kaitseks.

Õppuse vältus. 3—4 tundi.

Ülesanne. „Meil on ülesandeks organiseerida kaitset... joonel... Vastane... Tt-srt rühma ülesanne... TT-srt asuda tulepositsioonile... Tagavaraposisioon... Juurdepääsuteed positsioonile... Tt-srt ülesanne... Naaber-srt ja nende ülesanded. Positsiooni organiseerimine lõpetada... Eelikute koht... Tee nende juurde... Vaatlus... Alarmisignaali... LP... Täita!“ (Mis võimalik, näidatakse kätte maastikul.)

Läbiviimine. Srt-ülem viib srt määratud kohale, asetab varjatult, paigutab eeliku nagu kästud (vt. eespool), teatab

meeskonnale olukorra ja ülesande tt-relvale, orienteerib meeskonda maastiku suhtes ja asub siis korraldama positsiooni organiseerimist. Tööjaotus: a) suurtükiväe ülem: juhatab meeskonna töid; valmistab kauguste skeemi 300, 700 ja 1000 m — 3 eks. (rühmülile, sihturile ja endale à 1) — märkides laskesuunad; b) meeskond: padrunik. 3 ja 4 täidavad moondamistööd ja puhastavad laskevälja (kui tarvis); ülejäänud meeskond sihturi juhatusel organiseerib tulepositsiooni. Tagavaraposisioonide korraldamine toimub teise järjekorras. Eespoolloetletud tööde lõpetamisest srt-ülem kannab ette rühmülile, asetab siis srt positsioonile (või selle lähedusse 2—3 sammu kaugusel), korraldab vaatlust ja vahetab meeskonda. Vahetuse näide: I vahetus — sihtur ja padrunik. 4; II — padrunik. 1 ja 3; III — laadur ja padrunik. 2. Vahetuse teenistuse vältus 4—6 tundi. Sellane vahetuste süsteem lubab tarbekorral viivitamata avada tt-suurtükist tule. Õppuse vältusel käsitleda veel järgmisi küsimusi: a) alarm vastase lähenemisel; b) kallaletungivate vastase s-masinate seiramine maastikul; c) vastase kallaletung ja tt teostamine; d) s-masinate kallaletungi tagasilöömine ja tt-srt positsiooni vahetamine; e) meeskonna kasutamise harilike laskuritena — tt-srt võitluskõlbmatuks muutumise korral.

Arutlusel võetakse kõne alla: 1. meeskonna tegevus, eriti omavahelise koostöö mõttes; 2. s-masinate kallaletungi tagasilöömine ja meeskonna tegevus juhul kui tt-srt on tehtud võitlusvõimetuks; 3. õppuse vältusel avalikukstulnud vead. **Kk.**

Šveitsi suurtükiväe uuest organisatsioonist.*)

„Sõduris“ 1937. a. nr. 5 lk. 109—113 on toodud kokkuvõtte Šveitsi sõjaväe laiaulatuslikust moderniseerimisest ja 1. jaanuarist 1938 kehtima hakanud sõjaväe uue organisatsiooni põhijoontest. Käesolevas vaatluses, missuguseid muudatusi on teostatud suurtükiväe väiksemate ühikute organisatsioonis ja missugustel motiividel seda on tehtud. Sellega on huvitav tutvuda, sest ta näitab suurtükiväe organisatsiooni arengu suundi.

Šveitsi suurtükiväeinspektor väidab, et sõjaväe organisatsiooni muutmise üheks

eesmärgiks oli luua soodsamat vahetorda jala- ja suurtükiväe vahel ja jalaväe ühikutele saaterelvi andes vabastada suurtükiväe nende ülesannete täitmisest, mida on otstarbekam täita jalaväe saate- ja tangitõrjesuurtükidega.

Vana organisatsiooni järgi šveitsi diviisis oli iga pataljoni kohta keskmiselt 0,9 patareid ja kui võtta arvesse ka tagavarapataljone, siis — 0,7 patareid. Uue orga-

*) Der Schweizer Artillerist 1937 — nr. 8, 11 ja 12 ja 1938 — nr. 1 ja 2. Artilleristische Rundschau 1938 — nr. 1.

nisatsiooni järgi tuleb iga pataljoni kohta keskmiselt 1,2—1,4 patareid. Meie vastavate andmetega võrdlemisel vaja meenutada, et šveitsi pataljoni pealetungiriba ja kaitselõik on meie pataljoni omast märksa kitsamad.

Olenevalt suurtükide kaliibrist ja veovahendeist šveitsi välisuurtükivägi jaguneb arvuliselt järgmiselt:

- 72 hobuveoga 75-mm kahuripatareid,
- 8 mootorveoga 75-mm kahuripatareid,
- 12 mäepatareid 75-mm mäesuurtükke,
- 37 mootorveoga 105- ja 120-mm kahuripatareid,
- 12 hobuveoga 120-mm haubitsapatareid,
- 12 mootorveoga 120-mm haubitsapatareid,
- 8 mootorveoga 155-mm haubitsapatareid.

Seega 96 patareid on hobuveoga ja 65 patareid mootorveoga. Peale selle šveitsi suurtükiväes on veel 12 mõõtepatareid, mis on täielikult motoriseeritud.

Diviisis on 3 jalaväerügementi, luuredivisjon, hobuveoga kergesuurtükiväerügement, *motoriseeritud raskekahurigrupp* ja mõõtepatareid.

Kergesuurtükiväerügemendis on 3 gruppi, et vastavalt olukorrale ja vajadusele igale jalaväerügemendile oleks võimalik määrata 1 grupp otsetoetuse-suurtükiväeks. Rügemendi staap on suurearvuline ja täiel määral motoriseeritud, mis on vajalik nii lahingus ja puhkusel olemisel kui rahujaja väljaõppel. Peale selle rüütil, adjutantil ja käsundusohvitseril on ka ratsahobuseid, et neil oleks võimalik liikuda koos hobuveoga ühikutega.

Kergegrupis on staap, 3 patareid ja laskemoonakolonn. Grupi staap on tunduvalt suurenenud, sest vana koosseisu järgi ta sisaldas 46 inimest, kuna uues koosseisus on 80 ohvitseri, allohvitseri ja sõdurit. Grupi staabi koosseisus on esmajärjekorras grupi juhtimiseks vajalikud ohvitserid, allohvitserid ja sõdurid nagu: adjutant, telefoniohvitser, mõõteohvitser, käsundusohvitser, 3 sideohvitseri, 3 telefoniallohvitseri, 2 kapralit, 5 signalisti, 3 mõõtesõdurit ja 22 telefonisti. Peale selle grupi staabis on administratiivseks juhtimiseks ja majandamiseks vajalikud: sanitaar-, veterinaar- ja g-ohvitserid, kortermeister, relvur-

allohvitser, lukuseppallohvitser, relvurid, köögimeeskond ja ohvitseride käskjalad.

Grupi koosseisu võetud mõõteohvitseri ja 3 mõõturi ülesandeks on määrata grupi vaatluspunkti koordinaate, vastase rajoonis asetsevate tähtsamate esemete koordinaate ja pärast seda kontrollida, kuivõrra täpsalt patareid on määranud oma tulepositioonide ja vaatluspunktide koordinaadid.

Jalaväega sidepidamiseks grupi staabi koosseisu on võetud eriline sidekomando, milles on 3 ohvitseri, 3 ratsavirgatsit, 1—2 mootorratturit, 1 sidekapral ja 12 telefonisti (neist osa jalgratastel), 2 telefonikaarikut ühes hobustega ja hobusemeestega ja vastavalt maastikule vajalik sidematerjal. See sidekomando peab sidet toetatavate jalaväerügemendiga ja esijärgu-pataljonidega nii, et igapähe juures on 1 sideohvitser.

Liiklemiseks grupi ülem ja staap kasutavad hobuseid. Grupil ja ta lähemad abilised Šveitsi suurtükiväeinspektori arvates normaalselt peaksid sõitma ratsahobustel, sest siis nad on lähedas kontaktis omavahetega, täidavad oma luureülesandeid palju põhjalikumalt kui mootorsõidukite kasutamisel ja suudavad alati õieti hinnata patareide liiklemisvõimeid ning ülesannete täitmiseks vajalikku aega. Mehaanilisi liiklemisvahendeid *grupistaabil* on 2 külkõrviga mootorratast ja 2 harilikku mootorratast. Üks korviga mootorratas on nähtud ette käsundusohvitserile, kuna teist kasutatakse sideks jalaväega, siis kui raadio, telefon ja optiline side ei tööta. Korvita mootorratastele on monteeritud 1 raadiojaam, mida eriti hea on kasutada sidepidamiseks grupi rännakul olles ja manöövriseõja olukorras.

Grupi koosseisu on täiendatud laskemoonakolonniga või -vooriga, kusjuures iga patareid lahinguvoori on vähendatud 6 laskemoonakasti võrra. Voori ülemaks määratakse kogenud kapten, kes organiseerib ja teostab patareide varustamist laskemoo-naga. Voori koosseisus on ka 20 tagavara-sõdurit, kes vajaduse korral asendavad patareides rivist väljalangenuid. Laskemoonakolonnis on rahu ajal 50 ja sõja ajal 170 inimest.

Patarei inimkoosseisu määramisel vaja meenutada, et igal sõduril oleks istekoht suurtükil, kastil või veokil. Patarei koosseisu on täiendatud 6 kuulipilduri, 4 telefonisti, 1 ratsavirgatsi ja 2 signalisti võrra. Kergekuulipilduja teenimiseks on vaja hästi väljaõpetatud meeskonda.

Patarei veokite koosseisu on võetud moondamisvõrkude veok, sest õhustvaatluse vastu moondamiseks vajalikke võrke pole võimalik vedada suurtükkidel ega kastidel.

Suurtükkide arvu kohta rahuaegses patareis šveitslased väidavad järgmist. Väljaõppe seisukohalt on vaja, et juba rahu ajal kõik juhid õpiksid juhtima ja kasutama samasuguseid ühikuid nagu neil tuleb juhtida sõja ajal. Seepärast rahuaja õpustel kasutatav patarei peab sarnanema võimalikult rohkem sõjaaegse koosseisuga patarele. Kasutades aga rahu ajal 2—3-suurtükilisi miniatuuseid patareisid, juhid ei saa kogemusi juhtimiskahurite võitmisel ning sellased patareid avaldavad kaadri väljaõppele väga kahjulikku mõju.

Suurtükiväevastaseks võitluseks ja kaugtulede andmiseks diviisi-suurtükiväe koosseisus on motoriseeritud raskelkahurigrupp ja mõõtepatarei. Grupis on praegu 2 patareid à 4 105-mm moodsat Boforsi-kahu-

rit, kuna kolmanda patarei juurdemuretsemine on kavatsusel. Patareis veetakse iga suurtüki kohta 200 lasku, mis moodustavad tuleühiku. Diviisi voores veetakse 105-mm kahuritele $\frac{1}{3}$ tuleühikut. Motoriseeritud mõõtepatarei koosseisus on staap ühes mõõtjatega, arvutajatega ja joonestajatega, kõlamõõterühm, helgimõõterühm, fotojagu, meteoroloogiajaam ja siderühm. Mõõtepatareis on kokku 3 sõiduauto, 25 veoauto ja 6 mootorratast.

Õhukaitsesuurtükivägi on praegu alles ülesehitamisel. Kavatakse soetada 8—12 õhukaitsesuurtükiväerügementi à 1 grupp à 3 patareid raskeid (75-mm ja suuremaid) õhukaitselahureid ja 1—2 gruppi kergeid õhukaitselahureid. Patareid varustatakse kõlapüüdeaparaatidega ja helgiheitjatega.

Kokku võttes võib ütelda, šveitslased on teinud oma suurtükiväe organisatsioonis palju olulisi muudatusi, selleks, et tõsta suurtükiväe lahinguvõimet ja -väärtust.

—m.

Rumeenia ratsaväe rekruteerimisest.

(„Latvijas Kareivis“ nr. 9 — 1938.)

Rumeenias on kahte liiki ratsaväge: „kalaraš'id“ ja „rošior'id“.

Rošiorid kujutavad endast üldises korras rekruteeritud ratsaväge, kuna kalarašše rekruteeritakse noorsõdurite hulgast, kes võtavad endale vabatahtlikult järgmisi kohustusi: a) ilmuvad teenistusse isikliku 5—7 aasta vanuse ratsahobusega, b) surevad endale oma kulul riidevarustise ja c) hoiavad riidevarustist ja ratsahobust korras nelja aasta kestes pärast vabane mist sõjaväeteenistusest.

Kalarašše võetakse teenistusse 21 aasta vanuselt ning nad alluvad samadele distsipliiniseadustele kui teisedki sissekutsutavad. Erilised seadused näevad ette raskeid karistusi neile kalaraššidele, kes teadlikult on likvideerinud oma hobuse, riidevarustise või teisiti on astunud üle vabatahtlikult endale võetud kohustustest.

Vastutasuks eespoolnimetatud kohustustele kalaraššid evivad teatavaid eesõigusi, ja nimelt — nende sunduslik teenistusaeg on palju lühem kui teistes osades ning kestab 7—8 kuud. Kalaraššid ilmuvad teenistusse tavaliselt 1. aprillil, viibivad õpustel

3—4 kuud, siis nad vabastatakse umbes kuueks nädalaks põllutööle. Septembri algul ilmuvad kalaraššid uuesti rügementidesse, et võtta osa suuremate taktikalistest õppustest ja manöövritest. Pärast manöövreid lastakse kalaraššid ühe-aastasele puhkusele ning nad ilmuvad oma rügementidesse järgmise aasta lõpuks, kus võtavad osa sügismanöövritest. Puhkuse ajal relvastis ja varustis jääb rügementi. Sellega lõppeb tegelikult kalarašši tegevteenistus, kuid teda peetakse veel vastava rügemendi nimekirjas 4 aastat — korralduseni puhkusele olevana. Kalaraššid on vabastatud mõnedest omavalitsuse- ja riigimaksudest. Kalaraššide hobuseid võtavad vastu selleks määratud erilised komisjonid, kes seavad neile üles väga suuri nõudmisi. Tuleb ette isegi sellaseid juhtumeid, kus kandidaat toob kaasa 4—5 hobust, millest vaid üks loetakse ratsateenistuseks kõlblikuks.

Kaks korda aastas teostavad rügementid kalaraššidele kontrollsissekutseid — varustise ja hobuste ülevaatuseks. Puhkuse ajal kalaraššid võivad kasutada oma ratsahobust töö jaoks. Kui komisjon leiab, et

hobune on muutunud ratsateenistuseks kõlbmatuks, siis peab kalaraš endale muretsema uue kõlbliku hobuse (ka viimasel teenistusaastal).

Sellel rekruteerimissüsteemil leidub pool-dajaid ka linnades ja alevites. Lühendatud teenistus ahvatleb ka ametnikke ja käsitöölisi oma sõjaväeteenistust kalarašina mööda saatma. Siiski hobuse ülevõidamine 7 aastat osutub tihti linlasele ülejõukäivaks. Sellest raskusest saadakse üle tavaliselt sel teel, et linlane-kalaraš kingib oma hobuse polgule ning kasustab seda vaid sissekutsete ajal. Sel teel rügementid saavad iga aasta 20—30 uut ratsahobust.

Vastavad kogemused tõestavad, et 8-kuine teenistus on küllaldane kalarašside väljaõppeks, ja seda peamiselt seetõttu, et kalarašid kui põllumehed tunnevad juba eraelust ratsutamist ning hobune on neile tuttav juba lapsepõlvest saadik. Seepärast osutuvad ka kalaraši-rügementid parimateks ratsarügementideks Rumeenias. Ka tagab see rekruteerimisviis mobilisatsiooni korral küllaldast hobuste arvu rügementides ning pole vajadust mobiliseerida väljaõpetamata hobuseid.

Käesoleval ajal kuulub kalaraši-rügementide koosseisu umbes 60% kalarašse ja 40% rošiore. Kuid viimasel ajal on hakatud ka puht rošiori-rügementides osaliselt tarvitusele võtma kalaraši-süsteemi.

E. V.

LÄTI.

„Militarais Apskats“ nr. 12 — 1937.

1. Kuidas kasvatada head ratsaekippi.

— Ratsasport oma praegusel kujul, eriti mis puutub ekippvõistlustesse, kaitseb peamiselt riigi kuulsuse huviseid, mistõttu seda sporti tuleb arendada riiklike ressursside arvel. Ilma riigi tõhusa toetuseta ei suudeta kunagi arendada ratsasporti vajalikule kõrgusele. Siin kõigepealt riiklik võim peab looma otstarbekohase organisatsiooni, mille ülesandeks on ratsanike kui ka hobuste maksimaalne väljaarendamine. Sellest ei piisa, kui ratsanikele jagatakse välja häid hobuseid, nad harjutavad kohapeal oma väeosades, ning vahetult enne võistlusi klapiatakse kokku meeskond ja sellele määratakse ülem, kelle ülesanded piirduvad vaid esinduse ja majandamisega. Edukaks esinemiseks meeskond peab olema alati selt allutatud ülemale, kelle peamiseks ülesandeks peab olema meeskonna

ratsasportlik väljaõpe. Esinduslikeks ülesanneteks tuleb määrata eri ohvitser.

Väga halvalt mõjub ekipi ühtlusele asjaolu, kui meeskonna poolt võidetud rahalise eriauhinna saab endale sel võistlustel parimaid tagajärgi saavutanud ratsanik. Seega tiivustatakse isiklike huvide nihutamist esiplaanile ning lõhutakse meeskonna ühtlust. Palju paremaid tulemusi saavutatakse siis, kui võidetud raha jagatakse võrdselt meeskonna vahel; või veel parem — muretsetakse meeskonnale võistlusteks vajalikke rakmeid ja riideid (nagu poola meeskonnas). See tõstab ühtlustunnet, mis on tähtsamad aluseid võidu saavutamisel.

Mis puutub hobustesse, siis neid ei tohi kunagi ratsanikule välja anda kõrvaliste isikute poolt sisseratsastatuna. Maksimaalseid tagajärgi suudetakse saavutada vaid siis, kui iga võistleja ratsastab ning õpetab välja enda jaoks ise paar noort hobust. Ka ratsastatud võistlushobuste ostmisega välismaalt ei suudeta kunagi palju ära teha.

2. Suurtükiväe võitlus tankidega. Kapten Berg. — Autor pärast pikka ning põhjalikku analüüsi jõuab otsusele, et väli-suurtükivägi on peagu võimetu võitluse tankidega — nende koondumise, lähenemise ja kallaletungi järgus — kuni otsese sihtimisega tulistamise kauguseni patareide lahingupositsioonidelt. Seepärast selles võitlusjärgus suurtükivägi peab pöörama peamist tähelepanu oma tavaliste ülesannete täitmisele. Olukord muutub aga tunduvalt momendil, kui vastase tangid on murdunud läbi rinde ning ähvardavad vahetult patareide positsioone. Siis suurtükivägi ei suuda enam täita oma otseseid ülesandeid, vaid ta peab mõtlema endakaitsele, mida ta peab teostama tulistades otsese sihtimisega vahetult oma tavalistelt tulepositsioonidelt.

Siin tekib kõigepealt küsimus, millal peab suurtükivägi avama tule ründavate tankide pihta. Autori arvates 1000 m kauguselt tule avamine, mis seni kujunenud šablooniks, on varajane ning vähe tagajärgi töötav. Normaalseks tule avamise kauguseks tuleb lugeda 500—700 m, millisel kauguselt alates suudetakse saavutada tõhusaid tagajärgi, kuid sedagi vaid siis, kui vastase tangid ründavad patarei positsiooni frontaalselt. Siis kõik suurtükid patareis suudavad osa võtta võitlusest vastase tankidega ning nad on viimastest palju soodsamas seisukorras: asuvad moondatult ja tulistavad varem ettevalmistatud laskeandmete kohaselt. Palju täbaram on aga sei-

sukord siis, kui tangid haaravad patareide positsioone ning ründavad neid tiivale. Siis suudab igast patareist astuda võitlusse vastase tankidega vaid üks suurtükk, mistõttu tankide väljavaated edule on väga suured. Et kaitsta oma nõrku tiibu, peavad patareid valima oma positsioone nii, et need võimalikult toetuksid looduslikele tõketele. Kui see aga pole võimalik, siis tuleb luua kunstlikke tõkkeid. Selleks peab määrama suurtükiväe käsutusse jalaväe varuüksustest tööjõudu, sest suurtükivägi ise ei suuda siin nimetamisväärset korda saata. **E. V.**

PRANTSUSMAA.

„Revue Militaire Générale“, jaanuar 1938.

Riigikaitse (La Défense Nationale). Kirjutise autoriks on endine sõjaminister kolonelleitnant Jean Fabry.

Riigikaitse on lai probleem ja paljude küsimuste kompleks. Vaadeldes Euroopa suurriige relvastumisi näeme, et see küsimus haarab kogu rahva, tööstuse ja majanduse ressursse. Riigikaitse uurimine ei seisa ainult selle probleemi uurimises strateegilisest, taktikalisest ja tehnilisest seisukohast. Ta haarab suures ulatuses poliitilisi ja üldrahvuslikke küsimusi. Meie teame näiteks, et koosseisud nõuavad inimmaterjali; prantsuse rahvaarvu vähenemine nõuab abinõude tarvituselevõtmisest selle tõkestamiseks.

Sama tähtis kui koosseisud on relvastus. On kindel, et viimane nõuab määratud summasid. Kuid siin ei ole nii tähtis just rahaline küsimus kui just see, et tööstused toodaksid hästi ja kiiresti. Selleks tuleb hästi organiseerida tööstused ja vabrikud. „Tööstuse rinne“ peab teotsema sama hästi kui lahingurinne. Võib isegi tähendada, et tagala probleem domineerib teatavas mõttes eelrinde üle.

Mis puutub juhtimise küsimusse, siis autor teeb ettepaneku, et juba rahu ajal määrataks kindlaks ühine maa-, mere- ja õhuvägede juht, kes mobilisatsiooni korral astub tegevusse.

Mereväe koosseis ja võimsus. Tema ülesanne riigikaitstes. (Composition et puissance de la flotte.) Vice-Admiral Darlan, mereväe staabi ülem.

Rahvusvaheline olukord pärast maailmasõda on eriti esile tõstnud merede tähtsuse rahvaste elus, kusjuures üheks rahva vitaalsuse mõõduks on tema mereväe tegevus.

Prantsusmaa impordib aastas 50 miljo-

nit tn mitmesuguseid aineid. Seega merete alalhoidmine ühendusepidamiseks kolooniatega on Prantsusmaa elulisi huve.

Et võita vastast maal, peab valitsema merel. Selleks peab olema võimeline hävitama vastase laevastikku. See nõuab tugevat mereväge, mille koosseis ja võimsus oleb geograafilisest asendist, vastase mereväe koosseisust ja poliitilisest olukorrast. Prantsusmaa on oma asumaade poolest maailmariik ja peab evima tugevat laevastikku, vähemalt võrdset tugevaima euroopa-riigi laevastikuga.

Tema laevastik peab koosnema samadest vahendeist, millega vastane võib teostada kallaletungi tema laevastikule, s. o. pealvee- ning allveelaevadest ja õhujõududest.

Et täita merelahingu mitmesuguseid ülesandeid, peab olema laevastiku koosseisus järgmised laevad:

- lahingulaevad,
- laevastiku kerged jõud,
- allveelaevad,
- lennukite üksused,
- mitmesugused laevad.

Maailmasõja kogemused näitasid, et lahingulaev võib vastu pidada vastase torpeedo või miini tabavusele vastavalt oma tonnažile järgmiselt:

- 0% laevad, mille suurus alla 15 000 tn,
- 25% laevad, mille suurus 15 000 kuni 20 000 tn,
- 84% laevad, mille suurus 20 000 kuni 25 000 tn,
- 100% laevad, mille suurus üle 25 000 tn.

Järelikult peab lahingulaeva suurus olema vähemalt 25 000 tonni, et ta oleks küllaldaselt vastupidav torpeedodele ja miinidele.

Mis puutub hinnasse, siis maksis 6 kuud tagasi lahingulaeva tonn keskmiselt 30 000 franki (umbes 4800 Ekr), kerge ristleja tonn 65 000 fr (10 400 Ekr) ja allveelaeva tonn 75 000 fr (12 000 Ekr). Nimetatud laevade ead on vastavalt 26, 16 ja 13 aastat.

Samal ajal maksis merelennuki tonn 450 000 fr (72 000 Ekr) ja selle lennuki iga on 8 aastat.

Laevastiku kergete jõudude ülesanne on vastase kindlakstegemine, kontakti loomine ja lahingupidamine vastase luure- ja allveelaevade ja lennuväega. Ülesannete mitmekesisuse tõttu jagunevad kerged jõud kolme peamisse gruppi:

- ristlejad (4000—10 000 tn) — suure kiiruse ja suure tegevusraadiusega, pearelv on suurtükk, kõrvalrelv torpeedo;

- torpeedoristlejad (1800—4000 tn) — väga suure kiirusega ja küllaldaselt suure tegevusraadiusega, relvasutatud suurtüki ja torpeedoga;
- torpeedopaadid (600—1800 tn) — suure kiiruse ja võrdlemisi väikese tegevusraadiusega, pearelv on torpeedo, kõrvalrelv suurtükk.

Peab tähendama, et ristlajate tähtsus on oluline mereväe koosseisus. Prantsusmaa ei evi aga kahjuks küllaldaselt määralt ristlajaid.

Allveelaeva iseloomustuseks on tema aeglane kiirus, eriti vee all. Tema paremus seisab aga selles, et allveelaev võib jääda kauaks merele (45 päeva) ja võib teostada hästi vaatlust, jäädes ise nähtamatuks. Allveelaeva kardetavamaiks vastaseiks on torpeedoristleja, torpeedopaat, lennuk ja veelune miin.

Merelennuvägi on laevastiku juhi käsutuses olulisi võitlusvahendeid. Merelennuväe ülesanne on luure vastase jõudude ja asetuse üle, kallaletungid pommide ja torpeedodega, vastase allveelaevade ülesotsimine, suurtükitle korrekterimine ja lõppeks võitlus vastase lennuväega.

Eestoodud ülesannete täitmiseks merelennukid jagunevad kahte gruppi: ühed, mille baas on kaldal, on tugevad ja rasked masinad suure tegevusraadiusega; teised asuvad lennukite emalaevul ja teotsevad rajoonis, kuhu esimeste tegevus ei ulatu.

Arvestades eestoodud laiaulatuslikke ülesandeid ja laevastiku õhukaitserelvade arengut, on merelennuväe tegevus sageli seotud suurte kaotustega.

Merelennuvägi on üheaegselt mereväe kui ka lennuväe relv. Et ta aga teotseb ainult mereväe huvides, siis kuulub merelennuvägi suuris mereriiges (P.-Am. Ühendriigid, Jaapan, Prantsusmaa ja Inglismaa) orgaaniliselt mereväe koosseisu.

Eestoodust näeme, et ainult mitmesuguste laevaliikide koostöö võimaldab valitsemist mere üle, nii nagu lõpliku võidu saavutamist võib võimaldada maa-, mere- ja õhujõudude ühine koostöö.

Mis puutub juhtimisse, siis tuleb jätta mereväele tegevusvabadus. Merevägi kokkukõlastab oma tegevuse vaid strateegiliselt teiste vägedega.

Õhujulgeolek ja õhukallaletung. Kindral Armengaud, end. lennuväe ja lennukoolide peainspektor.

1. Prantsusmaa õhujulgeolek. Lennuväe alal väärib märkimist kaks sündmust, mis leidsid aset 1937. a. suvel: võistluslend Istres — Damas — Pa-

riis ja suured lennuväe manöövrid Lõuna-Prantsusmaal.

Eesnimetatud võistluslennul saavutasid Itaalia sõjaväes tarvituselolevad pommituslennukid — Savoia 79 — 370-km keskmise tunnikiiruse, kattes kahe etapiga 6000 km.

Eestoodust näeme, et sellaste pommitajatega varustatud lennuvägi võib rünnata iga punkti vastase maal. Hoolimata nende pommitajate suurest kiirusest, suudavad pidada hävitajad nendega siiski küllaldaselt võitlust, evides suuremat tunnikiirust 60 km võrra.

Mis puutub möödunud suve lõpul Lõuna-Prantsusmaal teostatud õhuanõövritesse, siis näitasid need, et tulevikusõjas ei ole lennuväel kauguses kättesaamatuid kohti vastase tagalas. Kaasaja kerged, keskmised ja rasked pommitajad võtavad kaasa vastavalt 500, 1000 ja 2000 kg pomme.

Tulevikusõjas võib olla pommitajate esimene rünnak ühtlasi ka sõjakuulustuseks. Arvestades Prantsusmaa võimalike vastaste õhujõude, on hädavajalik tema lennuväe, eriti pommitajate arvu suurendamine, et vältida tagajärgi, mille põhjustas näiteks 1914. a. raske suurtükiväe puudumine.

Võib arvata, et suuremaid pommitusoperatsioone võib teostada peamiselt päeval, nagu seda tõendavad sündmused Hispaanias ja Hiinas.

Mis puutub õhukaitse süsteemi, siis etendavad selles peaosa hävitajad. Õhukaitse võib teostada hästi ainult siis, kui küllalt suur osa vahendeid asub oma kohtadel juba rahu ajal.

Prantsusmaa pikk riigipiir — 700 km kirdes, samapalju idas ja kagus — nõuab suurt arvu hävitajaid, palju suuremat kui seda on praegu (350—400). Näitena võib tuua, et 1918. a. oli prantsuse rindel 1000 hävitajat.

Suurt tähelepanu tuleb pöörata prantsuse uuele kergele ja kiirele pommitajale — Potez 63 — mille kiirus (450 km/t) ja võimsus võimaldab selle kasutamist pealetungi- ja kaitserelvana.

2. Õhupealetung. Et otsustada õhupealetungide võimalusi, ei jätku ainult maailmasõja õpistest. On tarvis vaadelda suuri õhuanõövredid ja neist saadud katsetuste tulemusi. Sellased manöövrid korraldati mõne kuu eest Inglismaal, mille ülesanne oli katsetada Londoni uut õhukaitse süsteemi ja õhukallaletungi võimalusi uute moodsate pommitajatega.

Inglaste vaated on kinnitanud õhukaitse kõikvõimsust. Viimased manöövrid aga tõendasid õhukallaletungide võimaluste kas-

vamist, kui kasutada moodsaid lennukeid. Samuti järeldeb neist manöövreist, et hävitajad ei suuda täielikult kaitsta Londonit ja Inglismaad.

Prantsuse kõrgemad juhid on alati pooldanud strateegilist pealetungi. See on maksev ka lennuväe kohta. On tarvis arendada pealetungi-, s. o. pommituslennuväge. Ei tohi unustada, et lennuvägi on ka rahu ajal tugev poliitiline tasakaalustav tegur.

Puht-taktikaliselt küljest vaadatuna ei tule õhukallaletungi üle hinnata. Nii nagu maaväe pealetungi, nii võib tõkestada ka õhurünnakuid, kui on olemas küllaldaselt kaitsevahendeid (rünnakulennukeid, õhuk-suurtükke).

Õhupealetungi võimaluse kasuks räägib aga siiski asjaolu, et õhukaitsevahendeid ei jätku üheski riigis, et nõutaval määral katta kardetavat piiri (näit. Prantsusmaa pikk piir Pas-de-Calais'st kuni Genf'i järveni) ja teiseks õhukallaletung teostub ootamatult: alarmeeritud hävitajad suudavad kohata vastase pommitajaid alles umbes 150 km kaugusel piirist.

Eestoodust järeldeb, et pealetungiv õhujõud ei evi otsustavat ülekaalu vastasest, kui viimase katteoperatsioonid on täpsalt ette valmistatud, meeskond välja õpetatud ja kui materjalosa on kõrge väärtusega (suure kiirusega, hästi relvastatud ja kiire tegevusseastumisega).

Lehekülj Hispaania sõjast. Brunette'i lahing. Kindral A. Niessel.

Valitsusvägede juht kindral Miaja teostas möödunud aasta juulikuus pealetungi lääne pool Madridi kahe korpusega (V ja XVIII korpus, vastavalt 25 000 ja 20 000 meest ja 100 tanki), eesmärgiga lõigata ära valitsusvastased Madridist.

Organisatsioonilt oli valitsusvägede jalavägi koondatud brigaadidesse, à 4 pataljoni à 600 meest ja 16 kuulipildujat. Suurtükivägi oli suurearvuline ja koosnes 75-mm, 124-mm ja 155-mm suurtükeist.

Valitsusvägede pealetung algas 5. juuli kuivalgel ööl kell 2230. Kuna valitsusvastastel puudus sellel rindel pidev positsioon, olid vaid üksikud toetuspunktid, siis on ka seletatav ootamata alanud pealetungi suur edu: järgmise päeva õhtuks oli teostatud sissemurre 17 km sügavusse, laiusega 12 km. Järgnevat päevil valitsusväed tegid suuri pingutusi sissemurde laiendamiseks tiibadele. Selle edu oli aga väike ja 15. juuliks oli kogu sissemurre lokaliseeritud.

Algas lahingu teine periood: valitsusvastased on kohale toonud abivägesid, nii et

nende arv ulatub 40 000 mehele ja 65 patarile (valitsusvägedel 22 patar.) ja algavad 18. juuli hommikul ülekaaluka lennuväe toetusel vastupealetungi sissemurde likvideerimiseks. Et vältida inimkaotusi, on kindral Franco poolt korraldus tehtud, suures ulatuses kasutada suurtüki- ja lennuväge. Sellest olenevalt arenevad ka järgnevatil päevil pinevamad õhulahingud kogu kodusõja vältel. Valitsusvastastel on edu; valitsusvägede igasugused uued pealetungid lüüakse tagasi. Lõppeks on mõlemad pooled kurnatud pikist lahinguist ja võitlused raagevad 28. juulil, kui valitsusvastased on tagasi võitnud suurema osa kaotatud maa-alast.

Autor teeb Brunette'i lahingust järgmisi õpiseid.

Kindral Miaja pealetung saavutas täiel määral ootamatuse, tänu ettevalmistuse saladuses hoidmisele. Valitsusväed ei osanud kasutada ära aga esialgset edu sissemurde laiendamiseks tiibadele.

Lahingud tõstsid esile asulate tähtsust; ka väikesearvulisi, kuid seal püsida otsustanud üksusi võib asulaist välja lüüa vaid arvilise raskesuurtükiväe toetusel.

Tangid, mida laialt kasutati, ei andnud edu, kuna jalavägi ei järgnenud neile küllalt lähedale.

Lennuvägi mängis lahinguis suurt osa, pommitades ja tulistades kuulipildujaist vastase ründavat jalaväge kui ka positsioone, mida oma jalavägi pidi ründama. See tõttu arenes ka palju õhulahinguid. Mis puutub lennukite kaotusse, siis lähuvad siin andmed lahku. Nii näiteks on saksa andmeil valitsusväed kaotanud 137 masinat õhulahinguis, peale selle 17 srt tule läbi. 12. juulil on ükski alla tulistatud 13 lennukit. Vangi langenud valitsusväe lendurite hulgas on olnud n. vene ohvitseri, ameeriklasi ja N. Venes ettevalmistuse saanud hispaanlasi.

Valitsusvastaste otstarbekam juhtimine kindral Varela poolt andis end ülekaalukalt tunda. Pärast jõudude koondamist võideti tagasi üheainsa vastupealetungiga suurem osa kaotatud maa-alast.

Etiopia sõda. Tagala teenistused. Kindral J. Rouquerol. (Artikkel on kokkuvõtte Itaalia sõjaministri kirjutisest.)

Kui algas Itaalia sõda Ida-Aafrikas, arvasid paljud, et sõda kestab hulk aastaid. Et sõda aga kiiresti ja itaallastele õnnelikult lõppes, siis tänu just viimaste tagala organisatsioonile.

1934. a. operatsiooni plaani kohaselt koosnes Etiopiasse saadetav esimene ešelon

100 000 mehest, millele pidi järgnema 250 000-meheline ešelon. Üksustes oli nähtud ette suures ulatuses moodsaid relvi. Erilist tähelepanu pöörati sidevahendite ja raadio kasutamisele. Voorid ja suurtükivägi olid motoriseeritud.

Kogu sõja kestel saadeti Itaaliast 8000 km kaugusele üle 400 000 mehe, kelle varustamine tonnažilt on kolmekordne sama sõja pidamiseks Euroopas.

Mitmesuguste tagalateenistuste tiheda kostöö tulemuseks olid suured võidud rindel. Püüame teha nim. teenistustest mõningaid järeldusi.

Isiklik koosseis. Ekspeditsiooni korpuse valiti füüsiliselt tugevad mehed, kes hoolikalt jaotati nende võimete ja just erialade kohaselt. Hoolikat valikut ja jaotamist võimaldas teostada asjaolu, et reservistid kutsuti teenistusse järkude kaupa, et vältida depoo ülekuhjumisi.

Väljaõpe. Uued üksused vajasisid määratumatul arvul ohvitseri, milleks kutsuti teenistusse reservist ja teostati kiirendatud kursusi sõjakoolis. Uute üksuste tarvis antud eeskirja järgi oli distsipliin neis eriti vali.

Laagrid pidid olema lihtsad, mis võimaldavad kiiret üleminekut rännakukorda. Et kindlustada kõige kõrgemal tasemel kasutamist, oli nähtud ette käsuandmine kahemehelistele gruppidele, mitte üksikuile sõdureile. Suurt tähtsust anti liikuvusele.

Materjalosa. Sõja ettevalmistamisel maksis põhimõte: küllaldase materjalosata on liikuv sõda mõttetu. Sõja vältel saadeti Ida-Aafrikasse:

- 843 miljonit püssi- ja klp-padrunit;
- 4 miljonit suurtükimürsku,
- 3 miljonit käsigranaati.

Suur osa nim. laskemoonast võeti mobiilvarustusest, mida kiiresti korras uuesti täiendati.

Peale eestoodute transporditi veel igasugust insenerilist varustust, nagu liivakotte, ehituspuid, tsementi jne., mis olid määratud varjendite ehitamiseks väeosile ja teenistusele peatusil.

Sõduri varustis kohaldati vastavalt kliimale.

Toidumoon veeti kõik Itaaliast. Sõduri päevane norm koosnes: 800 g leiba, 300 g liha, 200 g marmelaadi jm.

Transportimiseks asus ekspeditsiooni peabaas Napolis, mis pidi korraldama igasuguse varustise ja inimeste saatmist mere taha. Sõja lõpul oli selles asu-

tises 156 ohvitseri, 6 sõidu- ja 37 veoautot, 24 ambulantsiautot jt. 1935. a. veebruarist kuni 1936. a. jaanuarini transporditi Napoli baasi kaudu 447 000 meest ja 570 miljonit tonni materjali.

Kokku võttes tähendatakse, et Etioopia sõja itaallastele edukalt lõppemise peamiseks põhjuseks oli arvamuste ühtlus sõja ettevalmistamisel ja läbiviimisel. Kogu tegevust juhtis valitsuse pea vastavate ministriumide kaudu.

Ohvitseri osa rahvuses. Major Dasonville.

Ohvitseri üldine ülesanne on iseennast ja oma alluvaid ette valmistada sõjaks. Peale sõdurite füüsilise ettevalmistuse kuulub siia ka nende moraalne ettevalmistus. Kasvatades sõdurit moraalsest, seega vastavalt ohvitseri ka kogu rahvast; sõjaväest lahkuvad inimesed parematena kui nad sinna ilmusid. See nõuab ohvitseridelt eneselt kõrget intellekti, et täita nimetatud kasvatusülesannet.

Moraalse jõu kohta on kuulnud lause: „sõjas võidab see, kes suudab veerand tundi kauem vastu panna“. Moraalse kasvatus tuleb seista selles, et ohvitser peab mõistma oma alluvaid, et viimased teda mõistaksid. Seda vastastikku mõistmist ja koostööd nõuab just lahing, kus hädaoht on ühesugune nii ohvitserile kui sõdurile.

Maaõnne sõjas viibisid hulk aega külgekülje kõrval alalised sõjaväelased ja mobiliseeritud kodanikud. Nad õppisid üksteist tundma ja usaldama, ilma milleta ei oleks mõeldav olnud võit.

Et võita oma alluvate südant, peab juht neile lähenema tähelepanelikult, püüdes mõista nende muresid, saada aru nende elukutsest jne.

Kuidas peab sisendama juht oma alluvasse rahvus- ja distsipliinitunnet? On kindel, et seda ei saa teha loengutega, nii nagu perekonnaisa ei pea lastele loengut nende kohustest vanemate vastu. Mõjuvalt teostatakse seda näidetega igapäevasest elust ja lühidalt. Nii näit. on alluva joobnudolek heaks aineks järgmisel päeval kõneluseks. Sellane õppetund on alati individuaalne, lihtis ja familjaarne. Sellega sisendab ohvitser igasse oma alluvasse tunnet, et tema eest eriti hoolitsetakse. Alalise hoolitsemisega võidab juht oma alluvate lugupidamise ja sümpaatiat. **A. J.**

„Revue d'Artillerie“, veebruar 1938.

Saksa mäesuurtükiväe organisatsioon maailmasõjas. — Enne maailmasõda Saksa sõjaväes puudusid eriväeosad tegevuseks mäestik. Esimesed raskused nende puudumise tõttu ilmnud 1914. a. Vogeesides. Esimesteks sammudeks mäestikuvägede loomiseks oli transportide üleminek tõmbelt kandmisele. Talvel 1914 loodi esimesed suuskurosad, pöörates selleks Baieri poole, kus suusatamine oli levinud. Kuid nõudmine mäestikuvägede järele tõusis järjesti, sest Saksamaa pidi saatma oma vägesid Karpaatidesse ja Itaalia rindele. Loodi „Alpenkorps“, mis esialgselt koosnes Baieri jalaväe „Leib“-rügemenidist, kolmest kütirügemenidist, kahest suurtükiväegrupist, raskesuurtükiväe-, pioneri- ja sideosadest. „Alpenkorps“ sõja jooksul sõdis peale mainitud rinnete veel Transilvaanias, Kaukaasias ja Palestiinas. See oli elitväeosa, kuid kaua aega andsid ennast tunda tema improviseerimise puudused.

Eriti raske oli mäesuurtükiväe moodustamine. Materjalosa oli olemas, kuna Kruppi ja Erhardti tehased olid sõja alguses täitmas Tšiili ja Hiina tellimusi. Edaspidi kasutati Skoda suurtükke. Raskest lahendatava küsimuse moodustasid kandeloomad. Hobueelritega võidi varustada ainult kaks patareid. Selleks enamvähem kohaseid väikesi hobuseid koondati Austriast, Belgiast, Poolast ja Saksamaalt enesest. Hobused olid vähe kohased selle teenistuse jaoks: ühe patarei kohta on andmed, et kõik 1915. a. saadud hobused lõppesid 1915.—16. a. jooksul. Ka organisatsiooni kohta puudusid kindlad seisukohad ja gruppidele jäeti suur algatusõigus oma organisatsiooni viimistlemiseks, mistõttu organisatsioon ei kujunenud ühtlane. Seetõttu tekkis tungiv vajadus ühtluse läbiviimiseks, mis saavutati 1916.—17. aastail.

Hoolimata neist raskustest Saksamaa pole loobunud pärast sõda mäesuurtükiväest, evides nüüd alatisi mäesuurtükiväeosi.

Märkmeid akustiliste nähtuste kohta mürsu liikumisel. Kol.-lt. L. Camps. (Järg.) — Kokkuvõtte ilmub ühes viimse järjega.

Perspektiivplaani praktika. Kpt. R. Blanquefort.

Perspektiivplaan. Lt. R. Beccen-Gibod. — Mõlemad artiklid moodustavad järja sellele artikliteseriale, mis „Revue d'

Artillerie's“ seni on kirjutatud uues Prantsuse laske-eeskirjas ilmunud perspektiivplaani kohta. Esimene artikkel käsitleb Prantsusmaal tarvituseloleva universaalmalli käsitlemist perspektiivplaani koostamisel ja kasutamisel. Teine pakub puhtteoreetilist huvi.

Sõjaväekoerad. Artikkel annab ülevaate koerte kasutamise ajaloo ja praeguse seisukorra kohta, muuseas mainides ka koerte kasutamist Festi piirivalves. Artikkel seab üles küsimuse, kas ei võiks kasutada koeri ka suurtükiväes, mida seni kuskil ei ole tehtud, ja nimelt laskeabinõude kandmiseks ning sideks vaatluspunktide tulepositsiooni ja laskemoonavoori vahel.

„Revue d' Artillerie“, märts 1938.

Märkmeid Itaalia uue lahingueeskirja kohta. — Uus eeskiri püüab lihtsustada ja täpsustada suurtükiväe tegevusviise. (Tuleülesanded.) L'ingabbiamento (tuli mis märki piirab, lahutades teda teistest positsiooni osadest) on uues eeskirjas ära jäetud. Spianamento (tasandamine) tähendab nüüd ainult kaevikute, relva asukohtade, tõkete purustamist, mitte aga elavjõudude hävitamist. Intordizione (keeldtule) mõiste on laiendatud kõikidele tuledele, mis peavad takistama vastase tegevust igasugusel kujul (liikumine, side, vaatlus, varustamine jne.). Seejuures eristatakse kauge keeldtuli ja lähedane keeldtuli. Termin protezione (kaitsetuli) on ära jäetud ja uuesti tagasi tulnud sparramento (tõk- ketuli) juurde, millega määratakse tuld, mida toimetatakse nii lähedale kui võimalik kaitstavale objektile.

Eeskiri paneb suurt rõhku suurtükiväe ja jalaväe koostööle, nõudes komandopunktide kohakuti asetamist, igakord kui oma alluvate üksuste juhtimine, vaatluse korraldamine ja side ülemusega seda ei takista. Samal ajal suurtükivägi peab avaldama suurt algatust, kui olukord seda nõuab, või kui käsud ja tulenõuded ei saabu. Tule avamine peab olema kiire ja selleks tuleb lühendada miinimumini laskeettevalmistuse aeg.

Uus eeskiri rõhutab juhtimise tsentraliseerimise tähtsust, kuid võimaldab juhtimise detsentraliseerimist painduva ülemineku tsentraliseerimisele. Tagumistes järkudes olevate diviiside suurtükivägede lubatakse anda esijärgu diviiside kõvendami-

seks juhtudel, kui on ette näha teise järgu diviiside tegevusseastumist samas rajoonis.

Suurtükiväe vastu võitlemine on korpuse korraldada. Lähenemisel teostab ka seda diviisi-suurtükivägi. Korpuse-suurtükiväe ülema koht on korpuse ülema kõrval, seetõttu korpuse-suurtükiväe ülem määrab kedagi oma alluvaist korpuse-suurtükiväe rühmituse juhiks, kusjuures on lubatud aukraadist ja vanusest mitte kinni pidada, juhul kui kõvenduseks antud osade juhid on vanemad.

Eeskiri käsitleb esmakordselt koostööd tankidega ja tangitõrjet. Manöövri kava koostatakse tankide, jalaväe ja lennuväe juhtide osavõtul. Suurtükiväe hargnemine peab olema võimalikult lähedane, on lubatud isegi lahtised positsioonid. Kallaletungi võib teostada suurtükiväe ettevalmistusega või ilma. Tankide toetamiseks soovitatakse kasutada eriti suitsumürske. Tulekoondisi toimetatakse järk-järgult, teostades tuleülekanamist tankide poolt antud signaalide põhjal. Tangitõrjeks peale laskmise otsese sihtimisega on nähtud ette tulekoondised kauge maa peale.

Üldiselt eeskirja iseloomustab paindumise nõue, mis peab suurtükiväe tegevust kokkukõlastama olukorraga. Tegevuse põhimõtted on määratud, kuid suur algatus on jäetud täitjatele nende rakendamisel.

Märkmeid akustiliste nähtuste kohta mürsu liikumisel. Kol.-ltm. L. Camps. (Järg.) — Kokkuvõtte ilmub ühes viimese järjega.

Imelikud suurtükid. Kpt. A. Duvignac. — Artikkel kirjeldab imelikke leiutisi ja ettepanekuid, mis suurtükiväe alal tehtud ja mis pole leidnud praktilist kasutamist. Kirjeldatud on veesuurtükk, aurusuurtükk, kõversuurtükk, pneumaatiline suurtükk, elektriline suurtükk, tsentrifugaalsuurtükk jne.

Graafiline orienteerimisviis viseerimisega kolmele punktile. Ltn. J. Lecerf. — Artikkel täiendab eeskirjalist orienteerimise ja punktimääramisviisi alidaadi ja planšeti kasutamisel, määrates suuna, kuhu poole planšett pöörata pärast vigade kolmnurga ilmumist. **K—g.**

Sõjaväelisi teateid välisriikidest.

Poola uue sõjaväeteenistusseaduse eelnõu.

Neil päevil Poola valitsus võttis vastu ja esitas armee kindralinspektorile kinnitamiseks uue sõjaväeteenistusseaduse eelnõu. Uue seaduse eelnõu sisaldab endas võrdlemisi palju uudusi.

Esimese uudusena tuleb märkida sõjalise abiteenistuskohustuse sisseviimist naistele. Seadus näeb ette sõjaväelist teenistust naistele 19 kuni 45 aasta vanuseni, kuid siiski vaid juhtumitel, kui naised võtavad endale seda kohustust vabatahtlikult. Neid naiskodanikke võib kutsuda õppustele, eesmärgiga valmistada ette neid abiteenistuseks sanitaar-, side-, transport-, julgestus-, õhukaitse- ja muudel aladel.

Erijuhtumitel on valitsusel õigus kutsuda sunduslikult kesk- ja kõrgema kooli haridusega naiskodanikke.

Uudusi leidub ka täiendus-sõjaväeteenistuskohustusi puudutavas peatükis. Kokkukõlas selle peatükiga võib täiendus-sõja-

väeteenistusse kutsuda kõiki 17 kuni 60 aasta vanuseid meeskodanikke.

Seadus teeb sõjaministrile kohuseks korraldada neid õppusi aja ja koha suhtes nii, et võimalikult vähem segataks kutsutavate igapäevast tööd. Ühenduses seega õppusi korraldatakse pühapäevadel ja pühadel. Neile määrustele tuginevad ka sõjalised õppused koolides ja ülikoolides.

Uue seaduse eelnõu järgi võib kutsuda kodanikke enne 21 aasta vanuseks saamist sõjaväeteenistusse kahel juhtumil: kesk-kooli lõpetamise järele ja mobilisatsiooni puhul. Sel juhtumil kutsealused peavad olema vähemalt 18 aastat vanad.

Samuti on uues seaduses peatükk, mis räägib tööteenistuse korraldamisest kesk-koolilõpetajatele. Ühenduses seega kesk-koolilõpetajatel tuleb teostada sunduslikult tööteenistust sõjaministri poolt määratud tähtaegadel ja organisatsioonis. Tööteenis-

tuse kestus põhimõttelikult ei ületa 5—8 nädalat. Tööteenistust tuleb täita, tehes füüsilist tööd koos sellaste isikutega, kellel puudub hariduslik staaž ja seda viimastega võrdsedes töötingimustes.

Täiesti uus on eelnõus peatükk, mis räägib rahvakaitseüksustest. Neid üksusi komplekteeritakse territoriaalse süsteemi alusel ning nad erinevad alatistest sõjaväeüksustest seega, et nende üksuste koos-

seisu kuuluvad sõdurid elavad erakorterites ja ilmuvad õppustele kui ka muudele kogunemistele vaid eri korraldustel. Teenistust neis üksustes korraldatakse nii, et ei saaks segatud kohustuslaste erateenistuslikud kohustused.

Muud põhimõtted uue seaduse eelnõus ei erine palju vastavast kehtivast seadusest. („Latvijas Kareivis“ nr. 291 — 22. 12. 37).

Sõjaväe elu.

Allohvitseride keskkogu meeskoori külaskäik Soome allohvitseride meeskoorile

14., 15. ja 16. mail 1938.

Meie allohvitseride keskkogu 50-liikmeline meeskoor, pärast neli ja pool tundi kestnud sõitu „Suomi“ l“ tormisel merel, saabus Helsingisse 14. mail kell 1430.

Sadamas on vastas säravate nägudega soome allohvitserid, keda tervitame laevalt lauluga „Mu armas isamaa“, millele soomlased vastavad lauluga „Maa kaunein maa“. Laevalt maabunud, järgnesid südamlikud käepigistused ja vastastikune tutvustamine.

Meie lugupeetud teejuhi veltv. Äkerblomi juhatusel liigume rivikorras Soome Valgekaardi-Rügl. allohv. kodusse lõunasöögile. Hoovile jõudes võtab meid vastu rügemendi ülem kolonel Vihma orkestri võimsate marsihelide saatel. On liigutav silmapilk tunda vennasrahva sooja poolehoidu.

Pärast mõlemate kooride rivistumist rügemendi ülem tervitab meid, soovides hõimlastele õnne ja tervist. Tervitusele vastas meie kekkogu esimees.

Kasiino ruumidesse jõudnud, ootavad meid rikkalikult kaetud laudade juures Soome allohvitseride abikaasad kirevates rahvarõivastes. Pärast ühislõunat algab ühine lauluproov soome meeskoori juhi härra Pesola juhatusel. Edasi järgneb meie poolt pärjapanek Vabadussõja mälestus-samba juures Schuberti laulu „Püha“ saatel ja sõit autodega autokompani kasarmusse, mis on moodne ja stiilne ehitus, meenutades suurepäraselt rannahotelli või ravilat. Kasarmus on meil reserveeritud kolm Eesti rahvuslipuga tähistatud ja suurepäraselt sisustatud tuba. Nagu väliselt, nii on kasarm-

ka sisemiselt moodne, hügieeniline ja kõigi mugavustega. Põrandad on kaetud müra-summutava kattega; soe ja külm vesi on käepärast; duširuumid, jalgade pesemise künad jne. annavad tunnistust taotletavast puhtusest. Olles rivistunud, tervitab meid südamliku käepigistusega autokompani ülem kapten Boyer, paludes võtta korterit siin majas.

Peol ohvitseride kasiinos kanti ette meilt 8 ja soome koorilt 7 laulu. Laulud kõlasid võimsalt ja kutsusid esile suurt aplausi. Laulude lõppedes soome koori poolt anti üle meie koorile loorberipärg. Lõppeks laulsid mõlemad koorid ühiselt „Ugrien laulu“.

Järgmine päev, 15. mai, kulub peamiselt vaatamisväärtusega tutvumisele. Küllastame autokompani autoparki, sõjaväe uut haiglat, sõjamuuseumi, eduskunna hoonet, rannapatarei allohv. kasiinot jne., mis jätsid unustamata ilusa mulje. Meie ekskursiooni heaks kordaminekuks pakkus autokompani ülem kpt. Boyer igati oma lahet kaasabi.

16. mail on ette nähtud meie osavõtt suurest paraadist. Paraadiplatsil, poodiumi kõrvalt, jälgime hiilgavat ja võimast paraadi, mille võtab vastu marssal Mannerheim. Paraadimarsil esimestena mööduvad invaliidid, kõik autodel, siis Soome kõrge-ma sõjakooli ohvitserid, edasi rindemehi 18 000 meest, hiljem sõjaväeüksused ja kaitseliit.

Pärast paraadi pakuti tass kohvi Soome laevastiku allohvitseride kasiinos; kooride juhatustel oli sõbralik koosviibimine lugu-

peetud soome meeskoori juhi hr. Pesola juures. Enne õhtut koor kandis ette mõned laulud soome Valgekaardi-Rüg. sõjaväelastele, saades soojade poolehoiuavalduste osaliseks.

Banketil hotell „Mikados“ anti üle mälestuseks soome koorile iluköites raamat „Eesti iseseisvuse sünn“, millele soomlased vastasid „Suomen Suvun Tiet“ üleandmisega meie koorile. Väga südamluk koosviibimine ühes rohkete sõnavõttudega mõlemalt poolt andis lootusi, et meie ja vennasrahva allohvitseride vahel olev side aina kõveneb ja suurendab sõprade arvu Soome lahe vastaskallastel. Velhv. Äkerblom ja Viio pälvisid erilist tänu oma väsimatu hoolitsemisega meie eest.

Vennasrahvalt ja ta esindajailt leidsime rohkesti kasulikke õpiseid, mille eest võlgne me neile palju tänu.

Meie koori lahkumisel 17:05.38 kinnitas kpt. Boyer ja Soome allohvitserkond

Eduskunna hoone trepil.

oma perekondadega seda suurt ja siirast külalislahkust, mis meile kogu Soomes viibimise ajal osaks sai. Südamluk jumalaga jätt sadamas ei olnud üksnes vennasrahva meeskoori ja sõjaväelaste lahkumine, vaid heade sõprade vastastikune ja tugev käepigistus.

J. Lr.

Sõjavägede Staabi Ohvitseride Kogu suvikodu Pirital.

28. mail toimus Sõjavägede Staabi Ohvitseride Kogu suvikodu traditsiooniline avamine selleks otstarbeks kasutatavais avarais ruumes. Kodu asukoht on valitud väga otstarbekalt, asub mere ääres ja pakub kodu kasutajaile soodsat võimalust pärast päevast tööd läheneda loodusele.

Suvikodu ongi mõeldud peamiselt vaba aja ühiseks veetmiseks, kehaliseks kasvatuseks ja karastuseks, s.o. vitaliteedi kogumiseks talviseks tööhooajaks.

Ühes kogu avamisega algas ka kogu liikmete suvine sportlik tegevus. See toimus võrkpallimängu näol, mis algas ohvitseride kogu auesimehe kindral Reegi avalöögiga. Siin peab tähendama, et võrkpallimäng on vabaõhu paremaid ja kergemaid kehalisi harjutusi, kuna peale füüsi-

lise pinge, vereringe ja hingamiselundite taergutab ka psüühiliselt ning arendab reageerimiskiirust.

Ohvitseride kogu kehalise kasvatusete toimikond kavatses arendada käesoleval hooajal intensiivselt ka veesporti ujumise ja aerutamise näol. Kuna mainitud spordialad on tunnustatud eriti kasulikeks tervisele, soodustades ainetevahetust ja südame ja kopsude tugevnemist, siis tuleks neid spordiharusid harrastada kõigil kogu liikmel.

Jäab soovida ainult, et kogu liikmed oma perekondadega kasutaksid ohtralt seda soodustist suvikodu näol, nii omavahelise sõpruse süvendamiseks kui ka tervislikeks hüvedeks.

A. K-sar.

SPORT SÕJAVÄES.

Ratsavõistlused Petseris.

26. mail s. a. peeti Petseris kaitseorganisationsioonide ratsavõistlused mitmekesise kavaga.

Kombineeritud teatesõidu võitis meeskond koosseisus: kordnik Lepisk, konst. Reiman ja kordnik Raigla, ajaga 2.23,2 sek.

Allohvitseeride takistusvõistluse (d=400 m, takistusi 10, kõrgus kuni 110 cm, laius kuni 200 cm, tempo 350) tulemused: 1) n.a.o. Kuningas — hob. Salmi, 2) veltv. Kana — hob. Noora, 3) n.a.o. Kuningas — hob. Muri ja 4) kordn. Lepisk — hob. Miku.

Olvitseeride takistusvõistlus (d=500 m, takistusi 11, kõrgus kuni 120 cm, laius kuni 200 cm, tempo 350) tulemused: 1) leitn. Hannula — hob. Pupsik, 2) leitn. Ots — hob. Oliander ja 3) leitn. Hannula — hob. Norrak.

Takistusvõistluse „Petseri kapale“ (d=350, takistusi 10, kõrgus kuni 110 cm, laius kuni 200 cm, tempo 350) võitis meeskond koosseisus: Itn. Ots — hob. Oliander, veltv. Kana — hob. Noora ja n.a.o. Kuningas — hob. Salmi.

C kl. takistusvõistlus tulid kohtadele: 1) malevlane Paabo — hob. Lulla, 2) rms. Randmaa — hob. Väana ja 3) rms. Rammula — hob. Voog.

Terarelva käsitemises ratsa tulid kohtadele: 1) n.a.o. Pleer, 2) n.a.o. Kuningas ja 3) malevlane J. Piller.

Suurem osa võistluste auhindadest oli annetatud kohalike asutiste, äride ja seltskonnategelaste poolt. —kk.

Laskevõistlus 7. Jalaväerügemendi ja 3. Üksiku Jalaväepataljoni ÜLÜ-de vahel.

21. mail s. a. peeti Valgas Priimetsa laskerajal 7. Jalaväerügemendi ja 3. Üksiku Jalaväepataljoni ÜLÜ-de 10-meheliste meeskondade vahel järjekordsed laskevõistlused sõjatäpsuspüssist k-m. J. Tibbing ja ko rändauhinnale. Iga võistleja laskis 30 lasku (igast põhiasendist 10 lasku) 300 m kauguselt normaalmärki. Võitis 7. Jalaväerügemendi meeskond, saavu-

tades 2526 s. 2424 s. vastu, seega ühtlasi omandades jäädavalt rändauhinna, mida tuli võita 2 korda järjesti või 3 korda vaheldumisi. Individuaalselt tulid kohtadele ja omandasid auhindu:

1) v.a.o. J. Kalanup 274, 2) v.a.o. L. Kõva 263, 3) v.a.o. R. Kotli 262, 4) v.a.o. A. Rajamäe 258 ja 5) v.a.o. J. Piip 255 silma. L. K.

Kalevi Üksiku Jalaväepataljoni ja Kaitseliidu Kalevi Malevkonna vahelised laskevõistlused.

29. mail s. a. peeti Mustamäe laskerajal traditsioonilised laskevõistlused Kaitseliidu Kalevi malevkonna ja Kalevi Üksiku Jalaväepataljoni vahel endise Riigikogu esimehe härra R. Penno rändauhinnale.

Võisteldi täiskal. ja väikekal. vintpüssidest ja sõjapüstolist.

Täiskal. vintpüssist võistlesid 16-mehelised grupid. Arvestati grupi 15 laskuri tagajärgi. Lasti 30 lasku kolmest põhiasendist 300 m kaugusel asuva normaal-ringmärgi pihta, kusjuures pataljon saavutas 3511 ja malevkond 3435 silma,

Väikekal. püssist võistles kummaltki poolt 12 laskurit ja arvestati 10-ne tagajärgi. Pataljon saavutas 2930 ja malevkond — 2888 silma.

Püstolist võistlesid 6-mehelised grupid ja arvestati 5 laskuri tagajärgi. Silmi pataljon saavutas 619 ja malevkond — 613.

Kolme võistlusega pataljon saavutas kogusummas 7060 ja malevkond — 6936 silma. Seega Kalevi Üksik Jalaväepataljon omandas rändauhinna kolmandat korda järjesti ning ühtlasi jäädavalt. A. L.

Tallinna Garn. väeosade vaheline kk-jao rännakuvõistlus rakmeis

peeti 21. mail s.a. Iga väeosa (ja asutis) võis esineda võistlustel ühe jaoga. Võistlus koosnes 3,5 km pikkusest kiirrännakust, laskmisest püssidest ja kergekuulipildujast, ning granaadi täpsusviskest; ühtlasi arvestati aega, mis kulus kõige kolme tegevuse sooritamiseks.

Võistlustel esimesele kohale tuli Auto-Tangirüg. meeskond ning võitis esmakordselt rändauhinna. O. T.

Juriidilisi küsimusi.

1. Küsimus. N. oli palgatud väeosa poolt küttepuude riitade ümberladumise tööd läbiviimiseks. Selle töö täitmiseks suuliselt sõlmitud kokkuleppe tingimuste järgi kohustus N. ümber laduma kõiki ümbervajunud küttepuude riitu, töötasuga à 15 senti ruumimeeter. Nimetatud töö teostamisel N-i abistasid tema enda poolt palgatud abiõnd. Tööde teostamise juures sai N. vigastada. Kas N. on õigustatud väeosalt nõudma töö juures saadud vigastuse ravimisest tekkinud ravikulude ja ravimisest tingitud töölt äraoleku päevade eest toetusraha maksmist?

Vastus. Antud juhul, nagu püstitatud küsimusest selgub, N-i poolt kokkuleppe kohaselt enda peale võetud küttepuude ümberladumise töö ei lõppenud mitte määratud aja möödumisega, vaid kõigi ümbervajunud küttepuude riitade ümberladumise töö teostamisega, s. o. soovitud majandusliku resultaadi saavutamiseega, seejuures N. ei olnud kohustatud seda tööd isiklikult sooritama, vaid võis selleks kasutada ka kolmandate isikute kaasabi. Samast nähtub ka, et töö täitmise eest N. sai kindla ettearvestatud tasu (15 senti \times ümberladumisele kuuluvate küttepuude riitade arv).

Kuna BES § 4226 järgi loetakse sellaseid tunnuseid kandvat kokkuleppet töö täitmise alal töövõtteks ning et kehtivad õigusnormid ei näe ette haiguskindlustuse andmist töövõtjatele, siis tuleb asuda seisukohale, et küsimuses tähendatud juhul väeosa ei ole kohustatud tasuma kodanik N. ravikulu ja toetusraha haiguse tõttu töölt äraoldud päevade eest.

2. Küsimus. Kas väeosa üldsäästsummadest võib määrata hoolsa ja eeskujuliku teenistuse eest autasusid ja ergutusrahasid väeosas teenivatele ohvitseeridele, üleajateenijatele ja erateenijatele, silmas pidades seda, et VMS § 274 lisa nr. 34 avaldatud nomenklatuuri § 112 näeb ette summasid auhindadeks ja toetusteks?

Vastus. VMS § 274 järgi väeosa üldsäästsummasid võib kasutada diviisi ülema poolt kinnitatud eelarve järgi otstarveteks, mis selle paragrahvi lisa nr. 34 toodud nomenklatuuris märgitud.

Kuna tähendatud nomenklatuur au- ja ergutusaste määramiseks hoolsa ja eeskujuliku teenistuse eest summasid üldse ette ei näe, nomenklatuuri § 112 sõnastust aga laiendavalt tõlgendada ei saa, sest selles toodud otstarvete loetelu, milleks summad

määratud, on lõplik, siis tuleb arvata, et väeosa ei ole õigustatud kasutama oma säästsummasid küsimuses tähendatud otstarveteks.

3. Küsimus. Kas teenistus väeosa relvurohvitseri ja relvurallohvitseri ametikohtadel loetakse pensioniõigusliku teenistuse aja arvutamisel Sõjaväelaste pensioni seaduse § 41 mõttes lisateenistuse saamist õigustavaks teenistuseks?

Vastus eitav. Kuna Sõjaväelaste pensioni seaduse (RT 1936, 97, 772) § 41 järgi on selles ette nähtud lisateenistuse saamise soodustuse alla arvamise eeltingimuseks seatud teenistus rivikompanis, sellele vastavas või väiksemas riviüksuses või samas §-is eriti loetletud või sama §-is viimase lõike kohaselt Sõjavägede Nõukogu poolt riviüksuste ametikohtadele võrdseks loetud ametikohtadel ning et väeosa relvurohvitseri ja relvurallohvitseri ametikohad ei kuulu eelmainitud ametikohtade hulka ega ole ka selleks Sõjavägede Nõukogult tunnustatud, siis järelikult ei saa ka teenistust neil ametikohtadel lugeda Sõjaväelaste pensioni seaduse § 41 mõttes lisateenistuse saamist õigustavaks teenistuseks.

4. Küsimus. Kas Veeteede Valitsuses 1927.—1930. a. kuupalgalise ajutise töötajana teenitud aeg kuulub pensioniõigusliku ning teenistusvanusetasu saamist õigustava teenistuseajana arvestamisele?

Vastus. Pensioni seaduse (RT 1936, 76, 619; 1938, 39, 360) § 1 p. 3 ja Riigiteenijate tasude seaduse (RT 1935, 31, 262) § 8 p. 1 põhjal kuulub arvestamisele nii pensioniõigusliku kui ka teenistusvanusetasu saamist õigustava teenistuseajana.

5. Küsimus. Kuidas kohaldatakse Sõjaväelaste pensioni seaduse § 66 p. 1 ja 2 ettenähtud soodustusi sõjaväelase suhtes, kes Vabadussõja ajal rindel teenides on ületanud mõlemas eelmainitud punktis tähendatud ajanormid, s. o. kas sel juhul evib sõjaväelane õiguse soodustuse saamiseks mõlema punkti järgi eraldi või ainult ühe järgi neist?

Vastus. Sõjaväelaste pensioni seaduse § 66 sissejuhatavas osas on selgesõnaliselt ütelnud, et Vabadussõjast osavõtnud isikutele suurendatakse üldiste normide järgi arvutatud pensione eraldi igale selles tähendatud tingimusele vastavalt. Seega küsimuses tähendatud juhul on sõjaväelane õigustatud saama pensioni suurendust mõlema samas tähendatud punkti järgi eraldi.

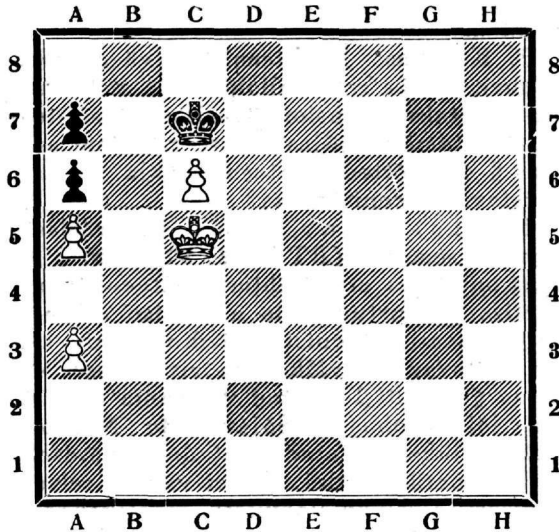
— lu —

Male.

Toimetaja: K. Rootare.

Ülesanne nr. 13.

Mustad.

Valged.

Valged algavad ja võidavad. Lahendus järgmises malenurgas.

Ülesande nr. 12 lahendus:

Väljale a2 asetada valge ettur.

1. Kc7—b6, Ob4—a5+, 2. Kb6—a6, Oa5—b4, 3. b2—b3+, Ka4—a3, 4. Ka6—b5, Ka3—b2, 5. Kb5:b4, Kb2:c2, 6. a2—a4, Oh1—d5, 7. a4—a5, Od5:b3, 8. a5—a6, Ob3—d5, 9. a6—a7, Kc2—d3, 10. Kb4—c5 ja valged võidavad.

1... , Oh1—c4, 2. c2—c4, Oe4—b1, 3. Oe7:b4, Ka4:b4, 4. c4—c5, Ob1:a2, 5. c5—c6, Oa2—e6, 6. c6—c7, Oe6—c8, 7. Kb6—a7, Kb4—c5, 8. Ka7—b8, Oe8—d7, 9. c7—c8L+, Od7:c8, 10. Kb8:c8 ja valged võidavad.

1... , Oh1—d5, 2. b2—b3+, Ka4—a3, 3. Kb6—b5, Ka3—b2, 4. c2—c4, Od5—e4, 5. Kb5:b4, Kb2:a2, 6. c4—c5, Oe4—d5, 7. Kb4—a4, Od5:b3+, 8. Ka4—b5, Ob3—e6, 9. c5—c6, Ka2—b3, 10. c6—c7, Oe6—c8, 11. Kb5—b6, Kb3—c4, 12. Kb6—a7 ja valged võidavad.

Hotell

„Bristol“

Tallinn, Rataskaevu 7
Telefon 426-33

Valmisriiete kaubamaja

B. Rubanovitsch

Tallinn, Harju t. 22/24
Kõnetr. 436-95

Kapten V. Ugandi

Sõjatopograafia

Hind 2 krooni

Müügil „SÖDURI“ toimetuses,
Tallinn, Sakala 33
Telef. Sõjaväe 1-63

Reservohvitserid!

Tellige ja lugege
„SÖDURIT“

Vastutavtoimetaja major Alfred Luts. Tegevtoimetaja kapten Evald Saidra.

TELLIMISE HINNAD:

„Uus Eesti“	„Uus Eesti“ koos „Tallinna Postiga“:	„Uus Eesti“ koos „Põlluma- jandusega“:	„Uus Eesti“ koos „Tõusev Noorusega“:	„Uus Eesti“ koos „Põllumajanduse“, „Tallinna Posti“ ja „Tõusev Noorusega“:
1 kuu . . . Kr. 1.80	1 kuu . . . Kr. 1.95	1 kuu . . . Kr. 2.—	3 kuud . . . Kr. 5.25	3 kuud . . . Kr. 6.20
3 kuud . . . „ 5.—	3 kuud . . . „ 5.45	3 kuud . . . „ 5.50	6 kuud . . . „ 10.—	6 kuud . . . „ 11.70
6 kuud . . . „ 9.50	6 kuud . . . „ 10.30	6 kuud . . . „ 10.40	1 aasta . . . „ 19.50	1 aasta . . . „ 22.50
1 aasta . . . „ 18.50	1 aasta . . . „ 20.—	1 aasta . . . „ 20.—		

Üksiknumbri hind 7 senti.

„Uus Eesti“ ilmub iga päev.

Tellimisi võtavad vastu: Kõik postiasutised, „Uus Eesti“ peakontor, abikontorid ja esindajad kohapeal.

Baggerid, planeerimismasinad, tee-ehitamismasinad, diiselmootorid, kraanad, puu-ümber-töötamismasinad, transporteadeldised, raskeveo-jõumasinad, mootorvedurid, kaablid, spetsiaaltööriistad jne.

Plekid, traat, terastrossid, rauakaup, elektroodid, raudteematerjal, ketid, roopad, spetsiaalteredad jne.

Alaline tööstustarvete ladu

Kaubandus

A/S. „Tööstustarve“

Vene 11 Tallinn Telefon 458-79, 481-71, 481-41

Eesti Ühistegeline Kindlustus - Keskselts

Tallinn, Suur Karja 19.

Postkast 122.

Kõnetraat 426-83.

Ühistegelise kindlustuse keskkorraldus.

Edasikindlustus.

Nõuanne.

A/S EESTISIID

Ketramise- ja kudumisevabrik,
seadistatud 1932. aastal.

VALMISTAB KÕIKSUGUSEID
RIIDEID ja LÕNGA.

VABRIKU LAOD:

Tallinn, Viru t. 5, tel. 447-87.

Tallinn, Viru t. 14, tel. 443-97.

Tallinn, Laadaplats 129.

Tartu, Poe t. 2, tel. 10-17.

Narva, Peetri plats 1.

Viljandi, Tartu t. 1, tel. 30.

Petseri, Turuplats 17, tel. 1-19.

Tõrva, Tartu tän. 2.

Rakvere, Tallinna t. 25.

Nõmme, Pärnu mnt. 90/92.

Kuressaare, Lossi t. 3, tel. 181.

Eritellimiste vastuvõtmine. Restide müük.

Katuseplekki

„Bingley“

Inglistina pankades ja lattides,
seatina soovitab

V. Vunder

Tallinn, S. Patarei 6.

Mehaaniline puutööstus

Aug. Kadanik

TALLINN, Soo tän. 22, tel. 452-89.

Valmistab:

uksi, aknaid, auto-keresid,
mööbleid ja kaupluste
sisseseadeid.

A. Sakovski

Tallinn, Pärnu mnt. 6.

Telef. 441-96. Postk. 260.

B. Sabsay & K^o

Tallinn, S. Karja 16.

Tehnilised tööstustarbed.

Kemikaalid ja värvid.

Esindused.

A.-S. ESIMENE EESTI PÕLEVKIVITÖÖSTUS

END. RIIGI PÕLEVKIVITÖÖSTUS

Juhatus ja müügibüroo Tallinn, Valli 4-3

Telegr. aadress: Peapõlevkivi

Telefonid: Juhatus 450-62, üldine 450-85, arveosakond 474-76

**PÕLEVKIVI; TOORÕLI; KÜTTEÕLI; BENSIIN; MOOTORPETROOLEUM; MOO-
TORNAFTA; DIISELNAFTA; RASKED ÕLID; BITUUMEN (Estobituumen);
ASFALT-EMULSION; MAANTEEÕLI; IMMUTUSAINE „FENOLAAT“; „ESTO-
KARBOLINEUM“; IMMUTUSÕLID; VIILJAPUU-KARBOLINEUM; putukamürk
„PUTTOX“; KATUSELAKK (katusetõrv); RAUALAKK (asfalt-lakk) ja ASFALT-
MASTIKS.**

Emlo uudismark

NAPOLEON

% EMLO

Tartu Linnapank

TARTUS, RAEKOJAS.

Telef. 2-32 ja 11-32.

Arvete seis 30. aprillil 1938. a.

Aktiva.

Passiva.

Kassa	32.485.77
Hoiuarved	613.553.57
Väärtpaberid	392.100.46
Väärtused	2.961.69
Diskonteeritud vekslid	3.540.216.65
Tähtajalised laenud	10.200.—
Kontokorrent laenud	1.033.280.06
Korrespondendid	209.340.46
Garantii deebitorid	103.087.98
Mitmesugused deebitorid	5.156.36
Vallasvara	16.824.15
Kulud	40.997.33
Muud aktivad	16.143.32
Kokku	6.016.347.80

Põhikapital	324.546.38
Tagavarakapital	66.763.35
Amortisatsioonikapital	11.513.13
Hoiusummad	5.289.588.57
Võlad teistes krediitasutistes	2.26
Korrespondendid	38.525.93
Väljaantud garantiid	103.087.98
Mitmesugused kreditorid	5.156.36
Tulud	149.173.19
Muud passivad	27.990.65
Kokku:	6.016.347.80

Toimetab kõiki pangaoperatsioone.

Tartu Vesiravila

Kliiniline ja ambulatoorne ravi

Pikk tänav 62/64. Telefon 34

Asutis töötab aasta läbi.

Ravitaakse **närvahaigusi** — närvipõletikke, närvihalvatusi, närvivalu, närvinõrkust (neurasteeniat), narkomaaniat, sugulist jõuetust, unepuudust, närvilist sügelemist; **ainevahetuse haigusi** — podagrat, rasvumist, suhkurtõbe, kilpnäärme rikkeid; **liigeste- ja lihastehaigusi** — liigeste põletikke, jooksvahaigust (reumatismi).
Ravivad **hendid**: pärmivedeliku-, süsihappeekstrakti-, soola j. t. arstlikud vannid; Charcot' j. t. dušid; rabapakkimised; **kõrguspäike**, diatermia, faradisatsioon, galvanisatsioon jne.; massaaž. **Gymnacol-Darm-Bad** — soolteravimise aparaat — kõhukinnisuse, kõhupõletiku ja ainevahetuse haigused soolterikete puhul.

Prospektid saadetakse igal tellimusel.

Juhatus.

Nõudke

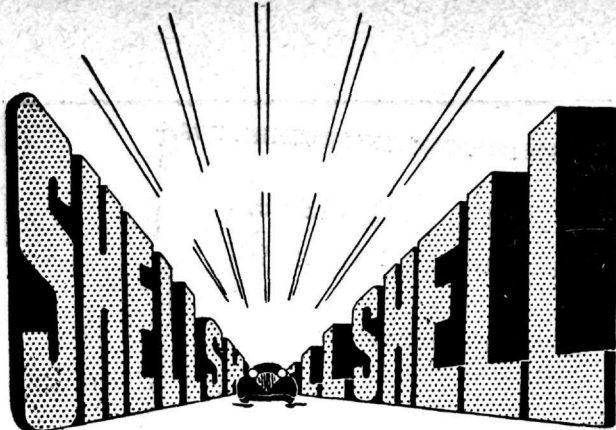
kõikjal tuntud inglise

PHILLIPS

AINUSUURMÜÜK EESTIS

Sch. Bauscht ja Pojad

TARTUS, Poe tän. 3.

Tarvitage INGLISE

SHELL

bensiini ja määrdeõlisid,

sest ainult SHELL'ile võite kindel olla

SHELL COMPANY OF ESTONIA, LTD.

TALLINN, MEREPUUESTEE 17. TELEFON 447-09.

A/S. ILMARINE

Tallinn, Põhja pst. 21.

KIRJAÜMBRIKU- JA
PABERÜMBERTOOTAMISE
TEHAS

OSAÜHISUS

RAF. HAARLA

Tallinn, Tina 9, tel. 302-56

IMPERIAL CHEMICAL INDUSTRIES LIMITED, LONDON.

EESTI JA PALJUDE TEISTE RIIKIDE KONTRAHENDID.

Kuulipildujate ja püsside laske-
moon ja selle materjal, lõhke-
ained sõjaväeliseks otstarbeks,
rohud püssidele ja kahuritele;
trotüül, rondellid, iga sorti
mitte rauda sisaldavad metallid.

ESINDAJA EESTIS:

V-d J. & K. SEPP, Raua 49, Tallinn.